

T.C
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KATILIM BANKACILIĞININ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ YERİ,
ÇALIŞMA ŞEKLİ, ENSTRÜMANLARI VE PERFORMANS ANALİZİ

MUHAMMET FATİH CANBAZ
1118104113

YRD. DOÇ. DR. ZEKERİYA DEMİR

KIRKLARELİ
2013

T.C
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

KATILIM BANKACILIĞININ TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNDEKİ YERİ,
ÇALIŞMA ŞEKLİ, ENSTRÜMANLARI VE PERFORMANS ANALİZİ

MUHAMMET FATİH CANBAZ
1118104113

YRD. DOÇ. DR. ZEKERİYA DEMİR

KIRKLARELİ
2013

ÖZET

Dünyada “İslâmi bankalar” olarak adlandırılan ve başlangıcı 1960’lı yıllara dayanan faizsiz bankalar, Türkiye’de 1983’ten 2005 yılı sonuna kadar “Özel Finans Kurumları” olarak hayatını sürdürmüş, 19.10.2005 tarihli 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile de banka statüsü kazanarak 2006’dan itibaren “Katılım Bankası” adı altında faaliyetlerini sürdürmektedirler. Katılım bankacılığı toplumda faiz hassasiyeti olan kesimlerin tasarruflarını ekonomiye kazandırmayı ve benzer nitelikteki yabancı fonların ülkeye girişine aracı olmayı amaçlamaktadır. Bu sebeple geleneksel bankacılıktan farklı olarak kendisine has, İslami kuralları dayanak kabul eden uygulamaları bulunmaktadır.

Türk bankacılık sisteminde üçüncü bir bankacılık türü olarak yerini alan Katılım Bankaları, sektöre dâhil olduğundan bu yana hızlı gelişimini ve karlılığını devam ettirmektedir. Günümüz Türk bankacılık sisteminde dört adet katılım bankası bulunmaktadır. Bu bankalar 2005 yılından itibaren kriz dönemleri dâhil karlılıklarında sürekli gelişme kaydetmişler ve geleneksel bankacılık ile rekabet edebilir seviyelere ulaşmışlardır. Katılım bankaları Türkiye’deki toplam bankacılık sistemindeki aktif toplamının 2012 yılsonu itibariyle % 5,1’ine sahiptir. Rakamın küçük gibi gözükmesine karşın bankacılık anlayışı olarak geniş kitlelere ulaşmış olan katılım bankaları, sektörde yerini sağlamlaştırmıştır. 2013 yılında kamunun da katılım bankacılığı sistemine yeni oyuncularla katılacağı bilinmekte olup geçmiş performansları referans alındığında ilerleyen dönemlerde de pozitif durumlarını sürdüreceği düşünülmektedir.

Bu çalışmada katılım bankacılığı ve performansı hakkında farkındalık oluşturulması amaçlanmıştır. Çalışmanın ilk bölümünde İslami bankacılığın tarihçesi, tanımı, temel ilkeleri, fon kullandırım ve toplama yöntemleri, Dünya’da ve Türkiye’de İslami bankacılık süreci ve sisteme getirilen eleştiriler hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmamızın ikinci bölümünde mali tablolar analiz yöntemleri açıklanmıştır. Son bölümde ise mevcut katılım bankaları belirlenmiş olan mali tablolar analiz yöntemleri çerçevesinde analiz edilmiş arkasından katılım bankalarının finansal performansları değerlendirilip sistem içindeki yeri incelenmiştir.

ABSTRACT

Interest-free banks that are known as “Islamic banks” in the world and that date back to the 1960s operated under the name of “Private Finance Institutions” in Turkey from 1983 to 2005. They acquired bank status when the Banking Law no.5411 was published in October 19th, 2005 and have been serving as “Participation Banks” since 2006. Participation banks aim to inject the savings of those who avoid interest into the economy and mediating the entrance of similar foreign funds into the country. Hence, they have their own procedures which are different from the way conventional banks work and they have to comply with Islamic principles.

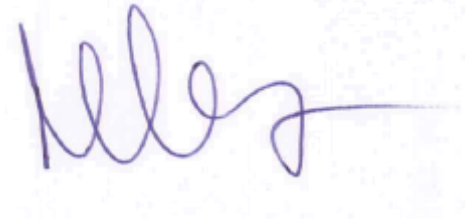
Participation banking which is the third genre of banking in the banking system of Turkey has been progressing at a rapid rate and bringing profit continually since it was founded. There are four participation banks in Turkey at the present day. These four banks have made an impressive progress in profitability since 2005 and they had huge profits every year including crisis years. Thus, they have reached a level where they can compete with conventional banks. At the end of 2012, %5,1 of the total assets of the banking sector belongs to participation banks. Although it looks like a small percentage, it is a fact that participation banks are recognized by masses now and that they have strengthened their position in the sector. It is more likely that new participation banks will be established by the government. Regarding their previous performance, participation banks are expected to have a positive situation in the near future.

The main purpose of this study is to raise awareness about participation banking and its performance. The first chapter deals with the definition and history of Islamic banking, Islamic banking principles, lending and borrowing methods, Islamic Banking process in Turkey and in the World and critiques about the system, Chapter two is about the definitions of analysis techniques of financial statements, Chapter three which is the last chapter, analyses the current participation banks in Turkey by the specified analysis techniques and evaluates their financial performance. Lastly, it questions their status in the Turkish Banking system.

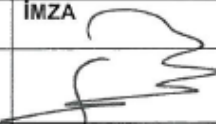

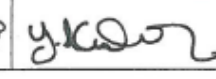
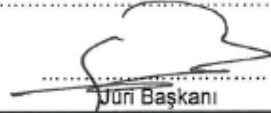
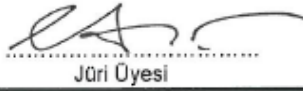
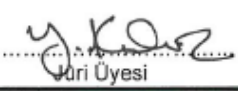
05/07/2013

T.C.
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek Lisans tezi olarak sunduğum “Katılım Bankacılığının Türk Bankacılık Sistemindeki Yeri, Çalışma Şekli, Enstrümanları Ve Performans Analizi ” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynaklarda gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu haysiyet ve şerefimle teyit ederim.

Muhammet Fatih CANBAZ

	T.C. KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ SAVUNMASI SINAV TUTANAĞI	Sayfa : 1/1	
	Öğrencinin Adı Soyadı : <i>Muhammet Fatih CANBAZ</i> Öğrenci Numarası : <i>118104113</i> Enstitü Anabilim Dalı : <i>İşletme</i> Enstitü Bilim Dalı : <i>-</i> Genel Ağırlıklı Not Ortalaması : <i>3,30</i> Öğretim Yılı/Yarıyılı : <i>2012/2013. GÜZ/BAHAR</i> Danışman Öğretim Üyesi : <i>Yrd. Doç. Dr. Zekeriya DEMİR</i>		TARİH : <i>05.10.2013</i>
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE			
Jürimiz <i>05.10.2013</i> tarihinde <i>Sosyal Bilimler</i> Enstitüsünde/Fakültesinde toplanarak yukarıda adı geçen öğrenciyi KLÜ Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği 21 (3) Maddesi uyarınca Yüksek Lisans Tez Savunma Sınavına tabi tutmuş ve KLÜ Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği 21 (4) Maddesi uyarınca Yüksek Lisans Tez Çalışması Başarı Notunun olduğuna ve Yüksek Lisans Tez Çalışması hakkında OYBİRLİĞİ/ÖYÇOKLUĞU ile aşağıdaki kararı almıştır.			
SINAV JÜRİSİ	ÜNVANI, ADI SOYADI	İMZA	BAŞARILI/BAŞARISIZ/ DÜZELTME
JÜRİ BAŞKANI :	<i>Yrd. Doç. Dr. Zekeriya DEMİR</i>		<i>Başarılı</i>
ÜYE :	<i>Yrd. Doç. Dr. Celal TAŞCI</i>		<i>Başarılı</i>
ÜYE :	<i>Doç. Dr. Yasar Kabadep</i>		<i>Başarılı</i>
Oy çokluğu durumunda muhalefet edenin gerekçesi:			
Düzeltilme verilmesi halinde : Adı geçen öğrencinin Tez Savunma Sınavı tarihinde, saat 'da yapılacaktır. Tez adı değişikliği yapılması halinde : Tez adının <i>Kotlem Balıcaelimi Türki Başkoculuk sisteminin yeri, Çekim Seveli, Enstrümanlar ve Ar. Formasyon Analizi</i> şeklinde değiştirilmesi uygundur.			
 Jüri Başkanı	 Jüri Üyesi	 Jüri Üyesi	
KLÜ Lisansüstü Eğitim Öğretim Yönetmeliği Yüksek Lisans Tezinin Sonuçlanması MADDE 21 – (3) Jüri üyeleri, söz konusu tezin kendilerine teslim edildiği tarihten itibaren en erken onbeş gün, en geç bir ay sonra toplanarak öğrenciyi tez savunma sınavına alır. Sınav, enstitü anabilim dalı başkanlığı tarafından belirlenen gün, yer ve saatte yapılır. Jüri toplantıları eksik üyeli yapılmaz. İlan edilen günde yapılmayan jüri toplantısı için durum bir tutanakla belirlenerek enstitü müdürlüğüne bildirilir ve en geç onbeş gün içinde ikinci bir toplantı günü belirlenir. Yüksek lisans tez savunma sınavı, tez çalışmasının sunulması ve bunu izleyen soru ve cevap bölümlerinden oluşur. Savunma sınavı, dinleyicilere açık yapılabilir.			
(4) Tez savunma sınavının tamamlanmasından sonra jüri, dinleyicilere kapalı olarak tez savunması hakkında oy çokluğu ile kabul, ret veya düzeltme kararı verir. Bu karar, jüri başkanı tarafından tez sınavını izleyen üç gün içinde ilgili enstitüye tutanakla bildirilir. Tezi reddedilen öğrenci için, 2547 sayılı Kanununun 44 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi hükümleri uygulanır. Tezi hakkında düzeltme kararı verilen öğrenci, en geç altı ay içinde gereğini yaparak tezini ilgili enstitüye teslim eder ve tercihen aynı jüri önünde tezini yeniden savunur. Bu savunma sonunda da tezi reddedilen öğrenci için, 2547 sayılı Kanununun 44 üncü maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi hükümleri uygulanır.			
Başarı denetlemesi –Tezli yüksek lisans yapan öğrencinin; Mezuniyet için ağırlıklı genel not ortalaması 2.50'den az olamaz. Tez savunma sınavı sonunda ortalama şartını sağlayamayan öğrenci tez savunma sınavından başarısız sayılır.			
.....tarih ve sayılı EYK kararıyla karar verilmiştir.			

ÖNSÖZ

Dünya ekonomik sisteminde hâkim bankacılık anlayışının bir alternatifi olarak ortaya çıkan faizsiz bankacılık tüm Dünya’da olduğu gibi ülkemizde de dikkat çeken bir gelişme göstermiştir. Otuz yıla yaklaşan faaliyet süresinde katılım bankacılığı finansal veriler bağlamında önemli büyüme gerçekleştirmiş ve gösterilen ilgiyi hak etmiştir. Bu çalışmada, temel faizsiz bankacılık enstrümanları ile ülkemizdeki uygulamalarına yer verilmiş ve katılım bankalarının son dönem performansı incelenmiştir. Katılım bankacılığına ilişkin farkındalığı arttırmaya yönelik hazırlanan bu ve benzeri çalışmalar arttıkça konunun layık olduğu yere ulaşacağına inancım sonsuzdur.

Çalışmanın hazırlanmasında yardımlarını esirgemeyen Asya Katılım Bankası A.Ş. bünyesinde görev yapan tüm çalışma arkadaşlarıma ve özellikle hazırlık süresince beni sabırla dinleyen, katkı sağlayan Emel KABATAŞ, Mehmet Fatih AYTAÇ, Şehmus BAYDA ve Hüseyin USLU’ya, danışman olarak desteğini hissettiğim Hocam Yrd. Doç. Dr. Zekeriya DEMİR’e, son olarak dua ve desteklerini hiç eksiltmeyen Anneme, Babama, vakitlerinden çaldığım eşim Dilay ve sevgili oğlum Ahmed Yasir’e teşekkürü bir borç bilirim.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ	v
ŞEKİLER LİSTESİ	ix
GRAFİKLER LİSTESİ	ix
TABLOLAR LİSTESİ	x
KISALTMALAR	xi
GİRİŞ	1
A – KATILIM BANKACILIĞI	3
1. İslam Bankacılığı Tarihçesi	3
2. Katılım Bankacılığı Tanımı	6
3. İslami Finansmanın Temel İlkeleri	8
4. Katılım Bankacılığı Fon Kullanırma Yöntemleri	10
4.1. Murabaha (Kurumsal Finansman Desteği)	10
4.1.1. Klasik Murabaha	13
4.1.2. Çağdaş Murabaha	15
4.1.3. Bireysel Finansman Desteği	17
4.2. Mudarebe (Emek - Sermaye Ortaklığı)	18
4.3. Müşareke (Kâr - Zarar Ortaklığı)	21
4.4. İcare (Finansal Kiralama)	23
4.5. Selem ve İstisna	24
4.6. Sukuk (Kira Sertifikası)	26
4.6.1. Sukuk Çeşitleri	28
4.6.1.1. İcara Sukuk (Menfaat Satımına Dayalı Sukuk)	28
4.6.1.2. Mudarebe Sukuk (Risk Sermayesi Endeksli Sukuk)	29

4.6.1.3.	Müşareke Sukuk (Kâr – Zarar Ortaklığı Yatırımına Endeksli Sukuk)	29
4.6.1.4.	Mal Satımına Dayalı Sukuk	30
4.6.2.	Uluslararası Sukuk Uygulamaları	31
4.6.3.	Türkiye’de Sukuk İhracı	31
4.7.	Karz-ı Hasen ve Ariyet.....	33
5.	Katılım Bankacılığının Fon Toplama Yöntemleri	35
5.1.	Özel Cari Hesaplar	35
5.2.	Katılma Hesapları.....	36
6.	Dünyada ve Türkiye’de İslami Bankacılık	38
7.	Katılım Bankacılığına Yönelik Eleştiriler.....	42
B – MALİ TABLOLARA İLİŞKİN ANALİZ YÖNTEMLERİ		44
1.	Mali Tablolar Analizinin Tanımı	44
2.	Mali Tablolar Analizinin Kapsamı.....	45
3.	Mali Tablolar Analizinin Amacı	46
4.	Mali Analiz Türleri	47
4.1.	Yapılış Amacına Göre Analiz Türleri	47
4.1.1.	Yatırım Analizi	47
4.1.2.	Kredi Analizi.....	48
4.1.3.	Yönetim Analizi.....	48
4.2.	İçeriğine ve Yapılış Biçimine Göre Analiz Türleri.....	48
4.2.1.	Statik Analiz	48
4.2.2.	Dinamik Analiz.....	49
4.3.	Analizi Yapan Kişi Açısından Analiz Türleri.....	49
4.3.1.	İç Analiz.....	49
4.3.2.	Dış Analiz	49
5.	Mali Analiz Teknikleri.....	49
5.1.	Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz).....	49
5.1.1	Eğilim Yüzdeleri Analizi (Trend Analizi)	50
5.2.	Yüzde Yöntemiyle Analiz (Dikey Analiz).....	52
5.3.	Oran Analizi	53
5.4.	CAMELS Analizi.....	53
5.4.1.	Sermaye Yeterliliği (Capital).....	54

5.4.2.	Varlık Kalitesi (Assets Quality).....	55
5.4.3.	Yönetim Yeterliliği (Management Adequacy)	56
5.4.4.	Kazançlar (Earnings)	57
5.4.5.	Likidite (Liquidity)	58
5.4.6.	Piyasa Riskine Duyarlılık (Sensitivity To Market Risk)	59
C – UYGULAMA.....		60
1.	Karşılaştırmalı Tablolar Analizi.....	60
1.1.	Katılım Bankaları 2011 – 2012 Yılları Aktif Yapısının Analizi.....	67
1.2.	Katılım Bankaları 2011 – 2012 Yılları Pasif Yapısının Analizi	74
1.3.	Katılım Bankaları Gelir Tablosunun Karşılaştırmalı Analizi	80
1.4.	CAMELS Analizi.....	91
1.4.1.	Sermaye Yeterliliği (C).....	93
1.4.2.	Varlık Kalitesi (A)	94
1.4.3.	Yönetim Kalitesi (M).....	96
1.4.4.	Kazançlar (E)	97
1.4.5.	Likidite (L).....	99
1.4.6.	Piyasa Riskine Duyarlılık (S)	100
SONUÇ		102
KAYNAKLAR		106

ŞEKİLER LİSTESİ

<i>Şekil 1. Murabaha Anlaşması Akışı</i>	11
<i>Şekil 2. Kira Sertifikası (Sukuk) Akış Süreci</i>	27

GRAFİKLER LİSTESİ

<i>Grafik 1. Kendi İşini Kurmaya Olumlu Bakan ve Kurabilirim Diyenler Oranı</i>	18
<i>Grafik 2. Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Aktif payı</i>	41
<i>Grafik 3. Katılım bankaları Aktif Yapısı 2011</i>	67
<i>Grafik 4. Katılım bankaları Aktif Yapısı 2012</i>	68
<i>Grafik 5. 2012 Yılı sonu itibariyle Katılım Bankaları Kredi Dağılımı</i>	70
<i>Grafik 6. Katılım Bankaları Pasif Yapısı 2011</i>	74
<i>Grafik 7. Katılım Bankaları Pasif Yapısı 2012</i>	75
<i>Grafik 8. Katılım bankaları Kıymetli Maden Depo Hesapları Gelişimi</i>	78
<i>Grafik 9. Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Personel Sayısı Gelişimi</i>	89

TABLolar LİSTESİ

<i>Tablo 1. Katılım bankaları Örnek Kar veya Zarar payı Oranları</i>	37
<i>Tablo 2. Katılım Bankalarının Son 2 Yıl İçindeki Aktif Payı</i>	41
<i>Tablo 3. CAMELS Analizinde Sermaye Yeterlilik Rasyoları</i>	55
<i>Tablo 4. CAMELS Analizinde Aktif Kalitesi Rasyoları</i>	56
<i>Tablo 5. CAMELS Analizinde Yönetim Kalitesi Rasyoları</i>	57
<i>Tablo 6. CAMELS Analizinde Kârlılık Rasyoları</i>	57
<i>Tablo 7. CAMELS Analizinde Likidite Rasyoları</i>	58
<i>Tablo 8. CAMELS Analizinde Piyasa Riskine Duyarlılık Rasyoları</i>	59
<i>Tablo 9. Gelir Tablosu Yatay Analiz - Mutlak Değer</i>	61
<i>Tablo 10. Gelir Tablosu Yatay Analiz – Yüzde Değişim</i>	62
<i>Tablo 11. Bilanço Yatay Analiz - Mutlak Değer</i>	63
<i>Tablo 12. Bilanço Yatay Analiz - Yüzde Değişim</i>	64
<i>Tablo 13. Gelir Tablosu Dikey Analiz – Ana Kalemde Paylar</i>	65
<i>Tablo 14. Bilanço Dikey Analiz – Ana Kalemde Paylar</i>	66
<i>Tablo 15. Kredilerin Vadeye Göre Dağılımı</i>	70
<i>Tablo 16. Aktif Büyüklük Sıralaması</i>	73
<i>Tablo 17. Vadeye Göre Değişen Paylaşım Oranları</i>	84
<i>Tablo 18. CAMELS Analiz Sonuçları</i>	92

KISALTMALAR

BDDK	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BHG	Bankacılık Hizmet Gelirleri
DİBS	Devlet İç Borçlanma Senedi
GES	Gelire Endeksli Senetler
IDB	Islamic Development Bank
İİT	İslam İşbirliği Teşkilatı
KB	Katılım Bankası
MDV	Maddi Duran Varlıklar
O/N	Over-Night
OIC	The Organisation of Islamic Cooperation
ÖFK	Özel Finans Kurumları
TBB	Türkiye Bankalar Birliği
TCMB	Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası
TKBB	Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMSF	Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TP	Türk Parası
VKŞ	Varlık Kiralama Şirketi
YP	Yabancı Para
TL	Türk Lirası

GİRİŞ

İslam'ın doğuşundan bu yana birçok ülkede farklı zaman ve formlarda faizsiz bankacılığa benzer uygulamaları görmek mümkün olmuştur. Ancak faizsiz bankacılığın modern anlamdaki ilk uygulamaları veya "İslam bankacılığı" olarak nitelendirebileceğimiz faizsiz bankacılık modeli, literatüre 1960'larda Mısır'da yapılan ilk denemeler sonrasında girmiştir. 1970'lere gelindiğinde ise İslam devletlerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere kurulan İslam Kalkınma Bankası bu sürece hız kazandırmıştır.

İslam bankacılığının Türkiye'deki ilk uygulaması 1985 yılında Albaraka Türk ve Faisal Finans Kurumu tarafından başlatılmıştır. 1989'da Kuveyt Türk ve hemen arkasından 1990'da da Anadolu Finans kurulmuştur. Sisteme 1995'te İhlas Finans, 1996'da ise Asya Finans katılmıştır. 2001 yılında Faisal Finans'ın adı, el değiştirmesiyle birlikte Family Finans olmuş, 2005 yılı sonunda da Anadolu Finans ve Family Finans, Türkiye Finans çatısı altında birleşmişlerdir.

2005 yılı sonuna kadar "Özel Finans Kurumları" adını taşıyan faizsiz finans kurumları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile banka statüsü kazanmış ve 2006'dan itibaren "Katılım Bankası" adı altında faaliyetlerini sürdürmüşlerdir. 2013 yılı itibariyle Türkiye'de 4 adet Katılım Bankası faaliyet göstermektedir. Bunlar: Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Asya Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. ve Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.'dir.

Uluslararası bankacılık sisteminde kendine ciddi yer edinen İslam bankacılığı uygulamaları Türkiye'de henüz gelişim aşamasındadır. Günümüz konjonktürüne ve faizsiz bankacılığa gösterilen ilgiye bakıldığında katılım bankalarının sektöre daha derinlemesine gireceğinin tahmini zor değildir. Bu çalışma ile katılım bankalarının doğuşunu hazırlayan sebepleri, işleyişi, bankacılık araçları, avantajları, dezavantajları ve son iki dönemde gerçekleştirdikleri performans ortaya konulmuştur. Öncelikle, katılım bankalarının bilanço ve gelir tablolarına Yatay ve Dikey Analiz yöntemleri uygulanarak gelişim trendi izlenmiştir. Akabinde, özellikle banka performans ölçümlerinde

kullanılan CAMELS oran analizi yöntemi kullanılarak ulaşılan sonuçlar yorumlanmıştır. Bu çalışma yapılırken BDDK'nın verilerinden faydalanılmıştır.

Çalışmamızın ilk bölümünde İşlam bankacılığının tarihçesi ve enştrümanları üzerinde durulmuştur. Daha sonra Dünyada ve Türkiye'de geldiği durum incelenmiştir. Son olarak sisteme getirilen eleştirilere değinilmiştir.

İkinci bölümde mali tablolar analizi hakkında genel bilgilere yer verilmiştir. Sırasıyla mali tablolar analizinin tanımı, amacı, kapsamı, mali analiz türleri üzerinde durulmuş, en sonda ise katılım bankalarının performans ölçümlerinde uygulayacağımız mali analiz tekniklerinden ve oranlardan bahsedilmiştir.

Üçüncü bölümde ise katılım bankalarının son iki yıllık mali performansı, geleneksel bankalar ve sektör toplamı ile birlikte incelenmiştir. Elde edilen veriler ile katılım bankacılığının sektördeki konumu araştırılmış, geleneksel bankalar ile kıyaslamalar yapılmıştır. Ortaya çıkan olumlu olumsuz durumlar hakkında yorum ve önerilerde bulunulmuştur.

Son bölümde ise katılım bankacılığı sektörünün analize konu dönemlerde ulaştığı dikkat çekici sonuçlara özet halinde yer verilmiştir. Ayrıca bundan sonraki dönemde katılım bankacılığının ülkemizdeki uygulamasına ilişkin beklenti ve öngörülerden bahsedilmiş, sektörün gelişimine yönelik önerilere yer verilmiştir.

A – KATILIM BANKACILIĞI

Bu bölümde öncelikli olarak İslami bankacılığın doğuşunu hazırlayan sebepler hakkında genel bilgiler verilecek olup daha sonra Dünyada ve Türkiye’de faizsiz bankacılık işlemlerinin doğuşu, gelişimi ve günümüz bankacılık sektöründeki durumu hakkında kısa bilgiler verilecektir.

1. İslam Bankacılığı Tarihçesi

İslam dini yalnızca Allah (c.c.) ile kul arasındaki ilişkileri değil, toplumu, insan ilişkilerini, hukuku, iktisadi yapıyı, ekonomik işleyişi, hakları, yasakları ve daha birçok toplumsal gerekliliği düzenleyici kuralları ihtiva etmektedir. Bu yönüyle İslam sosyal hayattan ayrılmaz bir yapıdadır ve Müslüman toplumlar yaşayışlarını bu kurallar çerçevesinde idame ettirirler.

İslam dini iktisadi hayata ilişkin olarak satışta tartı, sözleşme, borçlanmada vade, karşılıklı alış veriş ve faiz gibi birçok konuyu ele almış, bu durumları ayetlerle ve Hz. Peygamberin (sav) sünneti ile delillendirerek Müslümanlara ekonomik hayatta uyulması gerekli kuralları bildirmiştir. İslam’ın insandan istediği onun iman ettikten sonra maddenin görüntüsüne kapılmadan çalışmasıdır. Müslümanı iktisadi hayata iten girişim zihniyetinde ihtirasa ve aç gözlülüğe yer olmamalıdır. İslam iktisat düşüncesinde kanaat büyük yer tutar ve bu girişimin verimliliğini ve kişinin iç huzurunu sağlar. Üstelik üreticinin tüketicilerle, ferdin toplumla barış içinde olmasının da sebebidir (Tabakoğlu, 2008: 50).

İslam dininin iktisadi hayatta önemle üstünde durduğu konuların başında Faiz (Riba) gelmektedir. Kuran-ı Kerim ile faiz kesin bir hükümle haram kılınmıştır. Faizli borç veren kişi hem borçlunun hakkına girecek hem de haksız kazanç elde edecektir, borçlu ise razı olmamasına rağmen ana borcundan daha fazlasını ödemek zorunda kalacaktır. Bu da İslam’ın adalet hükümlerine aykırı düşmektedir.

Kur’an-ı Kerim’de faizin yasaklanmasının hem imanî, hem amelî ve ahlaki, hem de ekonomik yönleri vardır. İmani açıdan bakıldığında faizin haram olduğuna

inanmamak kişinin İslâm'dan çıkmasına sebep olmaktadır. Toplumsal açıdan bakıldığında faizin insan ahlakı üzerindeki olumsuz etkileri bulunmakta, ekonomik haksızlıklara ve birçok problemlere de yol açmaktadır.

Faizli işlemler gayrimüslim toplumlarda uzun yıllardır yapılagelmiştir. İlk olarak faiz ile temellendirilen, emanetçi işlevi gören, mevduat kabul eden ve elindeki emanetleri kredi olarak kullandıran ve sonucunda faiz elde eden kişiler (bankerler) ortaya çıkmıştır. Bu yapılar günümüz konvansiyonel bankacılığın ilk yapısal örnekleri olmuş, 10. yüzyılın başlarından itibaren İslam ülkelerinde de faaliyete başlamış olmalarına rağmen faizin haram olması sebebiyle Müslüman halktan teveccüh görmemiştir. Bu nedenle batılı ülkelerde sermaye birikimi güçlenirken Müslüman ülkelerde halkın elindeki sermaye veya diğer finansman araçları atıl vaziyette kalmıştır. İslam ekonomisine katkısı olmayan bu kaynakların sisteme sokulması ihtiyacı günümüz faizsiz bankacılığın doğuşunun en önemli sebebi olmuştur.

Faizsiz bankacılık anlayışı ülkemizde ve tüm dünyada önemini her geçen gün arttırarak hızlı bir şekilde büyüme kaydetmektedir. Diğer İslam ülkelerinde “İslami Bankacılık”, Türkiye’de ise 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile “Katılım Bankacılığı” olarak isimlendirilen faizsiz bankacılığın tarihinin, ilkel bir formda da olsa, M.Ö. 2000’li yıllara, Babil hükümdarı Hammurabi’ye kadar uzandığı düşünülmektedir. Hammurabi Kanunları olarak bilinen 282 adet madde incelendiğinde faizsiz bankacılığın izlerine rastlandığını görürüz (<http://www.constitution.org> (28 Kasım 2012)). Buna bağlı olarak, bazı araştırmacılara göre faizsiz bankacılığın ilk kaynağı Hammurabi’ye kadar götürülmektedir.

Bazı kaynaklarda, M.Ö. 600’lü yıllarda Fırat nehri kıyısında İsrail’den kovulmuş olan Ekibi ve Murashu adındaki Yahudi ailelerinin faizsiz kredi verdiği ve M.S. 1100’lü yıllarda Hristiyan hacıları korumak amacıyla kurulan Temple Mezhebi’nin Avrupa’da faizsiz fon sağlama işlevini gördüğü kaydedilmektedir. Kendisine ve mensuplarına yapılan bağışlar sonrasında Temple Mezhebi büyük ölçüde servete ve nüfuza sahip olmuş; bunun sonucunda Avrupa’da 1000’den fazla şube oluşturup askeri ve ticari amaçlar ile çevresine faizsiz kredi sağlamıştır (Akın, 1986:110).

18. yüzyılda ise Batı Avrupa’da reformların getirdiği ağır faiz yükünden korunmak amacıyla faizsiz finansman kurumu olarak yaygınlaşan “dostluk cemiyetleri” kurulmuştur. 1793 sonrası İngiltere’de 7000’den fazla dostluk cemiyeti (Friendly societies) görmek mümkündür. Ayrıca İngiltere’de halen faaliyet gösteren, kısmen kâr dağıtım esasına göre çalışan yatırım tröstlerinin işleyişi de faizsiz bankacılığa bir hayli benzemektedir (Akın, 1986).

Yaşadığımız coğrafyaya bakıldığında, Osmanlı Devleti mali sisteminin çoğunlukla Yahudi sarrafların elinde olduğu görülür. Loncalar, (dolayısıyla tarım dışı yerel pazarlar, mallar ve tarımsal üretim dışındaki üretim) Osmanlı devletinde hiçbir zaman tamamıyla Müslüman Türklerin kontrolünde olmamıştır. Osmanlı ülkesinde yaşayan azınlıkların ve yabancıların etkisi her dönemde var olmuştur (Pamuk, 1988: 73-74).

Osmanlı Devleti’nde ilk faizsiz kredi uygulaması para vakıfları olarak tercüme edilebilecek “vakf-ı nukûd” ya da “evkâf-ı nukûd” kurumları ile başlamıştır. Para vakıflarında, hayır amaçlı toplanan para fonu, Karz, Mudarebe, Murabaha ve Bidâa gibi yöntemlerle işletilmiş, elde edilen gelirler (rıbh) vakfin hayır yönüne sarf edilmiştir. En çok başvurulan Murabaha yönteminde piyasa rayiçleri gözetilerek, yıllık %10 - %15 aralığında kâr sınırlaması getirilmesi, ekonomiye uzun vadeli istikrar sağlamıştır (Döndüren, 2008). Bahsedilen yöntemlerle işleyen para vakıfları, 1500’ler ve 1600’ler Osmanlı iktisadî düzeni içinde merkezî bir rol oynamıştır.

Osmanlı Devleti, Batı Avrupa’da yaşanan sanayileşme ve dışa açılma sürecini yaşamadığı için Avrupa’ya benzer bir bankacılık sistemi ne gelişmiş ne de teşvik edilmiştir. Bu bağlamda 19. yüzyılın ortasına kadar Osmanlı Devletinde günümüzdeki anlamıyla bankaya rastlanmamıştır. Bunda Türk halkının özellikle askerlik ve yöneticilik gibi işlerle uğraşması; ticaret, sarraflık, bankacılık gibi meslekleri Türk veya Müslüman olmayan kimselere bırakmış olması önemli rol oynamıştır. Osmanlıda bankaların, özellikle yabancı bankaların, varlığına yalnızca Hazine’nin iç ve dış borçlanmasını kolaylaştırmak amacıyla, gereksinim duyulmuştur. İlk banka, sarraflar tarafından 1847 yılında kurulan İstanbul Bankası’dır. Ancak bu banka ödeme yeteneğini tehlikeye düşüren işlemlere girişmiş ve buna ek olarak spekülasyon yapmış olması nedeniyle 1852 yılında kapatılmıştır (Sağlam, 1976: 247).

Geçmişte, yukarıda değinilen örnekler ışığında, günümüz faizsiz bankacılık sisteminde kullanılanlara benzer enstrümanların varlığına rastlamak mümkün olmakla beraber birçok enstrümanın kullanılmadığını söyleyebiliriz.

2. Katılım Bankacılığı Tanımı

Faizsiz bankaları, temel olarak, İslami kuralların uygun gördüğü kâr ve zarara katılma esasına dayanarak fon toplayan, bu fonları doğrudan nakit biçiminde değil de ticari ilişki ve ortaklık esasına göre kullandıran ve İslam'ın uygun gördüğü diğer bankacılık işlemlerini yapan kurumlar olarak tanımlayabiliriz. Bu bankalar, İslam'da faizin kat'i suretle haram kılınmış olması sebebiyle geleneksel bankalardan farklı olarak "faizsiz bankacılık" esasına göre çalışmalarını yürütmektedirler. Faizsiz bankacılık anlayışına temel olan bazı ayetlere aşağıda yer verilmiştir.

- Riba (faiz) yiyen kimseler, şeytan çarpan kimse nasıl kalkarsa ancak öyle kalkarlar. Bu ceza onlara, "alışveriş de faiz gibidir" demeleri yüzündendir. Oysa Allah, alışverişini helal, faizi de haram kılmıştır. Bundan böyle her kim, Rabbinden kendisine gelen bir öğüt üzerine faizciliğe son verirse, geçmişte olanlar kendisine ve hakkındaki hüküm de Allah'a kalmıştır. Her kim de yeniden faize dönerse işte onlar cehennem ehlidirler ve orada süresiz kalacaklardır (Bakara: 275).
- Ey iman edenler! Allah'tan korkun ve artık faizin peşini bırakın, eğer gerçekten müminler iseniz (Bakara 278).
- Ey iman edenler! Kat kat artırılmış olarak faiz yemeyin. Allah'tan sakının ki kurtuluşa eresiniz (Ali İmran: 130)
- İnsanların malları içinde artsın diye verdiğiniz faiz, Allah yanında artmaz. Allah'ın rızasını dileyerek verdiğiniz zekâta gelince, işte onlar, malları kat kat artmış olanlardır (Rum: 39).

Katılım Bankacılığı ile ilgili olarak yapılan literatür çalışmalarında farklı kaynaklardan alınan tanımlar ise aşağıdaki şekilde sıralanmıştır.

Katılım bankaları: Faiz yerine, kar ve zarara katılma esasına (kar ve zarar ortaklığı) göre fon toplayan, doğrudan nakit kullandırma yerine ticaret ve ortaklık esasına göre fon kullandıran bankacılık türüdür. Fonksiyonel olarak mevduat bankalarına benzemektedirler. Bu bankaların ana görevi de mevduat bankaları gibi finans sektöründe aracılık yapmak, başka bir ifade ile tasarruf sahiplerinin ellerindeki atıl fonları toplayarak bu fonlara ihtiyacı olan tüccar, sanayici ve tüketicilere kullandırmaktır. Ayrıca mevduat bankalarının yaptıkları diğer bankacılık işlemlerini (akreditif, teminat mektubu, senet ve çek işlemleri, banka ve kredi kartı vb.) yaparlar (Yılmaz, 2010: 4).

Özsoy'a göre; faizsiz bankacılık, parasal işlemlerle mal ve hizmet hareketlerinin birbirine sıkı sıkıya bağlandığı, her para hareketinin mutlaka bir mal veya hizmete karşılık geldiği; gelirin ise, kâr ve zarar ortaklığı esasına göre bölüştüğü bir sistemdir (Özsoy, 2011: 19).

Kendi tanımları, ilkeleri ve amaçları olan İslam iktisadının özgün karakterinden dolayı katılım bankacılığını; faiz tabanlı aracılığın yerinin kâr-zarara ortaklık ve faizsiz aracılık ile tamamlanması olarak tanımlayabiliriz (Yabanlı, 2009: 91).

TKBB katılım bankacılığını şu şekilde tanımlamaktadır: Katılım bankaları mali sektörde faaliyet gösteren, reel ekonomiyi finanse eden ve bankacılık hizmetleri sunan bankalardır. Katılım bankaları, tasarruf sahiplerinden topladıkları fonları, faizsiz finansman prensipleri dâhilinde ticaret ve sanayide değerlendirerek, oluşan kâr veya zararı tasarruf sahipleriyle paylaşmaktadır. Bu bankaların isimlerindeki “katılım” sözcüğü yaptığımız bankacılık türünün kâr ve zarara katılma prensibine dayalı bir bankacılık olduğunu ifade etmektedir. TL, USD, EURO ve ALTIN bazında vadeli hesaplarda toplanan fonlar, kurumsal finansman desteği, bireysel finansman desteği, finansal kiralama, ortak yatırımlar ve kâr/zarar ortaklığı yatırım yöntemleriyle değerlendirilmektedir. Ticaretin ve sanayinin ihtiyaç duyduğu, hammadde, emtia, gayrimenkul, makine ve teçhizatın temini, katılım bankacılığı prensiplerine uygun olarak, yani mal alım satımının finansmanı yoluyla sağlanmaktadır. Ayrıca halkın

ihtiyaç duyabileceği diğer bankacılık hizmetleri de sunulmaktadır (<http://www.tkbb.org.tr> (28 Kasım 2012)).

Katılım bankaları, dünya üzerindeki genel bankacılık uygulamalarının bir yansıması şeklinde ortaya çıkan, dini ve ahlaki sebeplerle faiz ile çalışmayı uygun görmeyen belirli bir kesime bankacılık hizmeti vermek üzere faaliyette bulunan mali kuruluşlardır. Katılım bankalarının en büyük özelliği paranın fonksiyonlarına başka açıdan bakarak, paranın bir ticari ürün gibi alınıp satılmasının önüne geçmektir. Bankalar hizmet verme yanında para ticareti yaparken, katılım bankaları, ticari bankaların dayandığı temel yaklaşımlardan tamamen farklı yaklaşımlara dayanmaktadır (Kaplan, 2002: 18).

Katılım bankalarında belirli bir çerçevede geleneksel bankacılık ürünlerini görebilmek mümkündür. Aynı şekilde geleneksel bankalar da faizsiz bankacılık ürünlerini kullanabilmektedirler. İslami bankacılığın faaliyet alanının sadece İslam ülkeleri ile sınırlı olduğu düşünülmemelidir. Müslümanların yaşadığı her yerde İslam Hukuku'na uygun finansal yapılara ihtiyaç bulunmaktadır. Citibank'ın faizsiz bankacılık yapmasını buna örnek olarak gösterebiliriz. Bu duruma rağmen İslam bankalarının kendine has ürünleri ve çalışma şekilleri mevcuttur.

3. İslami Finansmanın Temel İlkeleri

Katılım bankalarının İslam hukukunun uygun gördüğü şekilde çalışmaları gerekmektedir. Bu nedenle katılım bankalarının çalışma felsefesinin, İslam hukuku kuralları doğrultusunda belirlenen sınırlar içinde ve finansal işlemler için öngörülen temel kurallar doğrultusunda olması gerektiğini söylemek mümkündür.

İslam iktisat düşüncesi temel ilkelerini Kur'an-ı Kerim'den ve Hz. Muhammed'in (sav) sünnetinden almaktadır. Bu temel ilkeler şu şekilde özetlenmektedir (Özsoy, 2012: 109);

- a. Faizin her türlü keskin bir şekilde yasaktır.

- b. Para ticari bir mal değildir; fakat değişim aracı, saklama değeri ve ölçü birimidir. Para satın alma gücünü temsil eder. İslami finans, ticaret ve ortaklık yoluyla yapılan servet artışını destekler.
- c. Risk paylaşımı esastır. Ticaret ve ortaklığa dayalı bu sistemde riski taraflar birlikte üstlenir. Örneğin; emek-sermaye (mudarebe) ortaklığında parasal risk tamamen sermaye sahibine, emek riski ise emek sahibine aittir. Sermaye ortaklığında (müşareke) ise sermayedarlar ortaklıktaki sermayeleri oranında zarar riskini de üstlenirler.
- d. Piyasaya yapılan suni müdahaleler yasaktır. Bundan dolayı kara borsacılık hoş görülmez.
- e. Belirsizlikle (garar ve cehalet) malul işlemler yasaktır.
“Garar” özel anlamda şans oyunu olarak tercüme edilebilirken, geniş anlamda ise çok yüksek riskleri göze alarak kâr edinme niyetini ifade eder. İslam, bireyleri korumak amacıyla şans oyununun her türlüsünü ve yüksek riskler taşıyan spekülasyonlara girişmeyi yasaklamıştır (Hassan ve Lewis: 2007: 40).
- f. Sözleşmelerde belirlenen kurallara riayet edilmesi gerekir. Ancak kural olarak, sözleşmelerde ileri sürülen şartlar İslam hukuku prensiplerine aykırı olmamalıdır.
- g. Sözleşme yükümlülükleri ve bilgileri net olarak açıklanmalıdır. Bu özellik ileride doğabilecek muhtemel ihtilafları da engeller.
- h. Sadece İslam hukuku kurallarına uygun faaliyetler ve ürünler finansal işleme konu olabilir. Örneğin; alkol ya da kumarla ilgili işlerdeki yatırımlar yasaklanmıştır.
- i. Sosyal adalet gözetilmelidir. Adaletsizliğe ve istismara yol açan bütün işlemler yasaklanmıştır.

4. Katılım Bankacılığı Fon Kullandırma Yöntemleri

4.1. Murabaha (Kurumsal Finansman Desteği)

Murabaha, kavram olarak "artma, çoğalma" anlamına gelen "r-b-h" kökünden türetilmiş olup 'kârlı satış' anlamına gelmektedir.

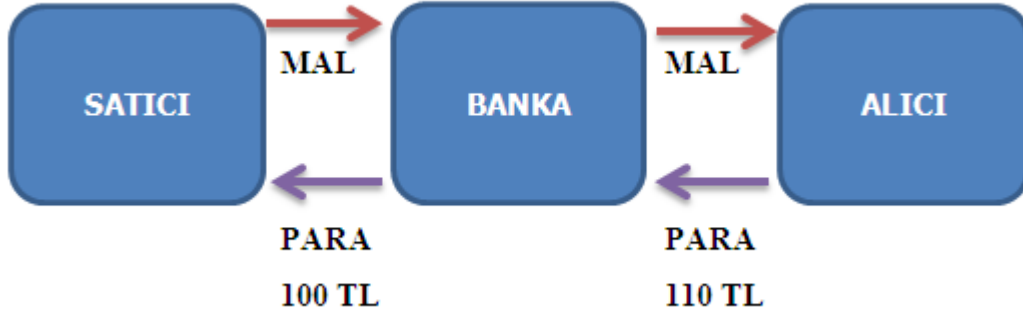
Murabaha fıkhıta meşru olan satış usullerinden biridir. Murabaha; bir malın kendine mal oluş fiyatını alıcıya söylemek şartıyla muayyen bir kâr karşılığında onu satmaktır (Akın, 1986: 159). Örneğin; malı 100 liraya aldım ve 110 liraya satarım şeklinde 10 liralık kârlı satış teklifine olumlu cevap veren alıcı ve satıcı arasında yapılan akit işlemi murabaha olarak gerçekleşmiş olur.

Katılım bankalarının yaptığı murabaha işlemi esasen fona ihtiyacı olan işletmelerin (kredi müşterilerinin) ihtiyaç duyduğu her türlü emtia, gayrimenkul veya hizmet bedellerinin katılım bankasınca işletme adına satıcıya ödenmesi ve bunun karşılığında işletmenin borçlandırılması işlemidir. Bir nevi işletme sermayesi ihtiyacının karşılanmasıdır (Eken, 2005).

Müşteri satın aldığı malın fiyatını ve satıcıya parayı ödeyen katılım bankasına ne kadar kâr payı ödeyeceğini bilmektedir. Katılım bankalarının genel ve yaygın para kazanma yöntemi murabahadır. Daha çok peşin alınan malın vâdeli kârlı satımı şeklinde işlemektedir. Türkiye'de uygulanan bu murabahanın klasik fıkhıdaki vâdeli satıma tekâbül ettiği de bazı İslâm hukukçuları tarafından ifade edilmiştir. Vadeli satış işlemlerinde müşteriye malın maliyetinin tam olarak açıklanma zorunluluğu olmamaktadır. Malın satıcıdan banka adına alınması sırasında, banka müşterisi bankayı vekâleten temsil etmektedir. Ancak mal ile ilgili evrakların müşteri adına tanzim edilmesi İslâm hukuku açısından önemsizdir. Zira İslâm hukukunda evrakların müşteri adına düzenlenmesi şartı da bulunmamaktadır (Aktepe, 2012: 84).

İslâm hukukunda temel olarak murabaha akdi güven esasına dayalı olarak yapılmaktadır. Bu tür akitlerde alıcı, satıcının beyanına itimat etmekte ve akdi buna göre bina etmektedir. Bundan dolayı müşterinin rızasına engel olabilecek en küçük yalan beyan veya açıklanması gereken bir hususun açıklanmaması, akdin oluşmasına engeldir.

Şekil 1. Murabaha Anlaşması Akışı

Kaynak: <https://www.deloitte.com>, (2013)

Murabaha ile faizli krediler arasında İslami kurallara göre kesin bir ayırım yapılması gerekmektedir. Murabaha fonksiyon olarak klasik bankalardaki kredinin yerine geçmekte ise de aralarında önemli farklar vardır. Bu ayrımlar sıralanacak olursa (Yılmaz, 2010: 12);

- a. **Kredide iki taraf murabahada üç taraf vardır.** Kredide banka ile müşteri karşı karşıya gelmekte ve arada başka bir taraf bulunmamaktadır. Hâlbuki murabahada satıcı, banka ve müşteri (alıcı) üçlüsü devrededir. İşlem şu şekilde cereyan eder. Banka müşterinin işletmesi için ihtiyaç duyduğu 100 parça halıyı 100.000 liraya satın almış ve müşterisine 6 aylığına 110.000 liraya satmak ve satış bedelini 4 taksitle tahsil etmek üzere anlaşmış olsun. İşlem yine yukarıdaki gibi cereyan edecek, aracı yerine bu kez banka devreye girecektir.
- b. **Kredi ödünç para verme (ikrazat) işlemi, murabaha ise gerçek bir finansman işlemidir.** Kredi belirli bir paranın faiz karşılığında belirli bir sürede kullanılmasıdır. Karşılığında faiz alınır veya ödenir. Murabaha ise bir ticarettir ve mutlaka bir alışveriş karşılığında gerçekleşir. Bir mal alım satımı olmaksızın murabaha veya finansman işlemi gerçekleşmez. Murabahada bankanın alış bedeline ilave olarak aldığı tutara vade farkı ya da kâr adı verilir.

Finansman, alım satım işlemi tamamlanınca gerçekleşmiş ve sonuçlandırılmış olur. Bundan sonraki işlem mal bedelinin mutabık kalınan vadelerle tahsilinden ibarettir. Kredi ise borç para verme (ikrazat) işlemidir. Borç para vermekle finansman sağlanmış olmaz. Sadece finansmanda ilk adım atılmış olur. Finansmanın gerçekleşmesi için borç para alan müşterinin aldığı borç para ile işletmesinin ihtiyacı olan bir mal veya hizmeti satın alması gerekir.

- c. **Kredinin getirisi faiz, finansal murabahanın getirisi ise kârdır.** Faiz belirli bir paranın belirli bir süre kullanılması karşılığında paranın sahibine ödenen bir bedeldir. Kâr ise alışveriş sonucunda elde edilen bir gelir veya vade farkıdır. Alıcı, ihtiyaç duyduğu bir mala belirli bir vadeden önce sahip olarak ondan para kazanma imkânı elde ettiği için vade farkı ödemeye razı olmakta satıcı da bugün sahip olduğu malın bedelini belirli bir süre sonra elde etmeye razı olduğu için vade farkı almaya hak kazanmaktadır.
- d. **Kredi finansal murabahadan daha risklidir.** Murabahada müşterinin yapılan finansmanı başka amaçlarda kullanma imkânı yoktur. Çünkü banka alır, satar ve iş biter. Para satıcıya ödenir, bu nedenle müşterinin eline para geçmez. Müşteri finansman sonucunda para değil mal almış olur. Bu işlemin bu şekilde cereyan edip etmediği satıcıdan alınan fatura ile kanıtlanmaktadır. Hâlbuki kredide para doğrudan müşteriye verilir (konut ve taşıt kredileri hariç, ancak bunun dahi istisnası olduğu, yani müşteriye zaman zaman nakit ödendiği bilinmektedir). Banka krediyi işletmesinin ihtiyacını karşılamak amacıyla kullanır. Hâlbuki parayı doğrudan müşteriye verdiği için uygulama her zaman bu şekilde olmaz. Yani müşteriler her zaman aldıkları krediyi veriliş amacına uygun olarak kullanmayabilirler. Bunu yapmak (yani alınan parayı doğru yerde kullanmak) daha ziyade müşterinin dürüstlük ve basiretine kalmıştır. Müşteri aldığı parayı kötü amaçlarla örneğin kumarda ve lüks tüketimde de kullanabilir. Kumarda kullanırsa bile riskli, spekülatif ve paranın veriliş amacının dışındaki yerlerde kullanabilir. Örneğin fabrikasına hammadde almak için kredi isteyen bir kişi parayı aldıktan sonra bu parayla yurt içinden veya yurt dışından lüks villa satın

alabilir. Ya da ihracat yapmak amacıyla aldığı parayı konut ve işyeri inşaatı için kullanabilir. Bu banka için önemli bir risk oluşturur. Mevduat bankalarında kullanılan kredilerin yaklaşık %15 - %20'si bu şekilde yani veriliş amacı dışında kullanılmakta bu da ülke kaynaklarının israf edilmesine ve bankanın zararına yol açar. Çünkü veriliş amacı dışında kullanılan paranın geri dönmeme riski yüksektir.

e. **Murabaha daha rasyoneldir.** Çünkü yapılan finansman firmanın ihtiyacı ile birebir örtüşür. Yani firmanın ne kadar ihtiyacı varsa o kadar finansman sağlanır. Hâlbuki kredide alınan kredinin firmanın ihtiyacını tam karşılaması zordur. Yani firma krediyi ya ihtiyacından fazla ya da noksan alabilir. Fazla aldığı zamanlar gereğinden fazla faiz ödemiş olur. Ayrıca krediyi gereksiz yerlerde kullanabilir.

f. **Murabahada müşterinin ve kredinin takibi daha kolaydır.** Çünkü murabahada verilen paranın nereye gittiği bellidir. Ayrıca alacağın taksitlerle tahsil edilmesi müşterinin finansal durumunun yakından takibini kolaylaştırır. Müşteri de taksitleri nakit akımına göre ayarlamak ve ödemek zorunda kalır ve bu da kredinin emniyetini, yani geri ödeme kabiliyetini artırır.

Fıkıh kitaplarında murabaha, satıcı ve alıcı arasında cereyan eden ikili akit şeklinde ele alınır. Faizsiz bankacılıkta ise, siparişi veren müşteri, banka ve satıcı arasında gerçekleşen üçlü bir akitten ibarettir. Bu özelliklerinden dolayı fıkıh kitaplarında işlenen murabaha klasik (birinci tip) murabaha, faizsiz bankacılıktaki murabahaya ise çağdaş (ikinci tip) murabaha denilebilir (Bayındır, 2005: 77). Murabaha üç şekilde ele alınabilmektedir.

4.1.1. Klasik Murabaha

Satıcının sahih bir akitle (kendi tasarrufu için) almış olduğu malı, mal maliyetine belirli bir kâr ekleyerek satması sonucu gerçekleşen murabaha işlemidir. Alıcı malın bedelini peşin veya taksitle ödeyebilir. Bu murabaha türünde taraflar, alıcı ve satıcı olmak üzere iki kişiden oluşur. Bu tür bir murabahanın caiz olup olmadığı hususunda

ilim adamlarınca ittifak vardır. Kuran-ı Kerim'deki: “Ey iman edenler! Mallarınızı aranızda haksızlıkla değil, karşılıklı rıza ile yapılan ticaretle yiyin” (Nisa 29) ayeti bu işleme delil olarak gösterilir (Milham, 1989: 31).

Klasik murabahanın sıhhati için belli şartlar bulunmaktadır. Bu şartlar aşağıdaki şekilde sıralanmaktadır (<http://www.ihya.org> (09 Nisan 2013));

- Alış fiyatı veya maliyetin belli olması gerekmektedir. Murabahalı satışta müşterinin malın ilk fiyatını veya maliyeti bilmesi akdin sıhhat şartıdır. Çünkü bu tür akitler ilk bedel esas alınarak teşekkül etmektedir. Birinci bedel veya maliyet bilinmediğinde akit meclisinde bu durum açıklığa kavuşuncaya kadar akit fasittir. Meclis bu şekilde dağılırsa akit batıl olur.
- Kâr miktarı belli olmalıdır. İslâm hukuku, alış-verişlerde belli bir kâr sınırı koymamıştır. Bundan dolayı alış fiyatı veya maliyet üzerine eklenen kâr miktarının müşteri tarafından bilinmesi gerekir. Çünkü kâr, satış bedelinin bir kısmını teşkil etmektedir
- İlk bedel misliyyattan olmalıdır. Çarşı-pazarda benzeri bulunabilen, birimleri arasında tüccarın ve muamele yapanların hoş görecekları kadar az fark bulunan mallar misli mallardır. Ölçü, tartı ve sayı ile muamele gören mallar bu sınıfa girer. Şayet ana bedel kıyemî ise -arsa gibi-; mal, elinde kıyemî mal bulunmayana murabahalı olarak satılamaz. Kıymeti ile de murabahalı olarak satılamaz. Çünkü bedel kıyemî olduğundan ona biçilen değer tahmine dayanır. Tahminler ise farklıdır. Böylece ana bedel meçhul kalmış olur. Malın, elinde ve mülkünde kıyemî bir mal bulunan şahsa satılması durumunda, ana bedelden ayrı, belli miktarda bir kâr tespit edilirse bu satış câizdir.
- Kârın anaparanın bir cüz'ü olarak belirlenmesi câiz değildir. Meselâ elbise karşılığında alınan bir saati %5 kârla satmak caiz değildir. Çünkü kâr anapara cinsinden tahakkuk eder. Bu durumda saatin fiyatı belirli olmadığı için, kâr oranı meçhul kalmaktadır. Bu saate konulan değer de zan ve

tahmine dayanır. Ancak taraflar akit meclisini terk etmedikleri halde malın ana değeri tespit edilirse, murabahalı satım istihsânen câizdir. Fakat alıcı muhayyer olup dilerse satım akdine razı olmayabilir.

- Aralarında riba cereyan eden mallar (aynı miktar ve peşinen) misli misline trampa edilmiş ise, bu maddeler murabahalı olarak satılmaz. Aralarında ölçü, tartı ve cins birliği bulunan mallar kendi cinsi ile mübadele edilmek istendiğinde aynı miktarda ve peşin olarak mübadele edilirler. Aksi takdirde aradaki fark faiz olur. 1 kg. Bağdat hurması ile 1 kg. Medine hurması peşin olarak mübadele edilebilir. Burada herhangi bir fazlalık faiz olur ve bu mal murabahalı olarak satılamaz. Çünkü murabaha ana değere kâr ilâvesiyle yapılan satıştır. Kendisinde ribâ cereyan eden -altın, gümüş, buğday, arpa gibi- mallarda ki fazlalık ise kâr değil ribadır. Ancak cinsleri ayrı olan misli mallar murabahalı olarak mübadele edilebilir. 10 Euro'yu 20 dolara satın alıp, 2 dolar kârla 22 dolara satmak gibi.

4.1.2. Çağdaş Murabaha

Çağdaş Murabaha ise, müşterinin bankaya başvurarak, bir malı satın alıp belirli bir kârla kendisine satması talebi üzerine gerçekleşen murabahadır. Bu tür murabaha müşteri, banka ve satıcıdan oluşan üç tarafın gerçekleştirdiği işlemler bütününden ibarettir. Bu murabaha türünün her ne kadar faizsiz bankacılıkla uygulama safhasına geçtiği ileri sürülürse de, düşünce planında İmam Mâlik, İmam Şafî ve İbnü'l-Kayyim el-Cevziyye'ye kadar uzanan bir geçmişi vardır. İmam Mâlik bir pazarlıkta iki akdin hükmünden bahsettiği bölümde; bir kişinin başka birine: "Şu deveyi peşin al ben de senden vadeli olarak satın alayım" dediğini, adamın bu durumu Abdullah b. Ömer'e (r.a.) sorduğunu, o'nun da bu uygulamayı hoş görmeyip yasakladığını rivayet etmektedir (<http://www.hayrettinkaraman.net> (01 Mart 2013)).

İmam Şafî'nin el-Ümm adlı eserinde ise şu bilgi yer alır (Bayındır, 2005: 78);

Bir kimse diğerine bir malı göstererek bunu veya tanımlayarak şu niteliklere sahip bir malı veya tercihi kendisine bırakarak dilediğin malı benim için satın al, sana

kâr veririm dese, o kimse de bu söze güvenerek o malı peşin veya vadeli olarak satın alsa, bu işlemlerin tümü caizdir.

Faizsiz bankacılık sisteminde murabahanın taksitli yöntemi tercih edilmektedir. Türkiye'de bu yönteme “üretim desteği sağlanması”, Ortadoğu'da ise “satın alma emriyle yapılan murabaha” adı verilmektedir.

“Çağdaş Murabaha” süreci ise bankalar ve fon talep edenler arasında aşağıdaki şekilde gerçekleşmektedir.

Hammadde, yarı mamul veya mamul madde, teçhizat, makine ve bina gibi şeylere ihtiyacı olup da peşin alma durumunda olmayan kişi veya işletmeler, söz konusu malın satıcısı, nitelikleri ve fiyatını ön araştırma ile belirleyerek, peşin satın alıp, taksitle kendisine satması talebiyle bankaya başvururlar. Kurum hem müşterinin durumunu hem de talebin yerine getirilmesinin ticari ve hukukî kurallara uygunluğunu araştırır; sonuç olumlu olduğu takdirde bu işe girebileceğini bildirir. Ardından müşteri ile banka arasında ön anlaşma yapılır. Bu anlaşmada bankanın müşteriye satacağı malın maliyetinin hesaplanmasında dikkate alınacak hususlar, tarafların hak ve yükümlülükleri vb. gerçekleştirilmesi planlanan ticari ilişkinin kuralları yer alır. Ön anlaşma sonrasında talep edilen mal söz konusu kurumların yayınlarında belirtildiğine göre kurumun bizzat kendi yetkilisi veya vekili tarafından satıcıdan bedeli peşin ödenmek suretiyle alınıp, kurumun mülkiyetine geçtikten sonra, anlaşılan şartlarla müşteriye satılır. Kurum ithal ederek satacağı malları ilgili ülkenin ithalat mevzuatı gereği ki, - Türkiye'de bu zorunludur- sigorta ettirir. İç piyasadan alınan malların müşteriye teslimi, genellikle satıcının deposunda yapıldığı, ya da satıcıdan alınıp müşteriye teslimi sürecinde çalınma, kaybolma, hasar görme vb. tehlikelere karşı sigorta ettirildiğinden, mala her hangi bir zarar gelmesi halinde kurumun önemli bir kaybı olmaz. Faizsiz banka bu yöntem sayesinde, kişi veya işletmelere, ihtiyaç duydukları malı üçüncü kişilerden peşin alıp vadeli satmak suretiyle üretim desteği sağlamış olur (Bayındır, 2005: 80).

4.1.3. Bireysel Finansman Desteği

Katılım bankaları bireysel müşterilerine ticari niteliği olmayan malları için konut, taşıt ve ihtiyaç finansman desteği sağlayabilmektedirler. Bu uygulama fon kullandırma yöntemi olarak bir çeşit murabahadır. Genel olarak müşterilerin bireysel ihtiyaçlarının karşılanmasında uygulanan bu yöntemde katılım bankası alınacak malın bedelini doğrudan satıcıya ödeyip müşterisine vadeli olarak üzerine kâr ekleyerek yeniden satar.

Eskici'ye göre bireysel finansman çeşitlerine değinecek olunursa (Eskici, 2007: 63);

“Konut Finansman Desteği” müşterinin satın almak istediği gayrimenkulün katılım bankası tarafından satın alınıp, istenilen vadeye göre üzerine kâr payı ilave edilerek, müşteriye satılması işlemidir. Kat mülkiyeti ya da kat irtifakı bulunan tüm gayrimenkullerin alım ve satımı yapılabilmektedir. Ayrıca mortgage sistemine göre gayrimenkul finansmanı da sağlanabilmektedirler. Konut finansman desteği çerçevesinde arsa ve işyeri alımlarına da kaynak sağlanmaktadır.

“Taşıt Finansman Desteği” ise kredi değerliliği olan gerçek ve tüzel kişilere, almak istedikleri taşıtın katılım bankası tarafından satın alınarak istenilen vadeye göre kâr payı ilave edilerek satılması yoluyla kullandırılan finansman desteğidir.

Diğer bireysel ihtiyaçların karşılanması ise ticari ya da sınai faaliyetlerin finanse edilmesi gayesini taşımayan, kişisel ya da hane halkı gereksinimlerini gidermeye yönelik malları temin edebilmeleri için, gerçek kişilere kullandırılan finansman desteğidir. Piyasa şartlarının uygun olması koşuluyla, müşterinin ihtiyacı olan tüketim malının banka tarafından alınarak, müşteriye istenilen vadeye uygun kâr ilave edilerek satılması şeklinde kullandırılır.

Bireysel finansman desteği ile konut ve taşıt gibi temel finansmanların yanı sıra eğitim, teknolojik ürünler, beyaz eşya, ev eşyası gibi bireysel tüketime dayalı ihtiyaçlara da finansman sağlanabilmektedir. Örneğin; evine mobilya döşemek isteyen banka müşterisi fon talep ettiği takdirde alım satımı belgelendiren faturanın ibrazı şartıyla

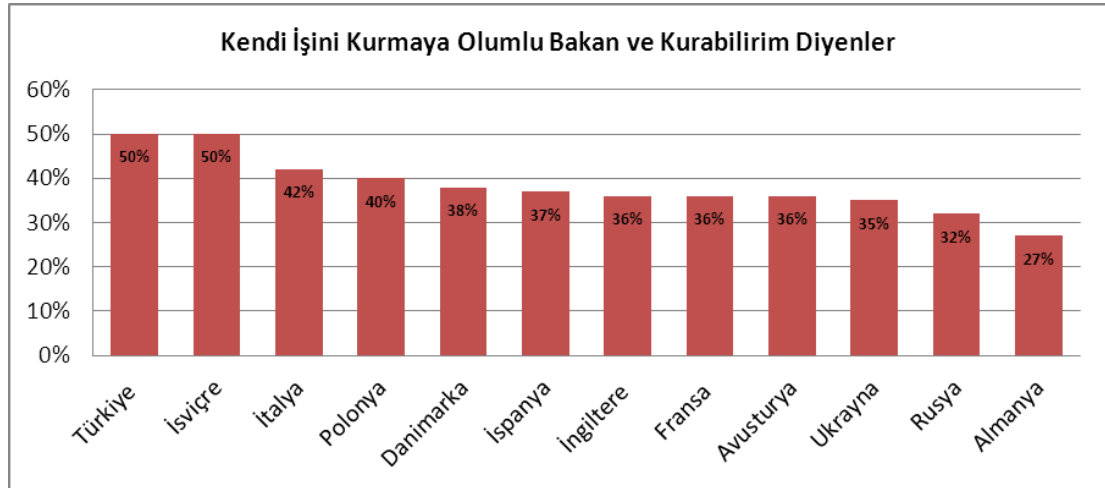
katılım bankaları tarafından desteklenebilir. Bu destekleme vadeli satış usulü ile gerçekleşir.

4.2. Mudarebe (Emek - Sermaye Ortaklığı)

Toplumlar incelendiğinde, bazılarının yapısal olarak daha fazla müteşebbis bir ruha sahip olduğu, bazılarının ise tam tersi bir yapı sergilediği görülmektedir. Bunun birçok nedeni olmakla beraber temel nedenlerin öncelikli olarak risk alabilme yeteneği ve sonrasında refah seviyesi olduğu söylenebilir. Refah seviyesi düşük olan ve yatırım yapmak adına yeterli bilgi birikimine sahip olmayan kişilerin garanti kazançlara yönelme eğilimi risk alamamalarına dayandırılmaktadır. Bu tip toplumlarda bireyler nakit ve nakit benzeri birikimlerini bankalarda faize yatırarak değerlendirmeyi tercih etmektedirler.

2011 yılında girişimcilik hakkında yapılmış olan bir araştırmaya göre Türk toplumu girişimcilik konusunda emsallerine göre gayet iyi durumdadır.

Grafik 1. Kendi İşini Kurmaya Olumlu Bakan ve Kurabilirim Diyenler Oranı

Kaynak : <http://www.sabah.com.tr>, (2011)

Yatırımlar entelektüel sermaye ve nakdi sermayenin bir araya gelmesi sonucu oluşmaktadır. Toplumlarda elinde yeterli sermayeye sahipken aynı oranda bilgi, beceriye sahip olamayan veya bilgi, becerisi olup yeterli sermayesi bulunmayan kişiler bulunmaktadır. İşte bu gibi durumlarda “Mudarebe Sistemi” yani emek-sermaye ortaklığı bu iki tarafı bir araya getiren bir fonksiyon ifa etmektedir.

Bir toplumda insanların ellerinde atıl vaziyette bekleyen veya verimli alanlara yönlilemeyen varlıklarını aktif hale getirerek verimli alanlarda işletilmelerini sağlayacak, bunun yanı sıra hem servet sahiplerine hem işletmecilere cazip gelecek, hem de işlettirilmek üzere tasarruf yapılmasına yol açacak, yani herkes için faydalı olacak bir formül lazımdır. İslam tarihinde bu formülün en yaygın örneklerinden birisi mudarebedir (Gül, 2004: 47).

Kök anlamı gitmek, uzaklaşmak, rızık peşinde koşmak demek olan mudarebe Arapça "durb" kökünden türemektedir. Gerek Hz. Peygamber'in (s.a.v) mudarebeyi övmesi, gerekse onun ashabı arasında mudarebe ortaklığının yaygın olması, İslam âlimlerinin dikkatlerini bu ortaklık üzerinde yoğunlaştırmalarına neden olmuştur. Onların genel kabul gören açıklamalarına göre, bir İslam hukuku (fıkıh) terimi olarak mudarebe, bir veya birçok iş yapmak amacıyla ve sonuçta ortaya çıkan kârı paylaşmak, zararı ise sermayeye çıkarmak şartıyla bir tarafın sermayesini, diğer tarafın da emeğini ortaya koyarak yaptıkları bir ortaklık türüdür (Gül, 2005: 50). Mudarebe günümüzde katılım bankalarının kullandığı bir enstrüman olarak da karşımıza çıkmaktadır.

İslam'da mudarebe ortaklığı uzun veya kısa vadeli her çeşit krediyi sağlamak için elverişli bir yöntemdir. Katılım bankalarının üçüncü kişilere fon kullandırması müşterek mudarebe akdi içinde cereyan eder. Katılım bankalarının en fazla kullanabileceği finans metodu olan mudarebede banka, projenin bütün masraflarını karşılar. Bu akit içinde üçüncü kişilerle mudarebe akdi kurduğunda katılım bankası rabbu'l-mal (sermayedar), fon kullanan ise mudârib durumundadır. Mudârib işte sadece emek ve ustalığını kullanır (Özsoy, 2011). Mudarebe anlaşmasında sermayedar yönetime karışmaz yönetim mudaribin elindedir.

Gadır'e göre; mudarebe, bir tarafın sermayeyi ödediği diğer tarafın ise gereken işi yerine getirdiği anlaşma türüdür. İlkine Rabbu'l Mal (Finansör) denir; diğeri ise Amil

(İşçi) olarak adlandırılır. Finansör parayı işi yapacak olana verir ve böylece amil proje üzerinde çalışmaya başlayabilir. Amile verilen para miktarının bilinmesi ve bütün tarafların kardan alacakları payın üzerinde anlaşmaya varılması şarttır. Amil emeğinin ve projeyi yönetmesinin karşılığında kârdan pay alırken, finansör ise amile verdiği sermaye için kârdan kendine düşen payı alacaktır (Gadır, 1980: 12).

Mudarebe akdinin usulüne uygun olarak kurulmasıyla, işi yürütecek ortak, sermaye sahibinin vekili hükmündedir, şirketin sermayesi de bu ortağın elinde emanet hükmündedir; yani bir kusuru olmaksızın helak olması halinde tazmin etmez. İş sonucunda kâr meydana gelirse, elde edilen kârı ortaklar aralarında daha önce belirledikleri hisseye göre taksim ederler. Şirket kurulma esnasında bir kayıt konulmamış ise, işi yürüten ticaretin gerektirdiği şekilde tasarrufta bulunmakta serbesttir. Akit esnasında bir kayıt ve şart konmuş ise, bunlara riayet edilir (<http://www.diyamet.gov.tr> (13 Aralık 2012)).

Bu yöntem fon kullandırmak ve malî destek sağlamak, proje uygulama alanına, başka bir ifadeyle piyasaya yeni giren, yetenekli fakat malî kaynaktan mahrum müteşebbis kimselerin bu yeteneklerinden istifade etme amacına en uygun düşen yoldur. Yetenekli ve başarılı kişiler, emin ve güvenilir olmaları halinde Katılım bankalarından mudarebe usulüyle fon kullanabilirler.

Mudarebe akdi yapılırken sözleşmede karın ne şekilde paylaşılacağına dair hükümler bulunmalıdır. Ancak 5.000 TL, 3.000 TL gibi tutarlar anlaşmada şart konulamaz. Paylaşım 1/5, 2/3 gibi hisseler şeklinde belirtilmelidir.

Fonu kullanacak müşterisiyle mudarebe akdini yaptığı anda katılım bankası isteyeceği kâr oranını da akit sırasında müşterisine bildirir. Kullanılacak fonun miktar ve şartlarına göre katılım bankası müşterilerinden değişik kâr payları isteyebilir.

Mudarebe usulü daha çok ticaretin finansmanında kullanılır. Bu ticaret dâhilî veya harcî olabilir. Teşebbüs sonucu elde edilen kâr daha önceden belirlenen oranlarda banka ile müşteri arasında paylaşılır. Kâr ve zararın nötr olması halinde banka sermayesini aynen geri alır. Bu durumda ne bankaya ne de müşteriye kâr düşer. Zarar halinde ise, bu zararı banka tazmin eder. Müşteri geçen süre içinde boşa çalışmış olmakla zaten yeterli derecede zarara uğradığından onun da zararı emeğiyle telâfi

etmesi yeterli görülmüştür. Fakat zararın meydana gelmesinde müşterinin kasıt ve ihmali varsa, bu zarar kendisine tazmin ettirilir. Bununla beraber banka, zarar ihtimallerini ortadan kaldırmak veya asgarîye indirmek için gerekli tedbirleri alır. Bu amaçla, sermayeye muhtaç bir şekilde elindeki projesiyle gelen müşterinin bu projesini çok yönlü olarak etütlere tâbi tutar, yani fizibilitesini yapar. Projeyi uygun ve kârlı görmesi halinde banka müşterisine fon kullanır. Kötüye kullanma ihtimallerine karşı banka müşterisinden alım-satım işlerinin düzenli bir şekilde hesabının tutulmasını isteyebilir. Ayrıca müşterilerin kötüye kullanma eğilimlerini ortadan kaldırmak için beklenen miktarda kâr yapamayan kişilere fon kullanılmama yoluna başvurulabilir (Özsoy, 2011: 48).

4.3. Müşareke (Kâr - Zarar Ortaklığı)

Müşareke kavramı olarak birinin diğerine ortak olması; iki ve daha çok kimse arasında kurulacak sermaye ortaklığı anlamlarına gelmektedir. (Şe.re.ke) kökünden türetilmiştir.

Müşarekede de mudarebede olduğu gibi iki taraf bulunmaktadır. Mudarebede bir taraf sermaye diğer bir taraf emek koyarken, müşarekede her iki tarafta hem emek hem sermayeleri ile işe ortak olmaktadır. Ortaklardan her biri kârdan önceden anlaştıkları oranda pay alırlar. Tüm ortaklar yönetimde söz sahibidirler.

İslam fıkında müşarekeye şirket-i inan da denilmektedir. Bu şirket, günümüzdeki anonim şirketlerin benzeridir. Ancak, ortakların haklarını koruyucu nitelikte ayırıcı özellikleri vardır. Şöyle ki; 100 kişi 1'er milyon lira koyarak, 100 milyon sermayeli bir şirket kursalar, bu para mala dönüşünce, her ortağın tüm şirket mal varlığı üzerinde % 1 oranında hakkı doğar. Üzerinde, sermaye miktarı, yüzdesi ve kârını paylaşılma şekli yazılı bulunan bir belge düzenlenirse, bunun adı "hisse senedi" olur. Kâr, ortaklar arasındaki anlaşmaya göre paylaşılır. Zarara ise % 1 oranında katlanırlar. Yılın sonunda kârın kısmen dağıtılması veya hiç kâr dağıtılmaması ortakları ekonomik bakımdan etkilemez. Çünkü dağıtılmayan kâr, şirketin mal varlığına yansıtacağı için hisseler büyümüş olur. Bir bakıma kâr dağıtılmaması ortakları tasarrufa ve yeni yatırımlara yöneltmiş olur. Bereketli bir ticaretten sonra, diyelim beşinci yılın sonunda,

hisselerin para olarak belirlenmesi gerekse, borçlar ve amortisman bedelleri düşüldükten sonra şirketin müspet mal varlığı, yeni fiyatlar üzerinden değerlendirilince, iki milyar liraya yükselmiş bulursa, her ortağın hissesi 1 milyondan 20 milyona çıkmış olur. Artık, üzerinde 1 milyon yazan ilk hisse senetlerini iptal ederek, 20 milyon yazan yeni hisse senetleri çıkarmak gerekecektir. Hisselerini devretmek isteyen ortak, gerçek değer üzerinden pazarlıkla satış yapabilir (Döndüren, 1988: 135).

Müşarekede sermayenin veya emeğin eşit olması karın paylaşım oranının eşit olmasını zorunlu kılmamaktadır. Yine aynı şekilde kar paylaşım oranının eşit olması emek ve sermayenin aynı olmasını gerektirmemektedir. Ortakların rızalarının olması durumunda kâr paylaşım oranları veya müşarekeye emek sermaye katılımı farklılık arz edebilmektedir. Bu farklılık ortaklığa katılanlardan bazılarının işi daha fazla yapmaları veya daha kabiliyetli olabilmelerinden dolayıdır. Hanefî ve Hanbelî mezheplerinin kabul ettiği bu görüşün aksine Şafii ve Maliki mezhepleri, tarafların, kâr sermayeye tâbi olduğu için, sermayeleriyle orantılı olarak kârdan pay almaları gerektiğini savunurlar. Katılım bankaları ise, müşareke metoduyla bankadan fon alan ortakların, şirketin işlerinin yürütülmesinde daha fazla emekleri geçmesi sebebiyle sermayelerine oranla daha fazla kâr payı almalarını kabul ederek Hanefî ve Hanbelî mezheplerinin görüşlerini uygulama yoluna gitmişlerdir (Özsoy, 2011: 48).

Yukarıda ifade edildiği şekilde bir paylaşım durumunda ortaklardan herhangi birinin rızası yok ise işlem sahih olmaz ve akit gerçekleşmez.

Bankacılık sisteminde müşareke ise, banka ile fon kullanacak müşterisi arasında, belirli bir sürede ticari bir işi gerçekleştirmek için fonlarını bir araya getirmeleri suretiyle ile yaptıkları sözleşme ile ortaya çıkan sermaye benzeri bir finansman modelidir. Müşareke yöntemi genellikle sanayinin finansmanında kullanılır. Teçhizat ve makine sağlanmasında müşareke yöntemi başarıyla uygulanabilir. Bu yöntem ticaretin finansmanında da kullanılabilir.

Müşareke teknik olarak ikiye ayrılmaktadır:

1. **Sürekli Müşareke:** Proje devam ettiği süre içerisinde banka ve müşterinin ortaklığı devam eder.

2. *Azalan Müşareke*: Bankanın ortaklık payı, zamanla hisselerinin belirlenmiş vadelerde müşteri tarafından satın alınması ve proje bittiğinde tamamen müşterinin mülkiyetine geçmesini öngörür (Eken, 2005).

4.4. İcare (Finansal Kiralama)

Kavram olarak "kiralamak, iş karşılığı verilen şey" anlamlarına gelen icâre, fıkıhta da anlamına uygun olarak menfaatin bedel karşılığı satımını konu alan iş ve kira akdini ifade etmektedir. Kiralayana müstecir, kiraya verene âcir, icâre akdine konu olan işçiye ecîr ve menfaate karşılık verilen bedele ücret denir (<http://www.diyamet.gov.tr> (13 Aralık 2012)).

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarına bakıldığında bu enstrüman “Finansal Kiralama” veya “Leasing” ismi ile kullanılmaktadır⁽¹⁾. Finansal kiralama, Türk Finans Sistemi’ne 1983 tarihli Özel Finans Kurumları’nın kuruluş kararname ile girmiştir. Ardından, 1985 yılında çıkarılan 3326 sayılı Finansal Kiralama Kanunu ile de yasalaşmıştır. Esasen sistem, çok eski zamanlardan beri Anadolu coğrafyasında bilinen ve kullanılan ‘icare’ sisteminin kurumsallaşmış halidir. Murabaha dışında katılım bankaları tarafından fonların yoğun olarak kullanıldığı finansman yöntemidir (Canbaz, 2012: 177).

Finansal kiralama, bir malı satın alarak ona ihtiyaç duyan kişi ve kuruluşlara kiralamaktır. Kiralama ya normal ya da mülkiyetin devriyle sonuçlanacak şekilde yapılır. Normal kiralama, kiraya verilen malın, kira müddeti bitiminde geri alınması şeklinde olabilir. Meselâ katılım bankası, bir fabrikayı yaptırır veya satın alır, sonra bir sanayiciye 4 yıllığına kiraya verir. Süre sonunda sözleşme yenilenmezse binayı geri alır. Şirketle sanayici arasında bu konuda ön sözleşme de yapılabilir. Böylece taraflar, karşılıklı taahhüde girmiş olurlar. Bu taahhüt taraflardan birinin diğerini zarara sokmasını önleyecek biçimde yapılabilir. Fabrikanın kurulması için gerekli takım ve tezgâhlar vs. de aynı usulle alınıp kiralanabilir.

¹ İcare, Finansal Kiralama ve Leasing terimleri karşılığı kullanılmaktadır.

Katılım bankalarının ve leasing şirketlerinin yaptığı kiralama usulü mülkiyetin devriyle sonuçlanan kiralama değildir. Bu, satış ile kiranın birleşmesinden doğan yeni bir akit sayılmaktadır. Buna göre, kiralanan mal meselâ 100 hisse sayılsa ilk taksitte, 1 hissesinin bedeli, kalan 99 hissesinin kirası alınır. Taksitler ödendikçe kiracının o maldaki payı artar. Bu pay yüzde yüze ulaşınca kiracı, malın sahibi olur. Bayındır'a göre bu, vadeli satıştan başka bir şey değildir. Bu sebeple ilişkiler, vadeli satışa göre düzenlenmelidir (Bayındır, 2007: 262).

Katılım bankacılığı hakkında literatüre bakıldığında finansal kiralama işlemlerinin kiralama mı yoksa vadeli satış mı olduğu noktasında tam bir mutabakat sağlanamadığı görülmektedir.

Farklı bir tanımla finansal kiralama yönteminde, büyük meblağ tutan ve ihtiyaç sahibi tarafından alınması günlük arz eden emtianın kiraya verilmesi söz konusudur. Esas olarak mal ve hizmet üretiminde kullanılacak teçhizatın mülkiyeti kurumda kalmak şartıyla kiraya verilmesi anlaşılır. Kullanma karşılığında kurum bir bedel alır. Bu bedelin miktarı sözleşmeye göre belirlenir (Arslan, 1988: 38).

Katılım bankalarının özel finans kurumları olarak faaliyet gösterdiği yıllardan itibaren finansal kiralama işlemleri bu kurumlar için avantaj olarak karşımıza çıkmaktadır. Geleneksel bankalar kendi bünyelerinde finansal kiralama işlemleri yapamazken katılım bankaları herhangi bir şirket kurmaksızın bu işlemleri gerçekleştirmektedirler. Bu avantaj bankacılık sisteminde katılım bankalarının rekabet gücünü arttırmaktadır.

4.5. Selem ve İstisna

Kısaca “müecceli muaccelle satmak” diye tanımlanan selem akdi bir İslam hukuku müessesesidir. Hukuki mahiyeti bakımından bir satış akdi olsa da bazı özellikleriyle genel anlamdaki satış akdinden ayrılır. Dikkate değer özelliği ise konusu mevcut olmayan bir akit yapılamayacağı şeklindeki İslam Hukuku kuralına rağmen bir istisna teşkil etmesidir. Zira selem akdi yapılırken, satılan şey henüz ortada yoktur (Yazman, 1964: 281).

Selem akdi İslam toplumlarında uzun zamandır kullanılan bir araçtır. Selem ile ilgili olarak Hz. Muhammed (sav) bir hadis-i şeriflerinde:

“Sizden selem satışı (selem akdi) yapan kimse, belirli bir vadeye kadar, ölçüğü ve tartısı bilinen bir mal ile selem (akdi) yapsın” buyurmuştur. Bu hadis-i şerife dayanarak selem akdinin Asr-ı Saadet ile yapılmaya başlandığı ve günümüze kadar yapılageldiği anlaşılmaktadır.

Selem ile ilgili tanımlara bakıldığında genel olarak, belirli bir malın bedelinin önceden ödenip ileri bir tarihte teslimini içeren sözleşme türü selem satışı olarak adlandırıldığı görülmektedir.

Selem satış, alıcının bir mal üzerinde anlaşmaya varılan bedeli önceden ödemesini ve malın gelecekte belirli bir zamanda teslimini içeren bir sözleşme türüdür (Atia, 1995: 27).

İslamiyet'in ortaya çıktığı dönemde çiftçiler selem ile hasat döneminde elde edecekleri ürünü mahsul ekimi zamanında satarak tohum ve gübre ihtiyacını karşılardı. Selem sadece buğday, arpa ve benzeri zirai ürünlere mahsus değildir. Her türlü misli malda selem kullanılabilir (Garı, 1997: 250).

Selem, İslami bankacılıkta finans sağlama ihtiyacını karşılayan bir enstrüman olarak da sistemdeki yerini almıştır.

Selem, günümüz bankacılığında içinde bulunulan dönemin şartları çerçevesinde müşterinin ihtiyacına yönelik olarak kullanılmaktadır. Şöyle ki; banka, satıcı ile yaptığı anlaşmada belirlenen gelecekteki bir tarihte kendisine teslim edilecek bir malı, bedelini peşin ödemek suretiyle satın alabilecektir. Bankanın, kendisinin güvenini kazanmış ihtiyaç sahibi bir çiftçiye kendi sermayesinden peşin kaynak sağlayarak, vadesinde teslim almak üzere ondan mahsul satın alması ve bunu piyasada satması seleme örnek olarak gösterilebilir.

Selemde banka ve satıcı arasında yapılan sözleşme sırasında malın cinsinin, nev'inin, özelliklerinin, miktarının, fiyatının, teslim yerinin ve teslim tarihinin belirtilmesi zorunludur. Yapılan anlaşmada belirtilen şartlara uygun olarak yapılan selem ile gelecek bir tarihte üretilecek olan mallar satılmış ve gereksinim duyulan para

böylelikle elde edilmiş olur. Müşteri de bu sayede gelecek tarihte gereksinim duyacağı malı şimdiden almış ve taraflar faize girmeden ihtiyaçlarını karşılamış olurlar (Özsoy, 2012: 185).

İstisna ise yine selem gibi belli bir malın ileri vadede teslim edilmek üzere bugünden anlaşılan fiyat üzerinden satışının tamamlanmasını öngören sözleşme olmak ile birlikte selemden sözleşmenin konusunu oluşturan malın inşa ya da imal edilmeye dayalı olması, ödemenin avans gibi önceden yapılmasının şart olmaması ve kademeli ödemeyi içerebilmesi açılarından ayrılmaktadır. Siparişe dayalı satın alma olarak da adlandırılan istisna sözleşmeleri imal edilmesi gereken eşyalar, inşaat projeleri ve altyapı projeleri için kullanılabilir. İstisna sözleşmelerinde bankalar imalatın tamamlanma oranına göre yükleniciye bedeller ödemektedirler (Hassan, 2004: 11).

Üretilecek olan ürünün siparişte kesinlikle belirtilmesi gerekir. Paranın ise peşin olarak verilmesi şart değildir, taksitle de ödenebilir. İstisna akdini selemden ayıran da bu özelliğidir.

4.6. Sukuk (Kira Sertifikası)

Global bir yatırım aracı haline gelen ve “faizsiz tahvil” olarak da tanımlanan Kira Sertifikası uluslararası literatürde ‘Sukuk’ ismiyle bilinmektedir.

Sukuk Arapça “sak” kökünden gelmektedir. Sak, kelime anlamı olarak sertifika veya vesika anlamına gelir. Sukuk ise Sak’ın çoğulu olduğundan sertifikalar anlamına gelir. Sukuk, diğer senetlerden farklı olarak varlığa dayanmak zorundadır. Ticari bir değer ifade eden (varlıkların) gayrimenkullerin menkul kıymetleştirilerek kira sertifikaları aracılığıyla alım ve satımıdır. Bu işlem sonucunda sertifika sahipleri gayrimenkulden elde edilecek olan her türlü kira vb. gelire ellerindeki sertifikalar nispetinde ortak olmaktadır (Saripudin vd. 2012: 169). Ortada gelir potansiyeli mevcuttur ve yatırımcı bunu satın almaktadır. Aynı zamanda yatırıma konu olan varlık üzerinde mülkiyet hakkı da doğurmaktadır. Bu, sukuku geleneksel bonolardan farklılaştıran özelliktir. Geleneksel bonolar faiz taşıyan menkul kıymetlerden oluşurken, sukuklar temel olarak sahiplik hakkından oluşan yatırım sertifikalarıdır. Dünyada hem

gelişmiş hem de gelişmekte olan birçok ülkede kira sertifikaları ihraç edilmektedir. Murabaha veya müşareke yöntemiyle menkul kıymetleştirilen sukuk çeşitlerinde anapara ile gelir yatırımcılara garanti edilmez ve kâr payı önceden belirlenen oranlarda paylaşılır (Yakar vd. 2013: 77)

Şekil 2. Kira Sertifikası (Sukuk) Akış Süreci

Kaynak: Asya Katılım Bankası A.Ş. Hazine Müdürlüğü, 2013

Ürünün çıkış noktası faizsiz ürün tercih eden yatırımcılara sermaye piyasalarında alternatif sabit getirili bir ürün sunmaktır. Kira sertifikaları, uluslararası piyasadaki sukukun sermaye piyasalarımız için uyarlanmış halidir. Kira sertifikası Türk Lirası ya da yabancı para cinsinden, kuponlu veya kuponsuz olarak ihraç edilebilmektedir. Kuponlu olanlar genellikle 3 ay, 6 ay ya da yılda bir kâr payı ödemelidir. Kuponlu kira sertifikaları, yatırımcısına kira sertifikalarının ihraç tarihinden itibaren belirli dönemlerde kâr payı getirisi sunmaktadır. Kira sertifikalarının anaparası son kupon ödemesi ile birlikte bir defada ödenir.

İslami finansman bonolarının çeşitli türleri olmakla birlikte temelde İslami finans yöntemlerine dayanan dört türü bulunmaktadır. Bunları; icare'ye, müşareke veya mudarebeye, murabahaya ve seleme dayanan sukuklar olarak sınıflandırabiliriz. Teknik

olarak varlık senedi şeklinde de isimlendirilebilecek olan (securitized assets) sukuklar diğer senetlerden farklı olarak bir varlığa dayanmak zorundadır. Bunu şöyle de açıklayabiliriz: Şu an ülkemizde de yapılan faizsiz bankacılık modelinde nakit kredi kullandırmanın ve ticari olmayan kredi kullandırmalarının yasak olduğu bir gerçektir. Kredi (fon) kullandıran kurum kaynağı nereye aktardığını bilmek zorundadır. Sukuk sisteminin işleyişi de aynen bu şekildedir. İhraç edilen bütün sertifikaların temelinde gerçek bir ticari ilişki ve gözle görülebilir maddi bir gerçeklik istenmektedir (www.tkbb.org.tr (08 Ocak 2013)).

Dünyada en yaygın olarak kullanılan sukuk çeşidi icara sukukudur. Çünkü icara sukukunun özellikleri onu diğer sukuk çeşitlerine göre oldukça cazip kılmaktadır. En başta varlıklar üzerine sağladığı tam denetim sebebiyle tercih sebebi olmaktadır. Varlık sahibi kişiye genellikle gayrimenkulün kira gelirini veya kullanım hakkını vermektedir. Sukuk sertifikasında yer alan varlığın öncelikle gerçek ve tanımlanmış olması gerekmekte ve sertifikanın sahip olduğu özelliğe göre kurumun elinde bulunan varlığın kira geliri veya faydalanma hakkı sukuk sahibine geçmektedir (Özsoy, 2012: 191).

Türkiye’de Hazine ilk kez 2012 yılı itibariyle gelirlerini tamamen icara sukukuna dayandırdığı 5,5 yıl vadeli 1,5 Milyar dolarlık Sukuk ihraç etmiştir. İhraç edilen bu sukuklar katılım bankalarınca yatırım aracı olarak kullanılmaktadır.

4.6.1. Sukuk Çeşitleri

4.6.1.1. İcara Sukuk (Menfaat Satımına Dayalı Sukuk)

İlk olarak uygulamaya giren sukuk türü İcara sukuk olmuştur. İhraççı şirket tarafından varlıkların bizzat mülkiyetinin satılmasının ortaya çıkardığı zorluklar söz konusu malların yalnızca menfaatine dayalı sukuk çıkartma ihtiyacını doğurmuştur. Ayrıca bu sayede sadece mal sahipleri değil, belirli bir süre için bir varlığı kiralamış bulunan kiracılar da bazı şartlara riayet etmeleri halinde sukuk çıkartma imkânı elde etmektedir. Eğer sukuk ihraç eden taraf varlığın maliki ise sukuk ihraç etmekle söz konusu malını yatırımcılara kiraya verip kira bedellerini bu sayede tahsil etmeyi amaçlamaktadır. Bu durumda malın menfaati sukuku satın alan yatırımcılara

geçmektedir. İhraç eden taraf, malın maliki değil ise, adı geçen varlığın menfaatini daha önce satın almış yani belirli bir süre için o malı kiralamış olan kiracıdır. Kiracı bu sayede kendisinin olmayan bir malı başkasına kiralayarak kira bedellerini sukuk alan kişilerden tahsil etmekte, sukuku satın alan kimseler ise malın menfaatine malik olmaktadır (Durmuş, 2010: 145).

Sukuk türleri arasında en çok kullanılan modeldir. Sertifika sahibine, bir varlığın (çoğunlukla gayrimenkulün), kira geliri veya kullanım hakkını verir. Sertifika ihracına konu olan varlığın tanımlanmış ve gerçek olması gerekmektedir. Sertifikanın kira geliri veya intifa hakkı sukuk sahibine geçer.

4.6.1.2. Mudarebe Sukuk (Risk Sermayesi Endeksli Sukuk)

Mudarebe sukuku “mudarebe” ortaklığı hükümlerine göre yürütülen sukuk türüdür. En çok kullanılan sukuk türleri arasında yer almaktadır. Sukuku ihraç eden taraf “mudârib” (işletici), sukuk yatırımcısı ise “rabbü'l-mâl” (sermaye sahibi) rolündedir. Bu muamele sonucunda kâr gerçekleşirse anlaşma şartlarına göre taraflar arasında paylaşılmaktadır. Zarar gerçekleşirse sermaye sahibi bu zararı tek başına üstlenmektedir.

Sertifika ihraç edilmesi durumunda alıcısına söz konusu girişimin sermayesinden hisse vermiş olur. Hissedar kontratta aykırı bir durum yoksa sertifikayı ikinci el piyasada satarak sermaye üzerindeki hisselerini devredebilir.

4.6.1.3. Muşareke Sukuk (Kâr – Zarar Ortaklığı Yatırımına Endeksli Sukuk)

Muşareke sukukunda, ortaklık sözleşmesine dayalı olarak, mevcut bir projenin finansmanını gerçekleştirmek için, elinde sertifika (sukuk) bulunduranlar, projenin veya faaliyetin sahibi olurlar. Muşareke sukuku, ciro edebilmekte ve ikincil piyasalarda işlem görebilmektedirler. Muşareke sukukunda, yatırıma konu olan varlığın mülkiyetini temsil eden sertifikalar ihraç edilir (Söyler, 2012).

Yeni bir projenin inşası ya da herhangi bir faaliyetin ortaklık esasına göre finanse edilmesi amacıyla da yapılabilmektedir. Müşareke sukukunda ihraç eden taraf,

belirli bir projede kendisine ortak olunmasını talep eden, sertifikayı alanlar ise bu talebe olumlu cevap veren ortak konumundadır. Yatırımcılar bu sayede söz konusu varlığa borç ve alacaklarıyla birlikte ortak olmakta ve eğer gerçekleşirse kâra iştirak etmektedirler.

4.6.1.4. Mal Satımına Dayalı Sukuk

Mal satımına dayalı sukukta bir mal sukuk yatırımcılarına satılmaktadır. Yatırımcılar bu malı ya kiraya vermek ya da başkasına satmak suretiyle gelir elde etmektedir. Mal satımına bağlı başlıca sukuk türleri “murabaha sukuku”, “selem sukuku” ve “İstisna sukuku” olarak aşağıdaki şekilde sıralanabilir (Durmuş, 2010: 145).

A) Murabaha Sukuk (Genel Amaçlı Finansman Desteğine Endekli Sukuk):

Murabaha sukuku, murabaha ile satılması düşünülen bir malın bedelini finanse etmek üzere çıkartılan eşit değerdeki senetler olup bu sayede malın mülkiyeti sukuk yatırımcılarına geçmektedir. Sukuk ihracında yatırımcıların ödediği meblağ netice itibarıyla mal bedeli (semen) olmaktadır. Bu tür sukukta, sukuku çıkartanlar malı satan, yatırımcılar ise satın alan konumundadır.

B) Selem Sukuk (İleri Vadede Teslim Sözleşmesi'ne Endekli Sukuk):

Selem sukuku, selem satışındaki mal bedelini (ra'sü mâli's-selem) karşılamak amacıyla çıkartılan payları eşit değerdeki senetlerdir. Bu muamele ile selem satışındaki mala (müslem fih) sukuku satın alanlar malik olmaktadır. Selem sukukunda yatırımcılar alıcı, sukuku ihraç eden ise satıcı durumundadır.

C) İstisna Sukuk (Özel Altyapı Finansmanına Endekli Sukuk):

İstisna sukuku ise bir malın üretilmesi amacıyla ihraç edilen eşit değerdeki senetler olup bu işlem sonucunda sukuku çıkartan taraf mal bedelini tahsil etmekte, sukuk alan yatırımcılar ise söz konusu mala malik olmaktadır. İstisna' sukukunu ihraç eden sâni' (üretici/satıcı), yatırımcılar ise müşteri

konumundadır. Sukuka sahip olan taraflar üretilen malın mülkiyetine sahiptir.

4.6.2. Uluslararası Sukuk Uygulamaları

Hazine Müsteşarlığının internet adresinden alınan bilgilere göre 2012 yılı sonu itibarıyla dünya çapında sukuk piyasası büyüklüğü 240 milyar dolara ulaşmış durumdadır. Sadece 2012 yılında toplam 140 milyar dolarlık sukuk ihraç edilmiştir. 2002 yılında Malezya'nın çıkarttığı ilk kira sertifikasıyla başlayan bu uygulama son 10 yıldır Suudi Arabistan, Birleşik Arap Emirlikleri, Endonezya, Katar, Bahreyn ve Kuveyt gibi ülkelerle gelişmiştir.

İhraç edilmiş sukukların 2012 yılı sonu itibarıyla %64'ü Malezya, %9'unu Birleşik Arap Emirlikleri, %8'sini Suudi Arabistan, %7'sini Katar, %6'sını Endonezya ve %6'sını diğer ülkeler gerçekleştirmiştir. Bu dönemde yapılan ihraçların %81'i yerel para birimleri cinsinden, %19'u Amerikan Doları cinsinden ihraç edilmiştir.

4.6.3. Türkiye'de Sukuk İhracı

- Türkiye'de ilk sukuk (KS) ihracı 2010 yılında Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. tarafından USD cinsinden yurtdışı yatırımcılara yapılmıştır (<http://www.kuveytturk.com.tr> (18 Mayıs 2013)).
- Kamu kesiminde ilk sukuk ihracı Türkiye Cumhuriyeti Hazine'si tarafından 2012 yılının Eylül ayında gerçekleştirilmiştir. Hazine'ye ait gayrimenkullerin Hazine VKŞ'ye devredilip tekrar kiralanması modeline göre uluslararası sermaye piyasalarında ihraç gerçekleştirilmiştir. Kamu kaynaklı ilk sukuk ihracına 8 milyar dolarlık talep gelmiştir. 5,5 yıl vadeli (26 Mart 2018) 6 ayda bir kupon ödemeli ihracın tutarı 1,5 milyar ABD Doları ve kira oranı %2,803 olarak gerçekleşmiştir. Hazine tarafından ihraç edilen Konvansiyonel Euro Bondlara paralel bir getiri oranı ile borçlanılmıştır. İhraca, 250 yatırımcı, ihraç tutarının 5 katına yakın talep göstermiştir. Kira sertifikasının %58'i Orta Doğu, %13'ü Avrupa, %12'si

Asya, %9'u Türkiye ve %8'i ABD'deki yatırımcılara satılmıştır. Kira sertifikası ihraçlarına, yatırımcı tabanının genişletilmesi ve finansman araçlarının çeşitlendirilmesi stratejisi çerçevesinde yıllık finansman programlarının bir parçası olarak önümüzdeki yıllarda da devam edilmesi beklenmektedir (<http://www.hazine.gov.tr> (20 Eylül, 2012)).

- Hazine Müsteşarlığının bu ilk ihracının ardından 2012 yılının Ekim ayında yurt içinde ilk TL cinsinden Kira Sertifikası ihracı gerçekleştirilmiştir. 2 yıl vadeli (1 Ekim 2014) 6 ayda bir kupon ödemeli bu ihraca 3,3 milyar TL talep gelmiş ve 1,62 milyar TL borçlanılmıştır. Bu ihraca 2 kat talep gelmiştir. Getiri oranı %7,40 olarak gerçekleşmiştir. Hazine tarafından 2013 yılı Şubat ayında gerçekleştirilen ikinci TL cinsi Kira Sertifikası ihracı yine 2 yıl vadeli (18 Şubat 2015) ve 6 ayda bir kupon ödemelidir (<http://www.hazine.gov.tr> (18 Mayıs 2013)). Bu ihraca 1,72 milyar TL talep gelmiş ve 1,52 milyar TL borçlanılmıştır. Yıllık getiri oranı %5,70 olarak gerçekleşmiştir. Hazine TL cinsi Kira sertifikası ihraçlarını yıllık finansman programlarının bir parçası olarak her yıl Şubat ve Ağustos aylarındaki borçlanma programlarına dâhil etmiştir.
- Türkiye'de ilk özel sektör TL cinsinden Kira Sertifikası ihracı Asya Katılım Bankası A.Ş. (Bank Asya) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bank Asya'nın kaynak kuruluş olarak yer aldığı 27-28 Şubat - 1 Mart 2013 tarihlerinde gerçekleştirilen 75.000.000.-TL ile 125.000.000.-TL arası 364 gün vadeli 3 ayda bir kupon ödemeli kira sertifikası halka arzına 2 kat talep gelmiştir. Talep tutarı 159,2 milyon TL olmuştur. Oluşan talep tutarı sonucunda 125.000.000.-TL nominallik halka arz gerçekleştirilmiştir. 67,5 milyon TL'lik kısmı Yurt içi Bireysel Yatırımcılara, 57,5 milyon TL'lik kısmı Kurumsal Yatırımcılara tahsis edilmiştir. Yıllık Gelir Dağıtım Oranı % 7,10 olarak belirlenmiştir. Bu ihraca Moody's tarafından Ba3 notu verilmiştir².

² Bilgiler Asya Katılım Bankası A.Ş. Hazine Müdürlüğünden sağlanmıştır.

4.7. Karz-ı Hasen ve Ariyet

Karz-ı Hasen kelime anlamı olarak “güzel borç” anlamına gelmektedir. Güzel denmesinin sebebi herhangi bir kâr veya faiz beklentisi olmadan Allah rızasını gözeterek ihtiyaç sahibine finansman sağlanmasından kaynaklanmaktadır.

Çarşıda misli, yani benzeri bulunan her şeyi, belirsiz bir zaman sonra, misli geri verilmek üzere vermeye karz-ı hasen denir. Ödünç vermek, icap ve kabul ile [aldım, verdim gibi sözleşme ile] sahih olur. Bir altın ödünç alan, bir altını öder. Değeri değişti diyerek önceki veya sonraki değerinde gümüş veya kâğıt lira veremez. Bunlar yerine altın da veremez. Ancak alacaklı kabul ederse câiz olur. Bir kimse gücü var iken borcunu ödemezse, alacaklı veya başkası, bundan zor ile alabilir. Borç ödenince, senet, borç verenin mülkü ise, ödendiğini bildiren vesika verir (<http://hakikatkitabevi.com>, (23 Mayıs 2013)).

Aktepe’ye göre ise; maddi sıkıntıya düşmüş bir kişiye finansal yardım yapmak üzere ihtiyaç duyduğu meblağı verip hiçbir menfaat temin etmeden verilen borcu aynıyla geri almak karz-ı hasen olarak adlandırılır. Buna göre 1000 TL borç verip 1000 TL tahsil etmek karz-ı hasen sayılır (Aktepe, 2012: 19) :

Alacaklı verdiği miktarı geri alma hakkına sahiptir. Borçlu aldığı miktarı geri ödemekle yükümlüdür. Aldığı borcu kullanmadan kaybetse dahi tazminle yükümlüdür. Karz akitlerinde vade belirlenebilir ancak bu vade bağlayıcı değildir. Alacaklı borçlunun sıkıntısını giderdiği için Allah tarafından mükâfatlandırılacaktır. Bu yüzden borçluyu sıkıştırıp bu mükâfatını azaltmamalıdır. Borçlu da borcunu bir an evvel ödemeye çalışmalıdır. Karz (borç verme) ancak misli mallarda gerçekleşir. Bu malların kendileri tüketilir ve piyasadan benzeri bulunup geri verilir. Aslı tüketilmeden yararlanılan mallar ariyet (ödünç) olarak verilebilir ve bunların kullanımı karşılığında kira alınabilir. Yani buğday karz olur ariyet olmaz, araba ariyet olur karz olmaz. Borç alınan miktar borçlunun mülkiyetine geçer ve borçlu bunu alacaklının iznine bağlı olmaksızın istediği gibi kullanır. Dinen meşru olmayan işler için borç verilmez.

Karz-ı hasene benzemesine rağmen nakit değer içermeyen ariyet kavramı ise menkul veya gayrimenkul malların kira beklentisi olmaksızın ihtiyacı olan kişiye ödünç olarak verilmesi işlemidir.

İslami kaideler toplumda fertler arasındaki sosyal yardımlaşmayı zorunlu kılar. Bunun en güzel örneği Kuran'da emredilen ve farz ibadet olan zekâttır. Yardımlaşma Müslümanları birbirine yakınlaştırması açısından önemlidir. Bu konuda birçok ayet-i kerime yanında ve hadis-i şerifler de mevcuttur. Bunlardan bazılarını aşağıdaki şekilde belirtebiliriz.

“Sadaka veren erkeklere ve sadaka veren kadınlara ve Allah'a güzel bir ödünç verenlere, verdikleri kat kat artırır ve onlara şerefli bir mükâfat vardır” (Hadîd, 57/ 18).

“Eğer Allah'a güzel bir ödünç takdiminde bulunursanız, onu sizin için kat kat yapar, sizi bağışlar; Allah, şükürün karşılığını verendir; halimdir.” (Teğâbun, 64/ 17).

“Eğer borçlu ödemekte güçlük çekiyorsa sıkıntısı geçinceye kadar bekleyin. Bununla beraber alacağınızı tamamen sadaka olarak bağışlamanız hakkınızda daha hayırlı olur.” (Bakara, 2/280)

“Kim Müslümanı bir sıkıntıdan kurtarırsa, bu sebeple Allah da onu kıyamet günü sıkıntılarının birinden kurtarır. Kim bir Müslümanı(n kusurunu) örterse, Allah da kıyamet günü onu(n kusurunu) örter.” (Buhârî, Mezâlim, 3; Müslim, Birr)

“Müslüman, müslümanın kardeşidir. Ona zulmetmez, onu (düşmanına) teslim etmez. Kim, (mümin) kardeşinin bir ihtiyacını giderirse Allah da onun bir ihtiyacını giderir.” (Buhari, Mezâlim, 3; Müslim, Birr)

Yukarıdaki ayetlerde görüldüğü üzere İslam'da ihtiyacı olana yardım etmek esastır. Karz-ı hasen kavramı ise zekâttan farklılaşmasına rağmen zaruri olmayan sosyal bir yardımlaşma türüdür ve tüketimi finanse eder. Bu ayet ve hadisler, faizsiz bankacılıkta bir finansman türü olarak karz-ı hasene dayanak oluşturmaktadır.

Ödünç olarak ihtiyaç sahiplerine İslâm bankaları tarafından verilen paraların iki çeşidi vardır;

1. Evlenme, hastalık, çocukların eğitim ve öğretimi, felaket ve olağanüstü hallerde verilen sosyal amaçlı ödünçler.

2. Küçük sanayi erbabının projelerini başlatmak ve teknik uzmanlıklar için üretime yönelik olarak verilen krediler (Özsoy, 2012: 133).

Ödünç vermenin bu iki türünde de banka bu krediden kâr talep etmez. Para bankaya taksitlerle ödenir. İslâm bankalarının gelir sağlamayı düşünmedikleri bu ödünçlerde borçluya gerekli her türlü kolaylık sağlanır. Eğer borçlu borcunu meşru sebeplerle ödeyemeyecek duruma düşmüşse, bu borç bankanın zekât fonundan karşılanabilir.

5. Katılım Bankacılığının Fon Toplama Yöntemleri

Katılım bankalarının 5411 sayılı bankacılık kanunu ile belirlenmiş olan iki çeşit fon toplama yöntemi bulunmaktadır. Bunlardan ilki “özel cari hesaplar aracılığı ile yapılan fon toplama”, ikincisi ise “kâr - zarara katılma hesapları aracılığı ile yapılan fon toplama” yöntemidir. Özel cari hesaplar vadesiz hesaplardır ve kâr/zarara iştirak söz konusu değildir. Kâr – zarara katılma hesabı ise vadeli hesapları ve kâr/zarara iştiraki ifade etmektedir.

5.1. Özel Cari Hesaplar

Özel cari hesaplar yatırım gayesi ile kullanılmayan, fonların depolandığı emanet işlevi gören vadesiz hesaplar olarak nitelendirilebilir. Genelde kısa vadeli nakit bulundurma, para transferi veya ödeme ihtiyacı doğrultusunda kullanılmaktadır. Hesabın açılması için herhangi bir alt limit söz konusu değildir. Para yatırılmasa dahi cari hesap açılabilir. Bu yönüyle katılma hesaplarından farklılaşmaktadır. Türk lirası olarak açılabilirdiği gibi yabancı para cinsinden de açılabilir.

Özel cari hesaplarda banka müşterisine saklama ve güvenlik hizmeti sunmaktadır. Hesap sahipleri bu hesaplardan herhangi bir kazanç elde etmemesine rağmen banka hesap sahibine sağladığı hizmetler karşılığında ücret talep

edebilmektedir. Bu hesap türü geleneksel bankacılıkta ki mevduat hesaplarının işleyişi ile birçok yönüyle benzeşmektedir.

Kâr ve zarara katılma hesaplarında tutulan fonlar karşılıklı anlaşma gereği banka tarafından kullanılabilir. Ancak özel cari hesaplardaki tutarların kullanımı için herhangi bir anlaşma bulunmamaktadır. Bu tutarlar istenildiği her an fon sahibi tarafından kısmen veya tamamen geri çekilebilmektedir.

5.2. Katılma Hesapları

Faizsiz bankacılık sistemine Türkiye’de katılım bankacılığı denmesinin sebebi olarak da nitelendirilebilecek olan katılma hesapları, gerçek veya tüzel kişilerin kâr ve zarara katılma anlaşması ile TL veya konvertibl yabancı para olarak yatırmış oldukları fonların toplandığı ve bu fonların işletilmesi sonucunda sahibine belirli oranlarda kâr veya zarar doğuran hesaplardır. Hesabın açılmasında her bankanın kendine has uyguladığı alt limitler bulunmaktadır. Özel cari hesaptan farklı olarak, para yatırılmadan katılma hesabı açılmamaktadır. Katılım bankaları kaynaklarının büyük bölümünü bu hesaplardan karşılamaktadır.

Katılma hesapları mudarebe akdi şeklinde çalışmaktadır. Anlaşmada iki taraf bulunmaktadır. Fon sahibi sermayesini ortaya koyarken banka ise emeğini ortaya koyarak oluşacak kar veya zarara ortak olmaktadır. Oluşacak kârın veya zararın hangi oranlarda taraflarca bölüşüleceği hesap açılırken belirlenmektedir. Yatırımcıya anapara veya önceden belirlenmiş sabit bir kar payı tutarı garantisi yoktur. Katılım bankalarınca genel teamülde müşteriye %70 bankaya %30 kar veya zarar oranı verilmesi söz konusu iken vadeye, müşteri verimliliğine, yatırım tutarına vs. gibi değişkenlere göre farklı kâr veya zarar payı oranı verilebilmektedir. Bu oranlarda karşılıklı anlaşma esastır. Yatırımcı söz konusu katılma oranını kabul etmelidir. Söz konusu oranlar aşağıdaki şekilde olabilmektedir.

Tablo 1. Katılım Bankaları Örnek Kâr veya Zarar Payı Oranları

Katılma Hesabı	Kar-Zarara Katılma Oranı (Hesap Sahibi/Banka)
Turkuaz Hesap	%75 - %25
İnci Hesap	%80 - %20
Zümrüt Hesap	%85 - %15
Yakut Hesap	%90 - %10

Kaynak: <http://www.turkiyefinans.com.tr>

Katılım bankalarının uygulanacak Tekdüzen Hesap Planı Ve İzahnamesi Hakkında Tebliğ uyarınca aşağıda belirtilmiş olan vadelerde ve türlerde katılma hesabı açabilmektedirler:

- Bir Ay Vadeli
- Üç Aya Kadar Vadeli (3 Ay Dâhil)
- Altı Aya Kadar Vadeli (6 Ay Dâhil)
- Bir Yıla Kadar Vadeli
- Bir Yıl Ve Daha Uzun Vadeli - Aylık Kâr Payı Ödemeli
- Bir Yıl Ve Daha Uzun Vadeli - Üç Aylık Kâr Payı Ödemeli
- Bir Yıl Ve Daha Uzun Vadeli - Altı Aylık Kâr Payı Ödemeli
- Bir Yıl Ve Daha Uzun Vadeli - Yıllık Kâr Payı Ödemeli
- Birikimli Katılma Hesabı Açabilmektedir (www.bddk.org.tr (17 Şubat 2013)).

Katılma hesaplarına özel cari hesaplarda olduğu gibi ilgili bankanın batışı veya tasfiyesi durumunda TMSF tarafından 100.000 TL'ye kadar geri ödeme güvencesi verilmektedir (<http://www.tmsf.org.tr> (18 Haziran 2013)). Dikkat edilmesi gereken husus ilgili güvence hesap başına değil (hesabın bulunduğu bankada) müşteri özelinde taahhüt edilen güvence tutarıdır. Örneğin: Batan bir bankada 80.000 TL'si olan müşteriye 100.000 TL'nin altında bir tutar olduğundan 80.000 TL geri ödenebilirken,

120.000 TL'si olan müşteriye güvence tutarı 100.000 TL olması sebebiyle ancak 100.000 TL ödenebilir. Güvencenin banka müşterileri özelinde tanımlanmasından dolayı risk alıcı bu riski dağıtmak adına farklı bankalarda farklı hesaplar açarak yatırımlarını ayrı ayrı güvence altına alabilmektedir.

Katılma hesaplarından doğacak olan tüm giderler banka tarafından karşılanmaktadır. Anlaşma gereği katılma hesaplarından hesap işletim ücreti vs. adı altında herhangi bir masraf alınmaz.

Katılma hesaplarından vade dolmadan tamamen veya kısmen çekilen tutarlar için banka tarafından herhangi bir kâr payı ödemesi yapılmaz. Vadesini tamamlayan tutarlar için hesaplanan kâr payı müşteri birim hesap değerince anaparaya eklenmektedir.

6. Dünyada ve Türkiye’de İslami Bankacılık

1940’lardan sonra siyasi bağımsızlıklarını kazanan İslam ülkelerinde düşünürler, ekonomik bağımsızlığın da kazanılması doğrultusunda çalışmalar yapmışlar, faizin ekonomi üzerindeki olumsuz baskısını ortadan kaldırabilmek için İslami esaslara göre çeşitli bankacılık modelleri geliştirmişlerdir.

Günümüz modern faizsiz bankacılık anlayışının öncülüğünü, 1955’de faizsiz bankacılık konusunda hazırladığı araştırma ile Pakistanlı iktisatçı Muhammed Uzair yapmıştır (Akin, 1986: 113).

İslami prensipler doğrultusunda kurumsal nitelik taşıyan faizsiz banka kurma fikri ve teşebbüsü 1940'lara kadar dayansa da İslam dünyasında modern finansal hizmetler ve İslami ilkelerin birleştirilmesine yönelik ilk çalışmalar 1963-67 yılları arasında Mısır’da başlamıştır. Bu çalışmalar genel olarak Almanya’da kırsal bölgelerde faaliyet gösteren tasarruf bankaları modelini esas alıyordu. Sözü edilen tasarruf bankaları, vadeli veya vadesiz olsun kendilerine para yatıran mudilerine faiz ödemedikleri gibi, kredi verdikleri müşterilerden de faiz almıyordu. Yatırılan mevduatları daha ziyade sanayi ve ticaret alanlarında faaliyet gösteren firmalara kredi

olarak kullandıran faizsiz bankalar, bu firmaların elde ettiği kârların belli bir yüzdesini de müşterilerine yatırdığı para karşılığı veriyorlardı (Yozgat, 2010: 15).

1963 – 1967 yılları arasında Mısır’da denenen ilk faizsiz banka modeli bundan sonraki denemeler için ümit ışığı ve örnek olmuştur. Daha sonra 12.08.1974 tarihinde, üyelerinin her biri aynı zamanda İslam Konferansına da üye olan 40 devletin oluşturduğu İslam Kalkınma Bankası (Islamic Development Bank, IDB) kurulmuştur. Günümüzde dört kıtada 57 üyesi bulunan konferansın 38. Dışişleri Bakanları toplantısında alınan karar gereği “The Organisation of Islamic Conference” (İslam Konferansı Örgütü) olan eski ismi “The Organisation of Islamic Cooperation” (İslam İşbirliği Teşkilatı, OIC) olarak değiştirilmiştir. İslami finansın ilklerinden olan İslam Kalkınma Bankasının (IDB) kurulmasından sonra diğer İslam ülkelerinde de faizsiz bankacılık çalışmaları hız kazanmış ve toplam bankacılık sistemindeki payı günümüze kadar artış göstermiştir.

Pakistan’da önce batı tipi bankalardan, aynı zamanda faizsiz işlem de yapmaları istenmiş, sonra bir adım daha atılarak, bütün milli bankalar faizsiz sisteme geçirilmiş, yabancı bankalardan da, belli bir süre içinde buna ayak uydurmaları istenmiştir (Özsoy, 1987: 7).

Türkiye’de de toplumunun büyük çoğunluğunun Müslüman olmasının sonucu olarak para, borç ve alışveriş işlemlerinde faizin İslam tarafından yasaklanmış olduğu gerçeği hiçbir zaman hafızalardan silinmemiş ve bu nedenle dini inançlara ters düşmeyecek İslami bankacılık anlayışının gerekli olduğu anlaşılmıştır. Bunu fark eden devlet yöneticileri tarafından 1980’li yılların başlarında faizsiz finans kurumlarının kurulmasına izin verilmiş ve 1985-1990 arasında üç özel faizsiz finans kurumu faaliyete başlamıştır. Bu kurumlar kısa zamanda topladıkları büyük miktardaki fonlarla Türk bankacılık sistemi ve mali sistem içinde dikkatleri üzerlerine çekmiştir.

Türkiye’de özel finans kurumlarının (ÖFK) kuruluşu ilk olarak 83/7506 Sayılı Kanun Hükmündeki Kararname ile düzenlenmiştir. Karara ilişkin tebliğ 25 Şubat 1984 tarihinde 18323 sayılı Resmi Gazetede yayınlanmıştır. Kararnamenin birinci maddesi ÖFK’nin kuruluş, organ, faaliyet ve tasfiyesine ilişkin esasları belirleme yetkisini

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankasının görüşünü almak kaydıyla Başbakanlığa vermiştir.

Türkiye'de 1985 yılında faaliyete geçen ilk faizsiz özel finans kurumları Albaraka Türk Finans Kurumu ve Faisal Finans Kurumu olmuştur. 1989'da Kuveyt Türk Finans Kurumu ve hemen arkasından da 1990'da Anadolu Finans Kurumu kurulmuştur. Sisteme 1995'te İhlas Finans, 1996'da ise Asya Finans katılmıştır. 2001 yılında Faisal Finans'ın adı, el değiştirmesiyle birlikte Family Finans olmuş, 2005 yılı sonunda da Anadolu Finans ve Family Finans, Türkiye Finans çatısı altında birleşmişlerdir.

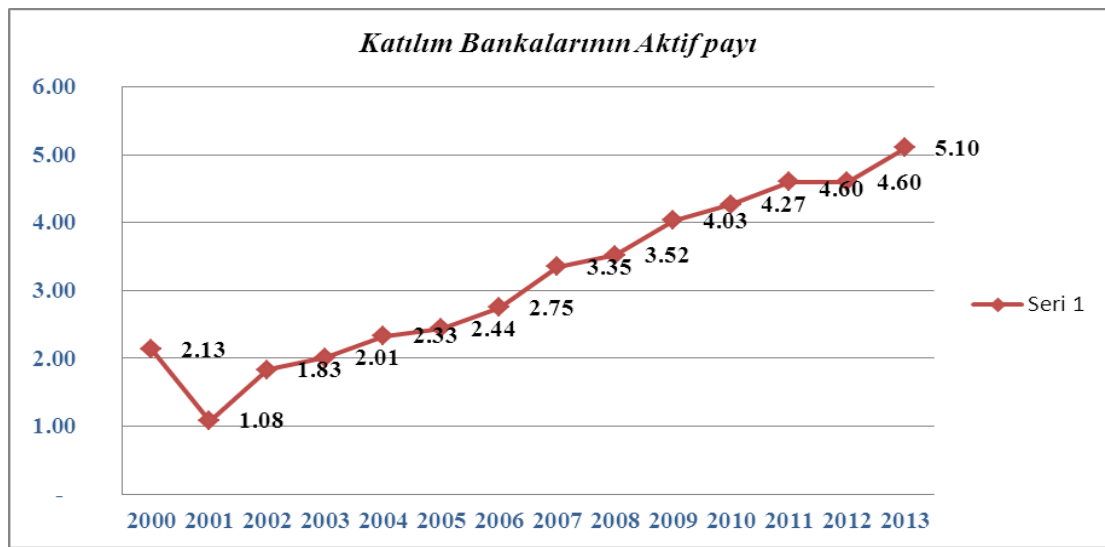
1995 yılında kurulan İhlas Finans Kurumu; faizsiz bankacılığın özüne uygun düşmeyen, topladığı fonları kendi grup şirketlerine maliyetsiz olarak kullandırması vb. uygulamaları neticesinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu (BDDK) tarafından yükümlülüklerini yerine getiremediği ve alınan önlemlere rağmen likidite sorununu çözemediği gerekçesi (Bankalar Kanunu'nun 20/6'ncı maddesindeki şartların gerçekleşmesi nedeniyle Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 10 Şubat 2001 tarihli ve 171 sayılı kararı) ile 2001 yılında faaliyet izni kaldırılarak tasfiye edilmiştir (<http://www.tmsf.org.tr> (06 Nisan 2013)).

28 Şubat süreci ile başlayan ve derinleşen ekonomik kriz neticesinde 1998-2003 yılları arasındaki Türkiye'de 22 banka batmış ve bu bankalar Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu'na (TMSF) devredilmiştir.

2005 yılı sonuna kadar “Özel Finans Kurumu” adıyla faaliyet gösteren faizsiz finans kuruluşları 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile birlikte “Katılım Bankası” olarak adlandırılmışlardır. Aynı kanun ile özel finans kurumlarının bir araya gelerek, topladıkları kaynakları garanti altına almak amacıyla kurdukları Güvence Fonu da 2005 yılında yapılan yasal düzenleme gereği tasfiye edilerek Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna tabi hale getirilmiştir. 2013 yılı itibariyle Türkiye'de 4 adet Katılım Bankası faaliyet göstermektedir. Bunlar: Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş., Asya Katılım Bankası A.Ş., Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. ve Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş.'dir.

Türkiye bankacılık sektöründe alternatif değil sistemin eksik olan kısmını tamamlayıcı nitelikte olan katılım bankaları kuruluşlarından itibaren gelişmesini hızla sürdürmektedir. Aşağıdaki grafiklerde, sırasıyla katılım bankalarının yıllara göre Türk bankacılık sistemindeki aktif payları ile aktif artışlarına ilişkin değişim tutar ve yüzdeleri gösterilmektedir.

Grafik 2. Katılım Bankalarının Bankacılık Sektöründe Yıllara Göre Aktif Payı

Kaynak: TKBB, (2013)

Tablo 2. Katılım Bankalarının Son 2 Yıl İçindeki Aktif Payı

Milyon TL			Sektörde Payı %		Değişim %	
	Ara.11	Ara.12	Ara.11	Ara.12	Tutar	(%)
Mevduat Bankaları	1,119,910.7	1,247,653.1	92.0%	91.0%	127,742	11.4%
Katılım Bankaları	56,148.3	70,279.4	4.6%	5.1%	14,131	25.2%
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	41,636.3	52,757.6	3.4%	3.8%	11,121	26.7%
Toplam	1,217,695	1,370,690	100%	100%		

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Gelismis.aspx>, (2013)

1975 yılında İslam Kalkınma Bankası ile başlayan İslami Bankacılığın bugün dünyanın 75 ülkesinde faaliyet gösteren ve 300'ü aşkın faizsiz finans kuruluşundan bahsedilmektedir. Türkiye'de İslami bankacılığı temsil eden dört katılım bankasının yurt dışı dâhil toplam şube sayısı Mart 2013 itibariyle 836'ya ulaşmış, çalışan sayısı ise 16 bine yaklaşmıştır (<http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Basit.aspx> (24mayıs 2013)).

7. Katılım Bankacılığına Yönelik Eleştiriler

Katılım bankacılığı olumlu eleştirilerin yanı sıra olumsuz eleştiriler de almaktadır. Bu eleştirilere aşağıda yer verilmiştir.

Eleştirilerden en önemlisi, sistemin özüne yönelik olarak yapılan, kâr/zarar ortaklığı anlayışıyla kurulan katılım bankalarının günümüzde daha çok (yaklaşık %90) murabaha (üretim desteği) anlayışıyla fon kullandırmasına ilişkin olmaktadır. Aynı zamanda mudarebe (kâr/zarar ortaklığı) ve müşareke (emek ve sermaye ortaklığı) anlayışıyla uygulamada hemen hemen hiç fon kullandırılmamış olması da eleştiri konusu yapılmaktadır. Katılım bankalarının kâr/zarar ortaklığı yöntemiyle daha çok fon kullandırmasının, sisteme yöneltilen eleştirilerin azaltılması ve reel ekonomide kişilerin yapamadıkları büyük ölçekli yatırımların hayata geçirilmesi açısından oldukça önemli olduğu vurgulanmaktadır. Böylece, bu uygulama sonucunda katılım bankaları, hem bankalarla olan farklılıklarını daha somut bir şekilde ortaya koymuş olacaklar hem de kuruluş amaçlarına paralel anlayışta bankacılık faaliyetlerini sürdüreceklerdir (Özulucan ve Deran, 2009: 105).

Türkiye'de katılım bankacılığının farklı ülkelerde faaliyet gösteren İslam bankalarına nispetle yaygınlaşmaması ve faizsiz bankacılığın topluma doğru ve gerekli şekilde tanıtılmıyor olması sisteme yapılan bir diğer önemli eleştiridir. Türkiye, uluslararası İslam bankacılığı içinde düşük paya sahip bir ülke konumundadır. Bu durumun aşılması için katılım bankalarının şube ve ATM sayılarını arttırması, çalışanlarının bilgi ve yetkinliklerini geliştirmesi gibi önlemler alınıp sisteme olan ilginin artırılması gerektiği düşünülmektedir.

Yukarıda bahsedilen iki ana eleştirinin yanı sıra aşağıda belirteceğimiz ve önemli kabul edilen eleştirilerin de katılım bankalarına sık sık yöneltildiği görülmektedir³).

- a. Kâr payı ile mevduat faizinin birbirinden farksız olduğu eleştirisi
- b. Kredi faiz oranları ile katılım bankalarının kâr payı taleplerinin parasal olarak birbirlerine yakın olduğu eleştirisi
- c. Katılım bankalarının medya araçlarını çok fazla kullanmadığı eleştirisi,
- d. Belirli ve sınırlı bir kesime hitap ettiği eleştirisi,
- e. Sistemin iyi tanınmamasının sonucu olarak güven uyandırmadığı eleştirisi,
- f. Sistemin temel özelliği olan kâr ile faizin benzeştiği eleştirisi,
- g. Faizsiz bankacılık sistemi ile geleneksel bankacılık işleyişinin aynı olduğu eleştirisi,
- h. İşleyişin iyi tanıtılmamasının sonucu olarak kredi kartı uygulamalarının yanlış olduğu veya hiç olmaması gerektiği eleştirisi,
- i. İslami hassasiyetleri yüksek müşteriler tarafından dile getirilen katılım bankalarının da bireysel emeklilik şirketleri kurarak fon toplaması eleştirisi,
- j. Karz-ı hasen anlayışına ters uygulamalar yapıldığı eleştirisi,
- k. Türev ürünlerden kaynaklı işlemlerin muhafazakâr kesim tarafından benimsenemeyişi ve eleştirilmesidir.

Katılım bankalarına hem kendi müşterilerinden hem de farklı kesimlerden yöneltilen eleştirilerin banka yetkilileri tarafından değerlendirilerek genellikle internet siteleri aracılığıyla cevaplandırıldığı görülmektedir. Piyasada bu eleştirilere cevaplar içeren kitapların da bulunduğu görülmekle birlikte bunların yeterli olmadığı açıktır. Bu nedenle sistemin esası ve işleyişi hakkında daha açık, şeffaf ve yaygın bilgilendirmelere ihtiyaç olduğu görülmektedir. Bu konudaki bilgilendirmelerde Türkiye Katılım Bankaları Birliği'ne (TKBB) önemli sorumluluklar yüklenmesi gerektiğini düşünmekteyiz.

³İlgili eleştiriler 6 yıllık bankacılık deneyimlerim sonucunda karşılan katılım bankalarına sık sık yöneltilen eleştiriler olup tarafımda derlenmiştir.

B – MALİ TABLOLARA İLİŞKİN ANALİZ YÖNTEMLERİ

Bu bölümde öncelikli olarak mali tablolar analizi yöntemleri ile ilgili genel bilgiler verilecektir. Sonrasında katılım bankalarının performansı ve Türk bankacılık sistemindeki yeri konulu incelemede yoğun olarak kullanacağımız mali analiz teknikleri üzerinde durulacaktır.

1. Mali Tablolar Analizinin Tanımı

İşletmeler hakkında doğru bilgileri muhasebe uygulamaları sonucunda ortaya çıkan mali tablolardan elde edebiliriz. Kuruluşların hem işletme içinde -işletme sahip ya da ortakları, yöneticiler, çalışanlar gibi- hem işletme dışında -devlet, toplum, kredi veren kuruluşlar, yatırımcılar, alıcılar, satıcılar gibi- bilgi bekleyen tarafları bulunmaktadır. Bu taraflar işletmenin faaliyet sonuçları ile ilgilenmekte olup sağlıklı, güvenilir bilgiye sahip olmak istemektedirler. Bu konuda bilgi kaynağı ise o işletmenin muhasebe kayıtları ve bunlara dayanılarak hazırlanmış olan mali tablolarıdır. Mali tablolar tek başlarına ilgisine sınırlı bilgiler vermektedir. Yatırımcı işletmenin durumunu anlık görmekten ziyade şirketin geçmiş performansını ölçmek gibi aşamalı verilere ihtiyaç duyuyor ise belirli teknikler uygulayarak karşılaştırmalı mali analizler yapmalıdır. Mali tabloların analizi ve sonuçlarının değerlendirilmesi aynı zamanda geleceğe yönelik planların yapılmasında, yeni kararların alınmasında da yol gösterici özelliğe sahiptir. Yatırımcıların doğru karar verebilmesi noktasında mali analiz büyük önem arz etmektedir.

Mali Tablolar tahlili, çeşitli tahlil yöntemlerinin uygulanarak tahlil sonuçlarının bulunması, bu sonuçların eleştirilmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesi, tahlil yapılan kurumun çalışma, gelişme durumu ile karlılık ve borç ödeme durumunun saptanması, herhangi bir sorunu varsa ortaya çıkarılması ve giderilmesi için alınması gereken önlemlerin belirlenmesini içeren bir çalışmadır. Kısaca mali tahlil, mali tablolardaki verilerin önemini ve anlamını saptamak için yapılan çalışmadır (Durmuş: 114)

Başka bir tanım ile mali tablolar analizi; çeşitli analiz yöntemlerinin mali tablolarda yer alan verilere uygulanarak analiz sonuçlarının bulunması, bu sonuçların eleştirilmesi, yorumlanması ve değerlendirilmesi, analiz yapılan kurumun çalışma, gelişme durumu ile kârlılık ve borç ödeme durumunun saptanması, herhangi bir sorunu varsa ortaya çıkarılması ve giderilmesi için alınması gereken önlemlerin belirtilmesini içeren bir çalışmadır (Argun vd., 2008: 61).

2. Mali Tablolar Analizinin Kapsamı

Mali analiz, mali tablolardaki çeşitli kalemler arasında yüzdeler, oranlar ve devir hızları yoluyla önemli ilişkiler kurulmasını, bu ilişkilerin ölçülmesini ve yorumlanmasını kapsar. Kalemler arasındaki ilişkilerin ölçülmesi ve yorumlanması çeşitli analiz teknikleri ile yapılır. Mali analiz sonuçları işletmenin geçmiş dönemlerdeki uygulamalarını gösterdiğinden, bunlar esas alınarak işletmenin bugünkü durumu saptanır ve geleceğe ilişkin planları da bu sonuçlardan faydalanılarak yapılır. Mali analiz, sadece belli bir tarihteki ve belli bir döneme ilişkin tabloların incelenmesi ve yorumlanması hususlarını kapsamaz. Yıllar itibarıyla ve aynı sanayi kolundaki muhtelif işletmeler arasındaki mukayeseler ve bunlarla ilgili ilişkilerin yorumlanması da mali analiz kapsamına dâhildir (Yalkın; 1981: 45).

Mali tablolar, muhasebe kayıtları oluşturularak elde edilen bilgilerin belli bir düzende ve tarihte özet halinde ilgililerin tasarrufuna sunulan, işletme hakkında doğru ve ayrıntılı bilgiye sahip olmaları için hazırlanan tablolardır. Bu bağlamda mali tablolar analizinin kapsamı, bakış açısı ve yönü de analizi kimin yapacağına (ilgililere) göre değişiklik arz etmektedir. İşletmenin her farklı menfaat sağlayıcısı için analiz kapsamı ve analiz yöntemleri değişiklik gerektirecektir.

Mali tablo analizine nasıl yaklaşılsa yaklaşılsın ve hangi metotlar uygulanırsa uygulansın, her zaman şirketin finansal durum ve operasyonel sonuçlarının bir veya birden fazla önemli görünüşünü inceleriz. Çeşitli amaçlarla yaptığımız mali tablo analizleri, aşağıdaki altı sorgulamanın kapsamına girer. Bu altı sorgulama ve inceleme mali tablo analizinin yapı taşlarıdır (Bernstein vd.; 1998: 22):

- Kısa Vadeli Likidite: Bir şirketin kısa vadeli yükümlülüklerini karşılama kabiliyeti.
- Nakit Akımı: Nakdin gelecekteki bulunabilirliği ve eğilimi
- Sermaye Yapısı ve Uzun Vadeli Ödeme Kabiliyeti: Bir şirketin gelecek gelir yaratma ve uzun vadeli yükümlülüklerini karşılama kabiliyeti
- Yatırımın Getirisi: Şirketin finansman sağlayıcılarını çekmek ve tutmak için yeterli düzeyde finansal ödüller sağlayabilme kabiliyeti
- Aktif Varlık Verimliliği: Yeterli düzeyde bir kârlılığa ulaşmak için aktifin gelir üretme gücü
- İşletme Performansı: Şirketin uzun vadeli işletme faaliyetlerinde gelirleri maksimize etmedeki ve giderleri de minimize etmedeki başarısı

Temel malî tablolar; bilânço ve gelir tablosudur. Ek olarak, bu iki temel tablodan türetilmiş olan destekleyici ve tamamlayıcı nitelikte satışların maliyeti, kâr dağıtım, dağıtılmamış kârlar, öz kaynaklar değişim, net işletme sermayesi değişim, nakit akım, fon akım ve konsolide malî tablolardan söz edilebilir.

3. Mali Tablolar Analizinin Amacı

Mali tablo analizi genel amaç olarak herhangi bir şirketin bir veya birkaç hesap dönemine ait mali tablolarını analiz ederek ilgili şirketin varlık ve yükümlülük durumunu saptamak, sonuçlarını değerlendirmek, gelişim seyrini inceleyerek kararlar almak için yapılır. İncelediğiniz şirketin mali tablo analizi sonuçları ile içinde yer aldığı sektördeki diğer şirketlerin mali tabloları ile karşılaştırılabilir ve pazardaki yerini, gücünü saptayabilirsiniz.

Mali tablolar analizinin amacı analistine göre değişkenlik arz etmektedir. Her sonuç her ilgiliye aynı anlamı ifade etmeyebilir. Neyi aradığımızı net olarak belirlemeli ve hedeflenen bilgi doğrultusunda analiz yapmalıyız. Dolayısıyla elde edilen sonuçların da kullanım alanları farklılaşacaktır. Konuya taraflar özelinde bakılırsa:

Yöneticiler; işletmenin içinde bulunduğu ekonomik ve finansal durumu değerlendirmek, işletmenin gelişimini kontrol etmek ve hedeflerine ulaşp ulaşmadığını belirlemek, işletmenin etkinlik ve başarı derecesini ölçmek, işletme faaliyetlerini değerlendirmek, geleceğe dönük planlar hazırlamak ve kararlar almak için malî tablolar analizini kullanırlar.

Ortaklar veya işletme sahipleri; atadıkları yöneticinin işletmeyi yönetme başarısını denetlemek, işletmenin performansına bakarak ortak olarak kalma veya ortaklıktan çıkma kararını vermek; yatırımcılar ise işletmenin hisse senetlerini ellerinde tutmaya ya da satmaya karar vermek için malî tablolardan faydalanırlar.

Kredi kuruluşları; işletmenin kredi verilebilir olup olmadığını ölçmek, borç ödeme gücünü tespit etmek ve açıldığı takdirde kredinin geri dönüşünü güvenceye alabilmek gayesiyle malî tablo analizini kullanırlar.

Devlet, vergi gelirlerini artırmak; çalışanlar, ücret artış talebinde bulunmak; diğer işletmeler ise rakiplerini yakından tanımak ve rekabet üstünlüğü sağlamak için malî tablo analizine ihtiyaç duyarlar.

4. Mali Analiz Türleri

4.1. Yapılış Amacına Göre Analiz Türleri

Mali analizler belirli amaçlara göre yapılmaktadır. Yapılış amaçlarına göre Yatırım Analizi, Kredi Analizi ve Yönetim Analizi olmak üzere üç adet mali analiz türü bulunmaktadır. Bu başlık altında ilgili analiz türlerine kısaca değinilecektir.

Mali tablo analiz türlerini aşağıdaki şekilde sınıflandırabiliriz (Argun vd.; 2008).

4.1.1. Yatırım Analizi

İşletmeye yatırım yapanlar ile yapmayı düşünen potansiyel yatırımcılar tarafından işletmenin kazanma gücünün, devamlılığının, yatırımın emniyetinin ve kârlılık durumunun analiz edilmesidir.

Örneğin; bir bankanın hisse senedini alarak yatırım yapmak isteyen yatırımcı için en iyi analiz araçları, bankanın dönemsel solo ve konsolide bağımsız denetim raporları ve yılsonu faaliyet raporudur. Bu raporlar analiz edilip incelenerek banka hakkında genel bir görüş elde edilir ve yatırım kararı alınabilir.

4.1.2. Kredi Analizi

İşletmeye kredi verenler veya verecek olanlarla, işletmenin finansman yöneticileri tarafından, işletmenin borç ödeme gücünü anlayabilmek için yapılan analizdir.

Bu çalışmanın konusu olan bankacılık sektörü için aşağıdaki örnek verilebilecektir. Bankalar, kendilerinden kredi talep eden kurumların finansal raporlarını inceleyerek kurumun ödeme gücünü ve kredi verilebilir olup olmadığını analiz ederler. Kredilendirme kararları bu analizler sonucunda olumlu veya olumsuz olarak şekillenir. Günümüzde bu konu bankalar açısından o kadar önemlidir ki mali analiz birimleri genellikle kredi tahsis birimlerinden ayrı bir birim/departman olarak faaliyet gösterirler.

4.1.3. Yönetim Analizi

Yönetim işlevinin yerine getirilmesi için alınacak kararlara dayanak olmak üzere, işletme yönetimi için yapılan analizdir.

Kurumlarda üst yönetim açısından hayati öneme sahip analiz türüdür. Aylık, haftalık, günlük hatta anlık olarak takip edilip karar alıcılara raporlanması gereken konuları içerir. Kurumun geleceğini etkileyecek kararlar ancak sağlıklı bir yönetim raporlaması sürecinden sonra alınabilir.

4.2. İçeriğine ve Yapılış Biçimine Göre Analiz Türleri

4.2.1. Statik Analiz

Belli bir tarihteki veya belli bir döneme ilişkin malî tablolardaki kalemler arasında mevcut ilişkilerin miktar bakımından incelenmesine “statik analiz” denir.

Bu analiz yalnızca yapıldığı dönem içerisinde gerekli olan karşılaştırmalar ve anlamlı ilişkiler olarak değerlendirilebilir.

4.2.2. Dinamik Analiz

İşletmelerin birbirini takip eden dönemlere ait finansal tablolarında yer alan kalemler arası ilişkinin ve bu kalemlerin zaman içerisinde göstermiş olduğu eğilimlerin belirlenmesi ve yorumlanması şeklindeki analize “dinamik analiz” adı verilir. Dinamik analiz belli bir faaliyet dönemine ait bilgilerin geçmiş dönemlerle karşılaştırılarak değişim, eğilim ve ilişkilerin belirlenmesi, olumlu ve olumsuz gelişmelerin görülmesini sağlar. Bu da statik analize göre dinamik analizin üstünlüğünü teşkil eder.

4.3. Analizi Yapan Kişi Açısından Analiz Türleri

4.3.1. İç Analiz

Yöneticiler, muhasebeciler, iç denetçiler gibi işletme içinde olan kimselerin yaptıkları analizdir. İç analizler şirketlerin iç performans ölçümlerinde önem arz etmektedir.

4.3.2. Dış Analiz

İşletmeyle ilişkisi bulunan üçüncü kişilerin, işletmenin yayınlamış olduğu raporlardan yararlanarak yaptıkları analizdir.

5. Mali Analiz Teknikleri

5.1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi (Yatay Analiz)

Karşılaştırmalı analiz, farklı tarihlerde düzenlenmiş mali tablolarda yer alan kalemlerde görülen değişikliklerin incelenmesi ve bu değişikliklerin değerlendirilmesidir (Sevil vd. 2012: 105). Yatay analiz olarak da adlandırılan

karşılaştırmalı analiz dinamik bir analiz türüdür. İki ya da daha fazla dönem karşılaştırılır, tek dönem söz konusu ise bu analiz yapılamaz.

Karşılaştırmalı analizde kalemler arasındaki ilişki değil, kalemlerin zaman içerisinde göstermiş olduğu artış ve azalışlar incelenir. En büyük üstünlüğü incelenen işletmenin gelişme yönü hakkında görüş verecek verileri sağlamasıdır. Karşılaştırmalı analiz yapılırken analistin, işlemlerin daima cereyan ettikleri tarihlerde muhasebeleştirildiğini, bu nedenle mali tablolarda yer alan kalemlerin çok farklı fiyat düzeylerini yansıtabileceğini göz önünde tutması gerekir (Özer, 2012: 185). Karşılaştırmalı tablolar analizinde hesaplama şu şekilde yapılmaktadır:

$$\text{Mutlak Değer} = 2. \text{ Yılın Değeri} - 1. \text{ Yılın Değeri}$$

Mutlak Değer

$$\text{Yüzde Değeri} = \frac{\text{Mutlak Değer}}{1. \text{ Yılın Değeri}}$$

Yatay analizde değişiklikler mutlak olarak ifade edildiği gibi yüzde olarak da ifade edilmektedir. Analiz sonucunda elde edilen tablo kalemleri arasındaki yüzdesel gelişmeler, neden-sonuç ilişkisi kurmada altyapıyı hazırlamaktadır. Kalemler arasındaki ilişkiler mutlak fark ve yüzde olarak ifade edildikten sonra önemli değişiklikler görülüyor ise daha ayrıntılı olarak incelenmelidir. Kalemlerde ciddi değişikliklerin olmadığı, istikrarlı bir gelişim görülen yılların analiz sonuçlarına dayalı olarak gelecek hakkında tahminler yapılabilir.

5.1.1 Eğilim Yüzdeleri Analizi (Trend Analizi)

Trend analizi, işletmelerde uzun bir zaman dönemi içindeki (5-10 yıl gibi) değişimlerin, sektördeki diğer işletmelere oranla ya da o işletmenin baz olarak alınan yıla oranla ne yönde olduğunu belirlemek için yapılır. Trend analizinin uygulanabilmesi

için inceleme döneminin uzun olması gerekir. Uzun dönemde mali tablolarda yer alan kalemlerin göstermiş olduğu eğilimler karşılaştırılarak, inceleme döneminin olumlu ya da olumsuz gelişmeleri hakkında fikir sahibi olunabilir (Sevil vd. 2012: 108). Yatay analizin bir türevi olarak ortaya çıkan eğilim yüzdeleri analizinin farklılaştırıcı özelliği uzun süreli dönemlerin analiz edilmesinde kullanılmasıdır.

Finansal tabloların eğilim yüzdelerine göre hazırlanmasında ilk iş, inceleme döneminin uzunluğunun belirlenmesidir. Eğilim yüzdelerinin yorumundan beklenen yararın sağlanabilmesi için inceleme döneminin oldukça uzun tutulması uygun olur. İnceleme döneminin uzunluğu belirlendikten sonra, sıra karşılaştırmanın bazını temsil edecek olan temel yılın seçimine gelir. Baz yılın seçiminde söz konusu yılın verilerinin temsil edici nitelikte olmasına özen gösterilmelidir. Temel yıl her yönden normal olan ve olağanüstü etmenlerin etki yapmamış olduğu bir yıl olmalıdır. Aksi halde, olağanüstü etmenlerin etki yapmış olduğu bir yılın temel yıl olarak seçilmesi, karşılaştırmaların sıhhatini azaltarak, elde edilen sonuçların yanıltıcı sonucunu doğurabilir (Akdoğan ve Tenker, 1998: 567).

Eğilim yüzdeleri yöntemiyle analizde hesaplama şöyledir:

$$\text{Eğilim Yüzdesi} = \frac{\text{İlgili Yıl Sonundaki Değer}}{\text{Baz Yıl Sonundaki Değer}} \times 100$$

Bir şirketin gelecek dönemleri için simülasyon yapmak isteyen bir analizci trend analizi yaparak tüm yılların seyrini izlemelidir. Analiz sonucunda elde ettiği verileri değerlendirerek daha sağlıklı öngörülerde bulunabilir.

5.2. Yüzde Yöntemiyle Analiz (Dikey Analiz)

Yüzde yöntemi ile analiz, finansal tablolar üzerinde yer alan her hesap kaleminin aynı tabloda yer alan bir başka hesap kalemi veya hesap toplamına oranlanması ile bulunan yüzdelere göre yapılan analiz türüdür. Bilançoda dikey analiz yöntemi uygulanırken, aktif ve pasif toplamı 100 kabul edilir. Bu yolla aktifi oluşturan her hesabın, aktif toplamı içindeki payı yüzde olarak bulunmuş olur. Aynı biçimde pasif bölümünü oluşturan her hesabın pasif içindeki payı yüzde olarak bulunur. Bu analiz yönteminin diğer analiz yöntemlerine göre iki önemli üstünlüğü vardır; yüzde yöntemiyle analiz metodu, her bir kalemin toplam içerisindeki payını yüzde olarak verirken, diğer analiz yöntemlerinde mali tablolarda yer alan kalemlerin toplam içerisindeki önemliliklerini görebilmek mümkün değildir (Özer, 2012: 185).

Yüzde yöntemiyle analiz daha çok gelir tablosu ve bilanço analizleri için kullanılır (Çankaya: 2006: 665).

Bu analiz tekniği ile finansal tablolar ortak bir esasa indirgenir. Finansal tabloların anlaşılabilirliği ve karşılaştırılabilirliği artar. Aynı endüstri/sectordeki işletmelerin finansal tabloları arasında anlamlı bir karşılaştırma yapılmasına olanak verir. Yüzde yöntemiyle analizde hesaplama aşağıdaki şekilde yapılmaktadır:

Bilanço Kalemi Tutarı

Bilanço hesapları için;

Aktif (veya Pasif) Toplamı

Gelir Tablosu Kalemi Tutarı

Gelir Tablosu hesapları için;

İlgili Gelir ve Gider Hesabı Toplamı

5.3. Oran Analizi

Finansal oran, mali tablolarda bulunan iki kalem arasındaki ilişkiyi ifade eden sayı olarak tanımlanabilir. Mali tablolardan sonsuz sayıda oran elde edilebilir. Ancak önemli olan, analizin amacına uygun kalemleri seçerek aralarındaki ilişkilerin araştırılmasıdır. Oran analizinde esas amaç, mali tablolarda yer alan iki kalem arasındaki matematiksel ilişkinin ortaya konulması değildir. Elde edilen oranın neyi ifade ettiğinin yorumlanmasıdır.

Oran yöntemi ile analiz, malî tablolarda yer alan ve aralarında anlamlı bağlantı kurulabilen kalemler arasındaki ilişkilerin, bu kalemlerin birbirinin yüzdesi veya katı olarak belirlenmesi ve bunların olması gereken yüzde ve katsayılarıyla denetlenmesi esasına dayanır. Malî tablolar analizinde kullanılan en yaygın yöntemlerden biri oran yöntemidir. Oranlar malî tabloların değerlendirilip yorumlanmasında 1800'lü yıllardan beri bir araç olarak kullanılmaktadır (Argun vd., 2008: 66).

Bu çalışmada özellikle kredi değerlendirme kuruluşlarının bankalara kredi notu verirken kullandıkları oran analiz yöntemlerinden olan CAMELS analizi rasyolarından faydalanılacaktır. Yöntemin adı, analizde en önemli faktör olarak kullanılan göstergelerin baş harflerinden oluşmuştur. Oran analizinin alt başlığı olmasına rağmen CAMELS analizi bu çalışmamızda üst başlık olarak ele alınacaktır.

5.4. CAMELS Analizi

CAMELS, ABD'de denetim ve gözetim otoriteleri tarafından oluşturulan ve ticarî bankaların risk bazlı denetimi sırasında genel durumun tespitinde ve uzaktan gözetim faaliyetlerinde kullanılan bir değerlendirme (reyting) sistemidir (Kaya, 2001: 1).

Amerika Birleşik Devletleri'nde bankaların yerinde denetimi için yaygın olarak bilinen adıyla CAMELS dereceleme sistemi, orijinal adı ile Tekdüzen Finansal Kurumlar Dereceleme Sistemi (The Uniform Financial Institutions Rating System – UFIRS) kullanılmaktadır. CAMELS ilk oluşumunda beş bileşenden oluşan bir sistem

olarak tasarlanmıştır. Bu bileşenler, Sermaye Yeterliliği (Capital Adequacy), Varlık Kalitesi (Assets Quality), Yönetim Yeterliliği (Management Adequacy), Gelirler (Earnings) ve Likiditedir (Liquidity). Fakat gelişen finansal piyasalar ve teknolojik imkânlar neticesinde artan işlem çeşitliliği ve miktarı, denetim ve gözetim otoritesi ile birlikte bir başka bileşeni de sisteme dâhil etmeye yöneltmiştir. 1996 yılında “Piyasa Riskine Duyarlılık (Sensitivity to Market Risk)” bileşeni de eklenerek sistem bugünkü halini (CAMELS) almıştır (Çinko ve Avcı, 2008: 28).

CAMELS’ı meydana getiren başlıklar ile analiz yapılırken aynı mali rasyo birden fazla bileşende kullanılabilir. Örneğin bankaların varlık yapılarını değerlendirirken kullanılan rasyoların bir kısmı aynı anda hem kârlılığı, hem likiditeyi ve hem de varlık kalitesini etkileyebilmektedir. CAMELS Analizini oluşturan bileşenler ve çalışmamızda bu bileşenlerin ölçülmesinde kullanılacak olan rasyolar başlıklar halinde belirtilmiştir.

5.4.1. Sermaye Yeterliliği (Capital)

Borçlarını ödeyebilme kapasitesi anlamına gelen “yükümlülük karşılama yeterliliği” veya "sermaye yeterliliği" bankaların üstlendikleri risklere karşı nasıl bir pozisyonda olduklarını ve belirli bir anda borçlarını karşılamaya yeterli sermayesinin olup olmadığını ölçmektedir.

Bankanın sahip olduğu varlıklar nedeniyle üstlendiği kredi ve piyasa risklerinin gerçekleşmesi durumunda, banka müşterilerinin karşılaşacakları kayıpların tazmin edilmesinde bankanın sermayesi doğrudan bir güvence sağlamaktadır. Banka sermayesi, bankanın taşıdığı riskler ile ne ölçüde iyi ilişkilendirilirse, bankanın mali yapısı o ölçüde güçlü ve banka müşterileri için sunulan güvence de fazla olacaktır.

Bankanın kaynakları, banka sahiplerinin koydukları ortaklık sermayesinden, kanuni, ihtiyari ve fevkalade yedek akçelerden, bankanın ilgili dönemdeki kârından, sabit kıymet yeniden değerlendirme fonlarından, genel kredi karşılıklarından, alınan sermaye benzeri kredilerden, menkul değerler değer artış fonlarından ve mevduat yoluyla toplanan fonlardan oluşmaktadır. Bankanın toplam aktiflerinden toplam

yükümlülükleri düşüldüğünde bankanın öz kaynaklarına ulaşılmaktadır (Değirmenci, 2003:11).

Çalışmamızda sermaye yeterliliğı kalitesini değerlendirmeye ilişkin aşağıdaki rasyolar kullanılacaktır.

Tablo 3. CAMELS Analizinde Sermaye Yeterlilik Rasyoları

	C (Capital) Sermaye yeterliliğı
C1	Sermaye Yeterlilik Rasyosu
C2	(Nakdi Krediler + Gayrinakdi Krediler) / Özkaynaklar
C3	Toplam Aktifler / Özkaynaklar (Özkaynak Çarpanı)

5.4.2. Varlık Kalitesi (Assets Quality)

Bankalar yeterli bir sermayeye sahip oldukları halde, aktif kaliteleri düşük ise ödeme güçlüğüne düşebilmektedirler. Aktif kalitesi bankalar açısından önem taşıyan bir diğer kavram olup, bu kavram içerisinde yer alan en önemli unsur kredilerin kalitesidir. Borçlunun borcunu ödememesi veya acze düşmesi en belirgin riski oluşturmaktadır. Borç geri ödemesinde ortaya çıkan küçük bir gecikme dahi bir riski ifade etmektedir.

Bir bankanın aktif kalitesini belirleyen en önemli gösterge, tahsili gecikmiş alacakların toplam krediler içindeki payıdır. Bankalar plasmada bulunurken yükümlülüklerinin vade yapısını dikkate almak zorundadır. Geri ödeneceğı beklenen ancak tahsil edilemeyen krediler, anapara ve faizlerin ödenmemesi nedeniyle bankanın nakit akımını negatif yönde etkilemektedir. Bu durum, bankanın bir taraftan kârlılığını azaltmakta, diğer taraftan yükümlülüklerin vadesinde yerine getirilememesine yol açmaktadır. Bankanın aktif kalitesini gösteren bir diğer gösterge de dâhil olduğı grup içinde yer alan şirketlerle, iştiraklere ve ana sermayedarlara kullandırdığı kredilerin toplam krediler içindeki pay olup, bunun yüksek olması da kredi riskini artırmaktadır. Ayrıca, ağırlıklı olarak yabancı para cinsinden kullanılan krediler, döviz kurlarındaki

beklenmeyen artışlara paralel olarak kredinin geri dönmeme riskini ortaya çıkarmaktadır (Küçükbüçakçı, 2004:9).

Analizimizde varlık kalitesini ölçmeye ilişkin beş adet orandan faydalanılacaktır. Kullanacağımız rasyolar şu şekildedir.

Tablo 4. CAMELS Analizinde Aktif Kalitesi Rasyoları

	A (Asset) Varlık kalitesi
A1	Takipteki Krediler / Toplam Krediler
A2	Nakdi Krediler / Toplam Aktifler
A3	(İştirakler + Bağlı Değerler + Sabit Kıymetler) / Toplam Aktifler
A4	Menkul Kıymetler / Toplam Aktifler
A5	Net Dönem Kârı / Toplam Aktifler

5.4.3. Yönetim Yeterliliği (Management Adequacy)

Bu kıstas, yönetsel kapasiteyi ve performansı temsil etmektedir. Ancak yönetim yeterliliğini ölçebilmek için herhangi bir oran bulunmamaktadır. Sermaye yeterliliği, kredi riski, aktif kalitesi, kârlılık durumu, likidite ve piyasa risklerine duyarlılık bileşenlerinin analizi neticesinde elde edilen sonuçlarla yönetimin kalitesi hakkında bir ölçüde fikir edinilebilir.

Bankaların varlıklarının sürdürülebilmesi ve kârlılıklarının artırılmasında tutarlı, gelişmelere kolay uyum sağlayabilen ve hızlı, doğru kararlar alabilen profesyonel bir yönetimin şart olduğu düşüncesinden hareketle, bunu sağlayan bir bankanın kaliteli bir yönetime sahip olduğu söylenebilir. Yönetim kalitesini ölçmek adına aşağıda belirtilen rasyolar kullanılacaktır.

Tablo 5. CAMELS Analizinde Yönetim Kalitesi Rasyoları

M (Management) Yönetim kalitesi	
M1	Takipteki Krediler / Toplam Krediler
M2	Şube Başına Net Kâr (Milyon)
M3	Faaliyet Gideri / Toplam Aktifler
M4	Faaliyet Kârı / Personel Sayısı

5.4.4. Kazançlar (Earnings)

Bankaların da diğer şirketler gibi faaliyetlerini sürdürebilmeleri için kâr elde etmeye ihtiyaçları vardır. Çünkü ancak kâr edebilen bankalar kârını özkaynaklarına ilave ederek malî durumunu güçlendirebilir. Kâr edebilen banka, aynı zamanda malî durumunu güçlü tutabilmek için gerekli olan ‘takipteki alacak karşılığı’ ayırabilir. Kâr, ayrıca mevduat sahiplerinin güvencesidir. Kâr edemeyen bankanın fon/mevduat sahiplerine kârpayı/faiz ödeme gücü de azalır. Banka kârları, fon/mevduat sahiplerine olduğu kadar banka ile çalışan yurtiçi ve yurtdışı kuruluşlara da güven verir. Zira kâr, kazanılan değer bir göstergesidir (Gökmen, 2007:82). Bankaların kârlılığını ölçmede kullanacağımız rasyolar aşağıdaki şekilde olacaktır.

Tablo 6. CAMELS Analizinde Kârlılık Rasyoları

E (Earnings) Kazançlar	
E1	Net Dönem Karı / Toplam Aktifler
E2	Net Dönem Karı / Özkaynaklar
E3	Toplam Giderler / Toplam Gelirler
E4	Kârpayı-Faiz Gelirleri / Krediler
E5	Faaliyet Kârı / Personel Sayısı

5.4.5. Likidite (Liquidity)

Likidite; döviz, menkul kıymet, gayrimenkul gibi herhangi bir aktifin kısa sürede ve sorunsuz bir şekilde (değer kaybına uğramadan) nakde çevrilebilen, kullanılmaya hazır satın alım gücünü ifade eder. Likidite riski ise; Sahip olunan varlıkların nakit talebini karşılayamaması riskidir. Bu risk özellikle nakde ihtiyaç duyulduğu zaman varlıkların satılamaması ve paraya çevrilememesinden kaynaklanmaktadır. Varlıkların vadelerinin, yükümlülüklerin vadelerinden daha uzun olması durumu likidite riskini artırmaktadır(<http://www.tcmb.gov.tr> (23 Nisan 2013)).

Likidite, bir banka için hayati öneme sahiptir. Çünkü banka likidite riskinin realize olması neticesinde çok kısa zamanda batabilir. Bu nedenle, bankacılıkta likidite riski asgarî düzeyde tutulmaya çalışılmaktadır. Bankalar, mevduat çekme talebini karşılayamamak ve kredi taleplerini geri çevirmek şeklindeki başlıca iki olguyu likidite yetersizliğinin işareti olarak kabul etmektedirler (Çolak, 2001:103).

Bankaların likidite yeterliliğini ölçmede kullanacağımız oranlar aşağıdaki şekilde olacaktır.

Tablo 7. CAMELS Analizinde Likidite Rasyoları

	L (Liquidity) Likidite durumu
L1	Likit Aktifler / Toplam Aktifler
L2	YP Likit Aktifler / YP Pasifler
L3	Net Çalışma Sermayesi / Toplam Aktifler
L4	Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Borçlar

5.4.6. Piyasa Riskine Duyarlılık (Sensitivity To Market Risk)

CAMEL analizi, bileşenlerine 1997 yılından sonra piyasa riskine duyarlılık (sensitivity to market risk) bileşeninin eklenmesiyle CAMELS ismini almıştır.

Bu bileşen yoluyla bankanın faiz oranlarında, kurlarda, mal fiyatlarında, hisse senedi fiyatlarında değişimlerden kaynaklanan kısaca piyasa riskine duyarlılığı değerlendirilmektedir.

Bankaların malî tablolarının analizinde piyasa riskine duyarlılığı ölçmek için 4 adet rasyo kullanılacaktır.

Tablo 8. CAMELS Analizinde Piyasa Riskine Duyarlılık Rasyoları

S (Sensitivity to market risk) Piyasa riskine duyarlılık	
S1	Menkul Kıymet Cüzdanı / Toplam Aktifler
S2	YP Aktifler / YP Pasifler
S3	Net Faiz Geliri / Toplam Aktifler
S4	Döviz Pozisyonu / Özkaynak

C – UYGULAMA

1. Karşılaştırmalı Tablolar Analizi

Bu bölümde katılım bankalarına ait mali tabloların yatay ve dikey analizleri öncelikli olarak tablolar halinde verilecektir. Sonuçların birbiri ile bağlantılı olması sebebiyle aktif ve pasif yapılar değerlendirilirken konular birlikte ele alınacaktır. Öncelikli olarak aktif yapı ile başlanacak olup, arkasından aynı yöntemle pasif yapı üzerinden veriler incelenip yorumlanacaktır.

Katılım bankalarının toplam verileri üzerine yapılmış olan CAMELS oran analizine gelindiğinde ise sonuçlar tek bir tablo olarak verilecektir. Konular yorumlanırken her rasyo bağlı olduğu bileşenin altında teker teker ele alınıp, analiz edilecek ve sonuçlar yorumlanacaktır.

Tablo 9. Gelir Tablosu Tablosu Yatay Analiz - Mutlak Değer

	2011	2011	2012	2012	Yatay	Yatay
Kar Zarar (milyon TL)	Sektör Toplam	Katılım Toplam	Sektör Toplam	Katılım Toplam	Fark Sektör	Fark Katılım
1 Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	58,645	3,447	78,588	4,715	19,944	1,268
2 a) Tüketici Kredilerinden Alınan Faizler (Kar Payları)	17,843	500	22,848	697	5,004	197
3 b) Kredi Kartlarından Alınan Faizler (Kar Payları)	4,571	14	6,121	72	1,550	57
4 c) Taksitli Ticari Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	6,771	304	9,215	422	2,444	118
5 d) Diğer Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	29,460	2,629	40,405	3,524	10,945	896
6 Takipteki Alacaklardan Alınan Faizler (Kar Payları)	1,240	41	973	30	- 267	- 11
7 Bankalardan Alınan Faizler (Gelirler)	1,225	24	1,330	21	105	- 3
8 Para Piy. İşl. Alınan Faizler	13	-	74	-	61	-
9 Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ. Alınan Faizler	838	-	1,141	-	303	-
10 Satılmaya Hazır Menkul Değerlerden Alınan Faizler	16,130	125	17,623	95	1,493	- 31
11 VKET Menkul Değerlerden Alınan Faizler/ Gelirler	9,086	50	8,649	20	- 437	- 30
12 Ters Repo İşlemlerinden Alınan Faizler	569	-	1,022	-	453	-
13 Finansal Kiralama Gelirleri	31	29	59	57	27	29
14 Diğer Faiz ve Faiz Benzeri Gelirler (Diğer Gelirler)	381	23	437	37	56	14
15 Toplam Faiz (Kar Payı) Gelirleri (1+...+10)-(2+3+4+5)	88,159	3,740	109,896	4,976	21,737	1,236
16 Mevduata Verilen Faizler (Katılım Fonlarına Ödenen Kar Payları)	37,401	1,768	43,836	2,255	6,435	487
17 Bankalara Verilen Faizler (Giderler)	4,832	147	5,531	232	699	85
18 Para Piy. İşl. Verilen Faizler	20	-	13	-	- 6	-
19 İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Verilen Faizler (Ödenen Kar Payları)	907	-	2,367	-	1,460	-
20 Repo İşlemlerine Verilen Faizler	5,281	-	5,451	-	170	-
21 Finansal Kiralama Giderleri	27	3	46	14	18	12
22 Diğer Faiz ve Faiz Benzeri Giderler (Diğer Giderler)	361	0	398	0	37	- 0
23 Toplam Faiz (Kar Payı) Giderleri (16+...+22)	48,829	1,918	57,642	2,502	8,813	584
24 NET FAİZ (KAR PAYI) GELİRİ (GİDERİ) (15-23)	39,330	1,822	52,254	2,474	12,924	653
25 Takipteki Alacaklar Özel Provizyonu	4,126	398	7,880	737	3,753	339
26 PROV.SONRASI NET FAİZ (KAR PAYI) GELİRİ (GİDERİ) (24-25)	35,203	1,423	44,374	1,737	9,171	314
27 Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	3,812	639	4,435	737	624	98
28 a) Nakdi Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	2,231	323	2,630	400	398	76
29 b) Gayrinakdi Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	1,580	315	1,806	337	225	22
30 Alınan Kar Payları	994	-	1,260	4	266	4
31 Bankacılık Hizmetleri Gelirleri	13,292	381	14,807	499	1,515	118
32 Aktiflerimizin Satışından Elde Edilen Gelirler	1,488	56	780	75	- 708	19
33 Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler	6,967	296	5,709	371	- 1,258	75
34 Toplam Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler (27+30+31+32+33)	26,554	1,372	26,991	1,685	437	314
35 Personel Giderleri	12,933	795	14,205	992	1,272	197
36 Genel Karşılık Provizyonu	3,292	98	3,397	166	105	68
37 Kıdem Tazminatı Provizyonu	303	12	637	23	335	12
38 Menkul Değerler Değer Azalma Provizyonu	284	0	378	0	94	- 0
39 İştiyaklar, Bağlı ve Birli. Kont. Ed. Ort. Değ. Azalma Proviz.	31	7	82	8	51	1
40 Diğer Provizyonlar	1,770	185	3,518	124	1,748	- 61
41 Verilen Ücret ve Komisyonlar	2,635	166	3,321	214	685	48
42 Amortisman Giderleri	1,701	125	1,871	143	170	18
43 Vergi, Resim, Harç ve Fonlar	1,282	60	1,452	76	169	16
44 Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Giderler	11,994	561	13,971	725	1,977	164
45 Toplam Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Giderler (35+...+44)	36,225	2,011	42,832	2,472	6,607	461
46 Sermaye Piyasası İşlemleri Karları (Zararları) (Net)	1,566	138	- 2,352	291	- 3,918	153
47 Kambiyo Karları (Zararları) (Net)	- 1,788	89	3,958	- 85	5,746	- 173
48 Olağanüstü Gelirler (Giderler) (Net)	- 68	-	- 31	0	37	0
49 Net Parasal Pozisyon Karı (Zararı)	-	-	-	-	-	-
50 Toplam Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler (Giderler) (46+47+48+49)	- 290	226	1,576	207	1,865	- 20
51 VERGİ ÖNCESİ KAR (ZARAR) [(26+34+50)-45]	25,242	1,010	30,109	1,158	4,867	148
52 Vergi Provizyonu	5,398	207	6,585	242	1,187	34
53 DÖNEM NET KARI (ZARARI) (51-52)	19,844	803	23,524	916	3,680	113

Tablo 10. Gelir Tablosu Yatay Analiz – Yüzde Değişim

	Kar Zarar (milyon TL)	2011		2012		% Sektör	% Katılım
		Sektör-Toplam	Katılım-Toplam	Sektör-Toplam	Katılım-Toplam		
1	Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	58.645	3.447	78.588	4.715	34%	37%
2 a)	Tüketici Kredilerinden Alınan Faizler (Kar Payları)	17.843	500	22.848	697	28%	39%
3 b)	Kredi Kartlarından Alınan Faizler (Kar Payları)	4.571	14	6.121	72	34%	396%
4 c)	Taksitli Ticari Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	6.771	304	9.215	422	36%	39%
5 d)	Diğer Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	29.460	2.629	40.405	3.524	37%	34%
6	Takipteki Alacaklardan Alınan Faizler (Kar Payları)	1.240	41	973	30	-22%	-26%
7	Bankalardan Alınan Faizler (Gelirler)	1.225	24	1.330	21	9%	-13%
8	Para Piy. İşl. Alınan Faizler	13	-	74	-	461%	0%
9	Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ. Alınan Faizler	838	-	1.141	-	36%	0%
10	Satılmaya Hazır Menkul Değerlerden Alınan Faizler	16.130	125	17.623	95	9%	-24%
11	VKET Menkul Değerlerden Alınan Faizler (MK Elde Edilen Gelirler)	9.086	50	8.649	20	-5%	-60%
12	Ters Repo İşlemlerinden Alınan Faizler	569	-	1.022	-	80%	0%
13	Finansal Kiralama Gelirleri	31	29	59	57	88%	101%
14	Diğer Faiz ve Faiz Benzeri Gelirler (Diğer Gelirler)	381	23	437	37	15%	58%
15	Toplam Faiz (Kar Payı) Gelirleri (1+...+10)-(2+3+4+5)	88.159	3.740	109.896	4.976	25%	33%
16	Mevduata Verilen Faizler (Katılım Fonlarına Ödenen Kar Payları)	37.401	1.768	43.836	2.255	17%	28%
17	Bankalara Verilen Faizler (Giderler)	4.832	147	5.531	232	14%	58%
18	Para Piy. İşl. Verilen Faizler	20	-	13	-	-33%	0%
19	İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Verilen Faizler (Ödenen Kar Payları)	907	-	2.367	-	161%	0%
20	Repo İşlemlerine Verilen Faizler	5.281	-	5.451	-	3%	0%
21	Finansal Kiralama Giderleri	27	3	46	14	68%	454%
22	Diğer Faiz ve Faiz Benzeri Giderler (Diğer Giderler)	361	0	398	0	10%	-90%
23	Toplam Faiz (Kar Payı) Giderleri (16+...+22)	48.829	1.918	57.642	2.502	18%	30%
24	NET FAİZ (KAR PAYI) GELİRİ (GİDERİ) (15-23)	39.330	1.822	52.254	2.474	33%	36%
25	Takipteki Alacaklar Özel Provizyonu	4.126	398	7.880	737	91%	85%
26	PROV.SONRASI NET FAİZ (KAR PAYI) GELİRİ (GİDERİ) (24-25)	35.203	1.423	44.374	1.737	26%	22%
27	Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	3.812	639	4.435	737	16%	15%
28 a)	Nakdi Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	2.231	323	2.630	400	18%	24%
29 b)	Gayrinakdi Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	1.580	315	1.806	337	14%	7%
30	Alınan Kar Payları	994	-	1.260	4	27%	0%
31	Bankacılık Hizmetleri Gelirleri	13.292	381	14.807	499	11%	31%
32	Aktiflerimizin Satışından Elde Edilen Gelirler	1.488	56	780	75	-48%	34%
33	Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler	6.967	296	5.709	371	-18%	25%
34	Toplam Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler (27+30+31+32+33)	26.554	1.372	26.991	1.685	2%	23%
35	Personel Giderleri	12.933	795	14.205	992	10%	25%
36	Genel Karşılık Provizyonu	3.292	98	3.397	166	3%	69%
37	Kıdem Tazminatı Provizyonu	303	12	637	23	111%	96%
38	Menkul Değerler Değer Azalma Provizyonu	284	0	378	0	33%	-92%
39	İştirakler, Bağlı ve Birl. Kont. Ed. Ort. Değ. Azalma Proviz.	31	7	82	8	166%	8%
40	Diğer Provizyonlar	1.770	185	3.518	124	99%	-33%
41	Verilen Ücret ve Komisyonlar	2.635	166	3.321	214	26%	29%
42	Amortisman Giderleri	1.701	125	1.871	143	10%	14%
43	Vergi, Resim, Harç ve Fonlar	1.282	60	1.452	76	13%	26%
44	Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Giderler	11.994	561	13.971	725	16%	29%
45	Toplam Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Giderler (35+...+44)	36.225	2.011	42.832	2.472	18%	23%
46	Sermaye Piyasası İşlemleri Karları (Zararları) (Net)	1.566	138	2.352	291	-250%	111%
47	Kambiyo Karları (Zararları) (Net)	- 1.788	89	3.958	85	-321%	-195%
48	Olağanüstü Gelirler (Giderler) (Net)	- 68	-	31	0	-54%	0%
49	Net Parasal Pozisyon Karı (Zararı)	-	-	-	-	0%	0%
50	Toplam Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler (Giderler) (46+47+48+49)	- 290	226	1.576	207	-644%	-9%
51	VERGİ ÖNCESİ KAR (ZARAR) [(26+34+50)-45]	25.242	1.010	30.109	1.158	19%	15%
52	Vergi Provizyonu	5.398	207	6.585	242	22%	17%
53	DÖNEM NET KARI (ZARARI) (51-52)	19.844	803	23.524	916	19%	14%

Tablo 11. Bilanço Yatay Analiz - Mutlak Değer

Sıra	Bilanço (milyon TL),	2011		2012		Fark Sektör	Fark Katılım
		Sektör-Toplam	Katılım-Toplam	Sektör-Toplam	Katılım-Toplam		
1	Nakit Değerler	13.054,76	2.578,53	15.402,43	2.799,29	2.347,67	220,76
2	Merkez Bankasından Alacaklar	39.370,99	2.070,71	28.735,71	1.797,78	-10.635,28	-272,93
3	Para Piyasalarından Alacaklar	1.589,86	0,00	3.475,94	0,00	1.886,08	0,00
4	Bankalardan Alacaklar	50.152,44	2.775,97	45.518,56	3.556,75	-4.633,88	780,78
5	Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ.(Net)	9.774,64	17,16	7.794,21	14,34	-1.980,43	-2,82
6	Satılmaya Hazır Menkul Değerler (Net)	186.891,39	1.468,58	195.771,77	2.085,64	8.880,38	617,06
7	Zorunlu Karşılıklar	50.474,62	2.839,39	99.536,51	6.198,91	49.061,89	3.359,52
8	Menkul Kıymet Ödünç Piyasasından Alacaklar	15,04	0,00	26,17	0,00	11,13	0,00
9	Ters Repo Alacakları	12.297,42	0,00	11.006,58	0,00	-1.290,84	0,00
10	Krediler	682.893,17	38.537,93	794.756,43	47.961,19	111.863,26	9.423,26
11	Takipteki Alacaklar (Net) (12-13)	3.911,81	429,55	5.808,28	376,99	1.896,47	-52,56
12	a) Takipteki Alacaklar	18.972,69	1.242,59	23.407,92	1.515,07	4.435,23	272,48
13	b) Takipteki Alacaklar Karsiliği (-)	15.060,88	813,04	17.599,64	1.138,07	2.538,76	325,03
14	Faiz (Kar Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları	33.366,52	2.191,76	38.332,07	1.320,77	4.965,55	-870,99
15	a) Kredi Faiz (Kar Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları	13.361,47	2.049,13	12.036,65	1.173,59	-1.324,82	-875,54
16	b) Menkul Değerler Faiz Reeskontları	11.970,91	43,97	21.960,87	84,22	9.989,96	40,25
17	c) Diğer Faiz (Kar Payı) ve Gelir Reeskontları	8.034,14	98,67	4.334,55	62,96	-3.699,59	-35,71
18	Finansal Kiralama Alacakları (Net)	538,65	509,10	842,60	811,64	303,95	302,54
19	İştirakler, Bağlı ve Birlikte Kontrol Edilen Ort. (Net)	16.695,52	341,30	22.343,22	362,74	5.647,70	21,44
20	Vadeye Kadar Eldede Tutulacak Menkul Değerler (Net)	88.317,13	493,80	66.427,92	358,90	-21.889,21	-134,90
21	Elden Çıkarılacak Kıymetler (Net)	2.208,06	421,12	2.580,19	450,60	372,13	29,48
22	Sabit Kıymetler (Net)	10.037,09	825,06	10.495,44	1.149,19	458,35	324,13
23	Diğer Aktifler	16.106,21	648,38	21.836,08	1.034,64	5.729,87	386,26
24	TOPLAM AKTİFLER (1+...+23)-(12+13+15+16+17)	1.217.695,31	56.148,34	1.370.690,08	70.279,38	152.994,77	14.131,04
25	Mevduat (Katılım Fonu)	695.496,12	39.220,35	771.884,08	47.921,10	76.387,96	8.700,75
26	a) Vadesiz Mevduat (Katılım Fonu)	121.167,61	9.959,69	138.359,99	10.514,52	17.192,38	554,83
27	b) Vadeli Mevduat (Katılım Fonu)	574.328,50	29.260,66	633.524,09	37.406,58	59.195,59	8.145,92
28	Merkez Bankasına Borçlar	3.427,71	278,99	6.864,24	0,00	3.436,53	-278,99
29	Para Piyasalarına Borçlar	1.765,66	0,00	68,45	0,00	-1.697,21	0,00
30	Menkul Kıymet Ödünç Piyasasına Borçlar	713,45	0,00	21,16	0,00	-692,29	0,00
31	Bankalara Borçlar	167.433,58	6.170,46	173.434,96	9.235,56	6.001,38	3.065,10
32	Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonlar	96.952,89	0,00	79.884,48	0,00	-17.068,41	0,00
33	Fonlar	7.698,67	0,00	8.624,27	0,00	925,60	0,00
34	İhraç Edilen Menkul Kıymetler (Net) (35+36)	18.448,43	0,00	37.854,97	0,00	19.406,54	0,00
35	a) Tahviller ve Bonolar	18.040,93	0,00	37.336,12	0,00	19.295,19	0,00
36	b) V.D.M.K. ve Diğer İhraç Edilen Menkul Kıymetler	407,50	0,00	518,85	0,00	111,35	0,00
37	Finansal Kiralama Borçları (Net)	415,05	263,49	362,49	246,48	-52,56	-17,01
38	Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler	1.662,93	105,38	1.807,30	113,54	144,37	8,16
39	Sermaye Benzeri Borçlar	8.440,82	381,30	14.278,12	356,52	5.837,30	-24,78
40	Faiz (Kar Payı) ve Gider Reeskontları	12.216,37	303,33	12.003,73	276,78	-212,64	-26,55
41	a) Mevduat (Katılım Fonu) Faiz (Kar Payı) Reeskontları	3.246,69	154,10	2.909,32	161,53	-337,37	7,43
42	b) Diğer Faiz (Kar Payı) ve Gider Reeskontları	8.969,68	149,23	9.094,41	115,25	124,73	-33,98
43	Karşılıklar	19.999,14	852,24	29.186,73	963,94	9.187,59	111,70
44	Diğer Pasifler	38.378,29	2.379,17	52.473,00	3.788,67	14.094,71	1.409,50
45	TOPLAM (25+...+44)-(26+27+35+36+41+42)	1.073.049,10	49.954,70	1.188.747,96	62.902,58	115.698,86	12.947,88
46	Ödenmiş Sermaye	50.492,91	3.189,00	54.636,29	4.550,00	4.143,38	1.361,00
47	Yedek Akçeler	89.776,52	2.156,07	103.640,99	1.727,59	13.864,47	-428,48
48	Ödenmiş Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
49	Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Farkları	1.878,33	63,01	2.737,63	153,22	859,30	90,21
50	Menkul Değerler Değerleme Farkları	531,52	-18,03	15.073,75	29,16	14.542,23	47,19
51	Dönem Karı (Zararı)	19.844,49	802,87	23.524,42	915,96	3.679,93	113,09
52	Geçmiş Yıllar Karı (Zararı)	-17.877,56	0,72	-17.670,96	0,89	206,60	0,17
53	TOPLAM ÖZKAYNAKLAR (46+...+52)	144.646,21	6.193,63	181.942,12	7.376,81	37.295,91	1.183,18
54	TOPLAM PASİFLER (45+53)	1.217.695,31	56.148,34	1.370.690,08	70.279,38	152.994,77	14.131,04
55	Gayrinakdi Kredi ve Yükümlülükler	218.517,96	26.141,51	241.015,96	26.620,00	22.498,00	478,49
56	Taahhütler (57+58)	1.423.995,68	17.463,85	1.720.280,14	44.311,92	296.284,46	26.848,07
57	a) Türev Finansal Araçlar	575.390,61	9.562,32	621.052,62	11.822,94	45.662,01	2.260,62
58	b) Diğer Taahhütler	848.605,07	7.901,53	1.099.227,51	32.488,98	250.622,44	24.587,45
59	Bankalara Kullanılan Krediler*	6.762,80	309,07	7.693,78	723,65	930,98	414,58
60	Bankalar Mevduatı (Katılım Fonu)*	40.726,97	485,68	44.273,18	1.068,26	3.546,21	582,58

Tablo 12. Bilanço Yatay Analiz - Yüzde Değişim

Sıra	Bilanço (milyon TL)	2011		2012		% Sektör	% Katılım
		Sektör-Toplam	Katılım-Toplam	Sektör-Toplam	Katılım-Toplam		
1	Nakit Değerler	13.054,76	2.578,53	15.402,43	2.799,29	18%	9%
2	Merkez Bankasından Alacaklar	39.370,99	2.070,71	28.735,71	1.797,78	-27%	-13%
3	Para Piyasalarından Alacaklar	1.589,86	0,00	3.475,94	0,00	119%	0%
4	Bankalardan Alacaklar	50.152,44	2.775,97	45.518,56	3.556,75	-9%	28%
5	Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ.(Net)	9.774,64	17,16	7.794,21	14,34	-20%	-16%
6	Satılmaya Hazır Menkul Değerler (Net)	186.891,39	1.468,58	195.771,77	2.085,64	5%	42%
7	Zorunlu Karşılıklar	50.474,62	2.839,39	99.536,51	6.198,91	97%	118%
8	Menkul Kıymet Ödünç Piyasasından Alacaklar	15,04	0,00	26,17	0,00	74%	0%
9	Ters Repo Alacakları	12.297,42	0,00	11.006,58	0,00	-10%	0%
10	Krediler	682.893,17	38.537,93	794.756,43	47.961,19	16%	24%
11	Takipteki Alacaklar (Net) (12-13)	3.911,81	429,55	5.808,28	376,99	48%	-12%
12	a) Takipteki Alacaklar	18.972,69	1.242,59	23.407,92	1.515,07	23%	22%
13	b) Takipteki Alacaklar Karsiliği (-)	15.060,88	813,04	17.599,64	1.138,07	17%	40%
14	Faiz (Kar Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları	33.366,52	2.191,76	38.332,07	1.320,77	15%	-40%
15	a) Kredi Faiz (Kar Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları	13.361,47	2.049,13	12.036,65	1.173,59	-10%	-43%
16	b) Menkul Değerler Faiz Reeskontları	11.970,91	43,97	21.960,87	84,22	83%	92%
17	c) Diğer Faiz (Kar Payı) ve Gelir Reeskontları	8.034,14	98,67	4.334,55	62,96	-46%	-36%
18	Finansal Kiralama Alacakları (Net)	538,65	509,10	842,60	811,64	56%	59%
19	İştirakler, Bağlı ve Birlikte Kontrol Edilen Ort. (Net)	16.695,52	341,30	22.343,22	362,74	34%	6%
20	Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerler (Net)	88.317,13	493,80	66.427,92	358,90	-25%	-27%
21	Elden Çıkarılacak Kıymetler (Net)	2.208,06	421,12	2.580,19	450,60	17%	7%
22	Sabit Kıymetler (Net)	10.037,09	825,06	10.495,44	1.149,19	5%	39%
23	Diğer Aktifler	16.106,21	648,38	21.836,08	1.034,64	36%	60%
24	TOPLAM AKTİFLER (1+...+23)-(12+13+15+16+17)	1.217.695,31	56.148,34	1.370.690,08	70.279,38	13%	25%
25	Mevduat (Katılım Fonu)	695.496,12	39.220,35	771.884,08	47.921,10	11%	22%
26	a) Vadesiz Mevduat (Katılım Fonu)	121.167,61	9.959,69	138.359,99	10.514,52	14%	6%
27	b) Vadeli Mevduat (Katılım Fonu)	574.328,50	29.260,66	633.524,09	37.406,58	10%	28%
28	Merkez Bankasına Borçlar	3.427,71	278,99	6.864,24	0,00	100%	-100%
29	Para Piyasalarına Borçlar	1.765,66	0,00	68,45	0,00	-96%	0%
30	Menkul Kıymet Ödünç Piyasasına Borçlar	713,45	0,00	21,16	0,00	-97%	0%
31	Bankalara Borçlar	167.433,58	6.170,46	173.434,96	9.235,56	4%	50%
32	Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonlar	96.952,89	0,00	79.884,48	0,00	-18%	0%
33	Fonlar	7.698,67	0,00	8.624,27	0,00	12%	0%
34	İhraç Edilen Menkul Kıymetler (Net) (35+36)	18.448,43	0,00	37.854,97	0,00	105%	0%
35	a) Tahviller ve Bonolar	18.040,93	0,00	37.336,12	0,00	107%	0%
36	b) V.D.M.K. ve Diğer İhraç Edilen Menkul Kıymetler	407,50	0,00	518,85	0,00	27%	0%
37	Finansal Kiralama Borçları (Net)	415,05	263,49	362,49	246,48	-13%	-6%
38	Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler	1.662,93	105,38	1.807,30	113,54	9%	8%
39	Sermaye Benzeri Borçlar	8.440,82	381,30	14.278,12	356,52	69%	-6%
40	Faiz (Kar Payı) ve Gider Reeskontları	12.216,37	303,33	12.003,73	276,78	-2%	-9%
41	a) Mevduat (Katılım Fonu) Faiz (Kar Payı) Reeskontları	3.246,69	154,10	2.909,32	161,53	-10%	5%
42	b) Diğer Faiz (Kar Payı) ve Gider Reeskontları	8.969,68	149,23	9.094,41	115,25	1%	-23%
43	Karşılıklar	19.999,14	852,24	29.186,73	963,94	46%	13%
44	Diğer Pasifler	38.378,29	2.379,17	52.473,00	3.788,67	37%	59%
45	TOPLAM (25+...+44)-(26+27+35+36+41+42)	1.073.049,10	49.954,70	1.188.747,96	62.902,58	11%	26%
46	Ödenmiş Sermaye	50.492,91	3.189,00	54.636,29	4.550,00	8%	43%
47	Yedek Akçeler	89.776,52	2.156,07	103.640,99	1.727,59	15%	-20%
48	Ödenmiş Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı	0,00	0,00	0,00	0,00	0%	0%
49	Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Farkları	1.878,33	63,01	2.737,63	153,22	46%	143%
50	Menkul Değerler Değerleme Farkları	531,52	-18,03	15.073,75	29,16	2736%	-262%
51	Dönem Karı (Zararı)	19.844,49	802,87	23.524,42	915,96	19%	14%
52	Geçmiş Yıllar Karı (Zararı)	-17.877,56	0,72	-17.670,96	0,89	-1%	24%
53	TOPLAM ÖZKAYNAKLAR (46+...+52)	144.646,21	6.193,63	181.942,12	7.376,81	26%	19%
54	TOPLAM PASİFLER (45+53)	1.217.695,31	56.148,34	1.370.690,08	70.279,38	13%	25%
55	Gayrinakdi Kredi ve Yükümlülükler	218.517,96	26.141,51	241.015,96	26.620,00	10%	2%
56	Taahhütler (57+58)	1.423.995,68	17.463,85	1.720.280,14	44.311,92	21%	154%
57	a) Türev Finansal Araçlar	575.390,61	9.562,32	621.052,62	11.822,94	8%	24%
58	b) Diğer Taahhütler	848.605,07	7.901,53	1.099.227,51	32.488,98	30%	311%
59	Bankalara Kullanılan Krediler*	6.762,80	309,07	7.693,78	723,65	14%	134%
60	Bankalar Mevduatı (Katılım Fonu)*	40.726,97	485,68	44.273,18	1.068,26	9%	120%

Tablo 13. Gelir Tablosu Dikey Analiz – Ana Kalemde Paylar

	2011	2011	2012	2012	2011	2011	2012	2012
Kar Zarar (milyon TL)	Sektör- Toplam	Katılım- Toplam	Sektör- Toplam	Katılım- Toplam	Ana Kalemde Payı	Ana Kalemde Payı	Ana Kalemde Payı	Ana Kalemde Payı
1 Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	58.645	3.447	78.588	4.715	67%	92%	72%	95%
2 a) Tüketici Kredilerinden Alınan Faizler (Kar Payları)	17.843	500	22.848	697	20%	13%	21%	14%
3 b) Kredi Kartlarından Alınan Faizler (Kar Payları)	4.571	14	6.121	72	5%	0%	6%	1%
4 c) Taksitli Ticari Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	6.771	304	9.215	422	8%	8%	8%	8%
5 d) Diğer Kredilerden Alınan Faizler (Kar Payları)	29.460	2.629	40.405	3.524	33%	70%	37%	71%
6 Takipteki Alacaklardan Alınan Faizler (Kar Payları)	1.240	41	973	30	1%	1%	1%	1%
7 Bankalardan Alınan Faizler (Gelirler)	1.225	24	1.330	21	1%	1%	1%	0%
8 Para Piy. İşl. Alınan Faizler	13	-	74	-	0%	0%	0%	0%
9 Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ. Alınan Faizler	838	-	1.141	-	1%	0%	1%	0%
10 Satılmaya Hazır Menkul Değerlerden Alınan Faizler	16.130	125	17.623	95	18%	3%	16%	2%
11 VKET Menkul Değerlerden Alınan Faizler/ Gelirler	9.086	50	8.649	20	10%	1%	8%	0%
12 Ters Repo İşlemlerinden Alınan Faizler	569	-	1.022	-	1%	0%	1%	0%
13 Finansal Kiralama Gelirleri	31	29	59	57	0%	1%	0%	1%
14 Diğer Faiz ve Faiz Benzeri Gelirler (Diğer Gelirler)	381	23	437	37	0%	1%	0%	1%
15 Toplam Faiz (Kar Payı) Gelirleri (1+...+10)-(2+3+4+5)	88.159	3.740	109.896	4.976	-	-	-	-
16 Mevduata Verilen Faizler (Katılım Fonlarına Ödenen Kar Payları)	37.401	1.768	43.836	2.255	77%	92%	76%	90%
17 Bankalara Verilen Faizler (Giderler)	4.832	147	5.531	232	10%	8%	10%	9%
18 Para Piy. İşl. Verilen Faizler	20	-	13	-	0%	0%	0%	0%
19 İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Verilen Faizler (Ödenen Kar Payları)	907	-	2.367	-	2%	0%	4%	0%
20 Repo İşlemlerine Verilen Faizler	5.281	-	5.451	-	11%	0%	9%	0%
21 Finansal Kiralama Giderleri	27	3	46	14	0%	0%	0%	1%
22 Diğer Faiz ve Faiz Benzeri Giderler (Diğer Giderler)	361	0	398	0	1%	0%	1%	0%
23 Toplam Faiz (Kar Payı) Giderleri (16+...+22)	48.829	1.918	57.642	2.502	-	-	-	-
24 NET FAİZ (KAR PAYI) GELİRİ (GİDERİ) (15-23)	39.330	1.822	52.254	2.474	-	-	-	-
25 Takipteki Alacaklar Özel Provizyonu	4.126	398	7.880	737	-	-	-	-
26 PROV.SONRASI NET FAİZ (KAR PAYI) GELİRİ (GİDERİ) (24-25)	35.203	1.423	44.374	1.737	-	-	-	-
27 Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	3.812	639	4.435	737	14%	47%	16%	44%
28 a) Nakdi Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	2.231	323	2.630	400	8%	24%	10%	24%
29 b) Gayrinakdi Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar	1.580	315	1.806	337	6%	23%	7%	20%
30 Alınan Kar Payları	994	-	1.260	4	4%	0%	5%	0%
31 Bankacılık Hizmetleri Gelirleri	13.292	381	14.807	499	50%	28%	55%	30%
32 Aktiflerimizin Satışından Elde Edilen Gelirler	1.488	56	780	75	6%	4%	3%	4%
33 Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler	6.967	296	5.709	371	26%	22%	21%	22%
34 Toplam Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler (27+30+31+32+33)	26.554	1.372	26.991	1.685	-	-	-	-
35 Personel Giderleri	12.933	795	14.205	992	36%	40%	33%	40%
36 Genel Karşılık Provizyonu	3.292	98	3.397	166	9%	5%	8%	7%
37 Kıdem Tazminatı Provizyonu	303	12	637	23	1%	1%	1%	1%
38 Menkul Değerler Değer Azalma Provizyonu	284	0	378	0	1%	0%	1%	0%
39 İştirakler, Bağlı ve Birl. Kont. Ed. Ort. Değ. Azalma Proviz.	31	7	82	8	0%	0%	0%	0%
40 Diğer Provizyonlar	1.770	185	3.518	124	5%	9%	8%	5%
41 Verilen Ücret ve Komisyonlar	2.635	166	3.321	214	7%	8%	8%	9%
42 Amortisman Giderleri	1.701	125	1.871	143	5%	6%	4%	6%
43 Vergi, Resim, Harç ve Fonlar	1.282	60	1.452	76	4%	3%	3%	3%
44 Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Giderler	11.994	561	13.971	725	33%	28%	33%	29%
45 Toplam Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Giderler (35+...+44)	36.225	2.011	42.832	2.472	-	-	-	-
46 Sermaye Piyasası İşlemleri Karları (Zararları) (Net)	1.566	138	2.352	291	-	-	-	-
47 Kambiyo Karları (Zararları) (Net)	- 1.788	89	3.958	- 85	-	-	-	-
48 Olağanüstü Gelirler (Giderler) (Net)	- 68	-	31	0	-	-	-	-
49 Net Parasal Pozisyon Karı (Zararı)	-	-	-	-	-	-	-	-
50 Toplam Diğer Faiz Dışı (Kar Payı Dışındaki) Gelirler (Giderler) (46+47+48+49)	- 290	226	1.576	207	-	-	-	-
51 VERGİ ÖNCESİ KAR (ZARAR) [(26+34+50)-45]	25.242	1.010	30.109	1.158	-	-	-	-
52 Vergi Provizyonu	5.398	207	6.585	242	-	-	-	-
53 DÖNEM NET KARI (ZARARI) (51-52)	19.844	803	23.524	916	-	-	-	-

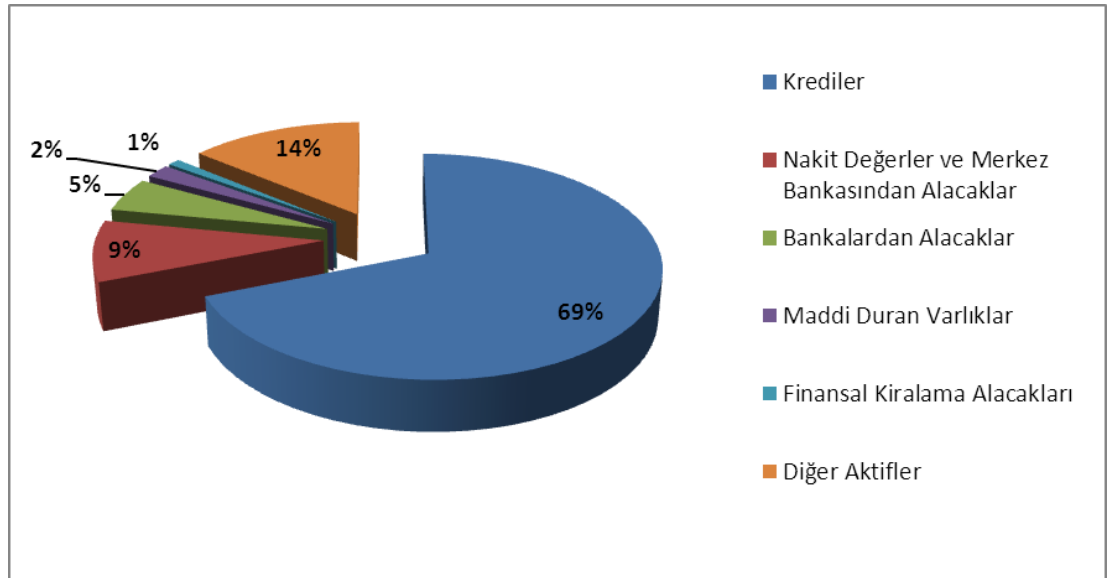
Tablo 14. Bilanço Dikey Analiz – Ana Kalemde Paylar

Sıra	Bilanço (milyon TL)	2011		2012		2011		2012	
		Sektör- Toplam	Katılım- Toplam	Sektör- Toplam	Katılım- Toplam	Pay Sektör	Pay Katılım	Pay Sektör	Pay Katılım
1	Nakit Değerler	13.055	2.579	15.402	2.799	1%	5%	1%	4%
2	Merkez Bankasından Alacaklar	39.371	2.071	28.736	1.798	3%	4%	2%	3%
3	Para Piyasalarından Alacaklar	1.590	0	3.476	0	0%	0%	0%	0%
4	Bankalardan Alacaklar	50.152	2.776	45.519	3.557	4%	5%	3%	5%
5	Gerçeğe Uygun Değer Farkı K/Z Yan. Menk. Değ.	9.775	17	7.794	14	1%	0%	1%	0%
6	Satılmaya Hazır Menkul Değerler (Net)	186.891	1.469	195.772	2.086	15%	3%	14%	3%
7	Zorunlu Karşılıklar	50.475	2.839	99.537	6.199	4%	5%	7%	9%
8	Menkul Kıymet Ödünç Piyasasından Alacaklar	15	0	26	0	0%	0%	0%	0%
9	Ters Repo Alacakları	12.297	0	11.007	0	1%	0%	1%	0%
10	Krediler	682.893	38.538	794.756	47.961	56%	69%	58%	68%
11	Takipteki Alacaklar (Net) (12-13)	3.912	430	5.808	377	0%	1%	0%	1%
12	a) Takipteki Alacaklar	18.973	1.243	23.408	1.515	2%	2%	2%	2%
13	b) Takipteki Alacaklar Karsılığı (-)	15.061	813	17.600	1.138	1%	1%	1%	2%
14	Faiz (Kar Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları	33.367	2.192	38.332	1.321	3%	4%	3%	2%
15	a) Kredi Faiz (Kar Payı) ve Gelir Tah. Reeskontları	13.361	2.049	12.037	1.174	1%	4%	1%	2%
16	b) Menkul Değerler Faiz Reeskontları	11.971	44	21.961	84	1%	0%	2%	0%
17	c) Diğer Faiz (Kar Payı) ve Gelir Reeskontları	8.034	99	4.335	63	1%	0%	0%	0%
18	Finansal Kiralama Alacakları (Net)	539	509	843	812	0%	1%	0%	1%
19	İştirakler, Bağlı ve Birlikte Kontrol Edilen Ort. (Net)	16.696	341	22.343	363	1%	1%	2%	1%
20	Vadeye Kadar Elde Tutulacak Menkul Değerler	88.317	494	66.428	359	7%	1%	5%	1%
21	Elden Çıkarılacak Kıymetler (Net)	2.208	421	2.580	451	0%	1%	0%	1%
22	Sabit Kıymetler (Net)	10.037	825	10.495	1.149	1%	1%	1%	2%
23	Diğer Aktifler	16.106	648	21.836	1.035	1%	1%	2%	1%
24	TOPLAM AKTİFLER (1+...+23)-(12+13+15+16+17)	1.217.695	56.148	1.370.690	70.279	-	-	-	-
25	Mevduat (Katılım Fonu)	695.496	39.220	771.884	47.921	57%	70%	56%	68%
26	a) Vadesiz Mevduat (Katılım Fonu)	121.168	9.960	138.360	10.515	10%	18%	10%	15%
27	b) Vadedi Mevduat (Katılım Fonu)	574.329	29.261	633.524	37.407	47%	52%	46%	53%
28	Merkez Bankasına Borçlar	3.428	279	6.864	0	0%	0%	1%	0%
29	Para Piyasalarına Borçlar	1.766	0	68	0	0%	0%	0%	0%
30	Menkul Kıymet Ödünç Piyasasına Borçlar	713	0	21	0	0%	0%	0%	0%
31	Bankalara Borçlar	167.434	6.170	173.435	9.236	14%	11%	13%	13%
32	Repo İşlemlerinden Sağlanan Fonlar	96.953	0	79.884	0	8%	0%	6%	0%
33	Fonlar	7.699	0	8.624	0	1%	0%	1%	0%
34	İhraç Edilen Menkul Kıymetler (Net) (35+36)	18.448	0	37.855	0	2%	0%	3%	0%
35	a) Tahviller ve Bonolar	18.041	0	37.336	0	1%	0%	3%	0%
36	b) V.D.M.K. ve Diğer İhraç Edilen Menkul Kıymetler	408	0	519	0	0%	0%	0%	0%
37	Finansal Kiralama Borçları (Net)	415	263	362	246	0%	0%	0%	0%
38	Ödenecek Vergi, Resim, Harç ve Primler	1.663	105	1.807	114	0%	0%	0%	0%
39	Sermaye Benzeri Borçlar	8.441	381	14.278	357	1%	1%	1%	1%
40	Faiz (Kar Payı) ve Gider Reeskontları	12.216	303	12.004	277	1%	1%	1%	0%
41	a) Mevduat (Katılım Fonu) Faiz (Kar Payı) Reeskontları	3.247	154	2.909	162	0%	0%	0%	0%
42	b) Diğer Faiz (Kar Payı) ve Gider Reeskontları	8.970	149	9.094	115	1%	0%	1%	0%
43	Karşılıklar	19.999	852	29.187	964	2%	2%	2%	1%
44	Diğer Pasifler	38.378	2.379	52.473	3.789	3%	4%	4%	5%
45	TOPLAM (25+...+44)-(26+27+35+36+41+42)	1.073.049	49.955	1.188.748	62.903	88%	89%	87%	90%
46	Ödenmiş Sermaye	50.493	3.189	54.636	4.550	4%	6%	4%	6%
47	Yedek Akçeler	89.777	2.156	103.641	1.728	7%	4%	8%	2%
48	Ödenmiş Sermaye Enflasyon Düzeltme Farkı	0	0	0	0	0%	0%	0%	0%
49	Sabit Kıymet Yeniden Değerleme Farkları	1.878	63	2.738	153	0%	0%	0%	0%
50	Menkul Değerler Değerleme Farkları	532	-18	15.074	29	0%	0%	1%	0%
51	Dönem Karı (Zararı)	19.844	803	23.524	916	2%	1%	2%	1%
52	Geçmiş Yıllar Karı (Zararı)	-17.878	1	-17.671	1	-1%	0%	-1%	0%
53	TOPLAM ÖZKAYNAKLAR (46+...+52)	144.646	6.194	181.942	7.377	12%	11%	13%	10%
54	TOPLAM PASİFLER (45+53)	1.217.695	56.148	1.370.690	70.279	-	-	-	-
55	Gayrinakdi Kredi ve Yükümlülükler	218.518	26.142	241.016	26.620	-	-	-	-
56	Taahhütler (57+58)	1.423.996	17.464	1.720.280	44.312	-	-	-	-
57	a) Türev Finansal Araçlar	575.391	9.562	621.053	11.823	-	-	-	-
58	b) Diğer Taahhütler	848.605	7.902	1.099.228	32.489	-	-	-	-
59	Bankalara Kullandırılan Krediler*	6.763	309	7.694	724	-	-	-	-
60	Bankalar Mevduatı (Katılım Fonu)*	40.727	486	44.273	1.068	-	-	-	-

1.1. Katılım Bankaları 2011 – 2012 Yılları Aktif Yapısının Analizi

Bu başlık altında Türkiye’de faaliyet gösteren dört katılım bankasının aktif yapıları değerlendirilecek ve sektörün toplam aktifleri temel alınarak katılım bankalarının Türk bankacılık sistemindeki yeri incelenecektir. Aşağıdaki grafiklerde katılım bankalarının 2011 ve 2012 yıllarına ait aktif yapılarını oluşturan bileşenlerin sahip olduğu payları görülmektedir.

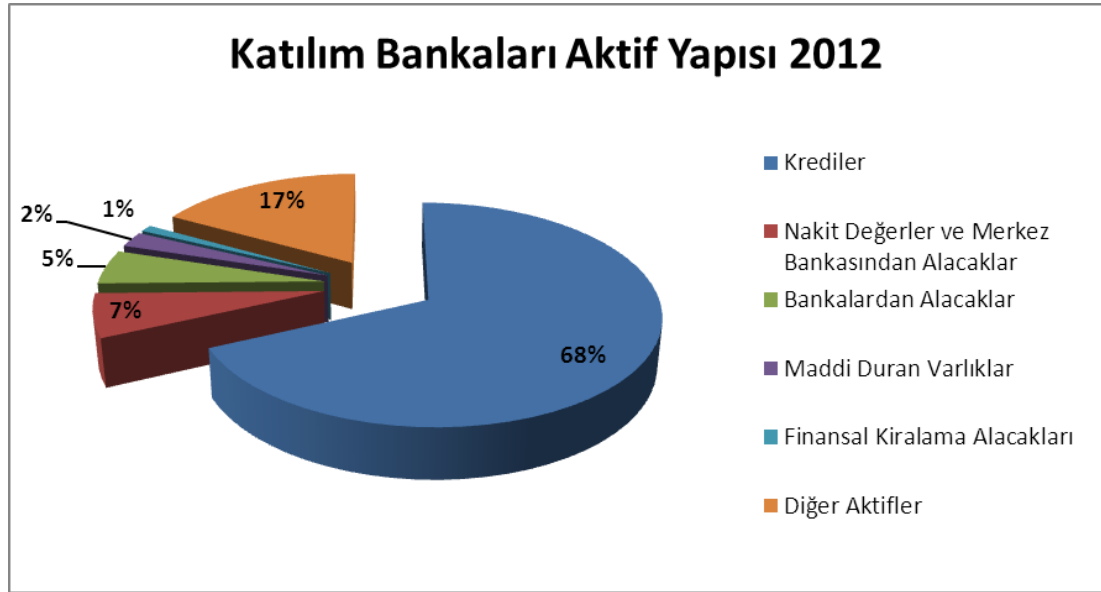
Grafik 3. Katılım bankaları Aktif Yapısı 2011

Kaynak: www.bddk.org.tr

Katılım bankalarının 2011 yılı performansı sonucunda aktifleri %69 oranında Krediler, %9 oranında Nakit Değerler ve Merkez Bankasından Alacaklar, %5 oranında Bankalardan Alacaklar, %2 oranında Maddi Duran Varlıklar, %1 oranında Finansal Kiralama Alacakları ve %14 oranında Diğer Aktiflerden oluşmuştur. 2012 yılında da benzer şekilde aktif yapıda %68 oranında Krediler, %7 oranında Nakit Değerler ve Merkez Bankasından Alacaklar, %5 oranında Bankalardan Alacaklar, %2 oranında Maddi Duran Varlıklar, %1 oranında Finansal Kiralama Alacakları, %17 oranında Diğer Aktifler yer almıştır.

Grafik 4. Katılım bankaları Aktif Yapısı 2012

Kaynak: www.bddk.org.tr

2012 yılsonu itibariyle katılım bankalarının toplam aktiflerinde %25,2'lik bir büyüme gerçekleşmiştir. 2011 yılında toplam 56,1 Milyar TL aktif büyüklüğe sahip olan katılım bankalarının aktif büyüklüğü 2012 yılı sonunda 14 milyar TL artışla 70,2 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu sonuç bankacılık sektörünün %12,6'lık aktif büyüme oranına karşılık katılım bankalarının 2 kat daha fazla bir büyüme gösterdiğini ortaya koymaktadır. Katılım bankalarının 2011 yılı sonunda sektörün toplam aktifleri içindeki payı %4,6 iken 2012 sonu itibariyle bu oran %5,1 seviyesine ulaşmıştır.

Katılım bankaları toplam kredilerinin 2011 yılında aktiflerdeki payı %69 iken 2012 yılında aşağı yönlü bir değişim göstererek %68 olarak gerçekleşmiştir. Toplam krediler bir önceki dönem ile karşılaştırıldığında %24,5'lik bir büyüme sağlayarak 38,5 milyar TL'den 47,9 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu artış ile beraber katılım bankalarının toplam kredilerinin bankacılık sektörünün toplam kredilerindeki payı ise %5,6 dan %6,3'e yükselmiştir. Bankacılık sektöründe toplam kredi tutarı 795 milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Sektörün aynı dönemde %16,4 olan kredi büyüme oranının geçmiş yıla oranla düşüş gösterdiği görülmüştür.

2011 yılı ikinci yarısında kredi maliyetini arttırıcı düzenleme değişikliklerinin yanı sıra Merkez Bankası'nın parasal sıkılaştırma önlemleri 2012 yılının ilk yarısına kadar etkili olmuş fonlama maliyetlerinde artışa, kredi artış hızında ve sektörün büyüme trendinde yavaşlamaya neden olmuştur (BDDK, 2013:11).

Katılım bankalarının kredi pazarındaki artan payı istikrarlı bir büyüme gösteren aktif yapısına bağlanmaktadır. Amerika merkezli Mortgage krizi birçok geleneksel bankayı mali olarak etkilenmiş bazı bankaların da batışına sebep olmuştur. İslami borçlanma anlayışı gereği reel sektörü fonlayan katılım bankaları bu buhranın etkilerini en az hisseden kurumlar olmuşlardır. Grafik 5'te belirtilen Kredi dağılım oranları katılım bankalarının toplam kredilerinin %60'ını İşletme kredisi olarak kullandığını göstererek katılım bankalarının reel sektörü desteklediğini doğrular niteliktedir. Bunu sırasıyla %15 Tüketici Kredileri, %10 Diğer Krediler, %5 İthalat kredileri ve %4 Kredi kartları izlemektedir.

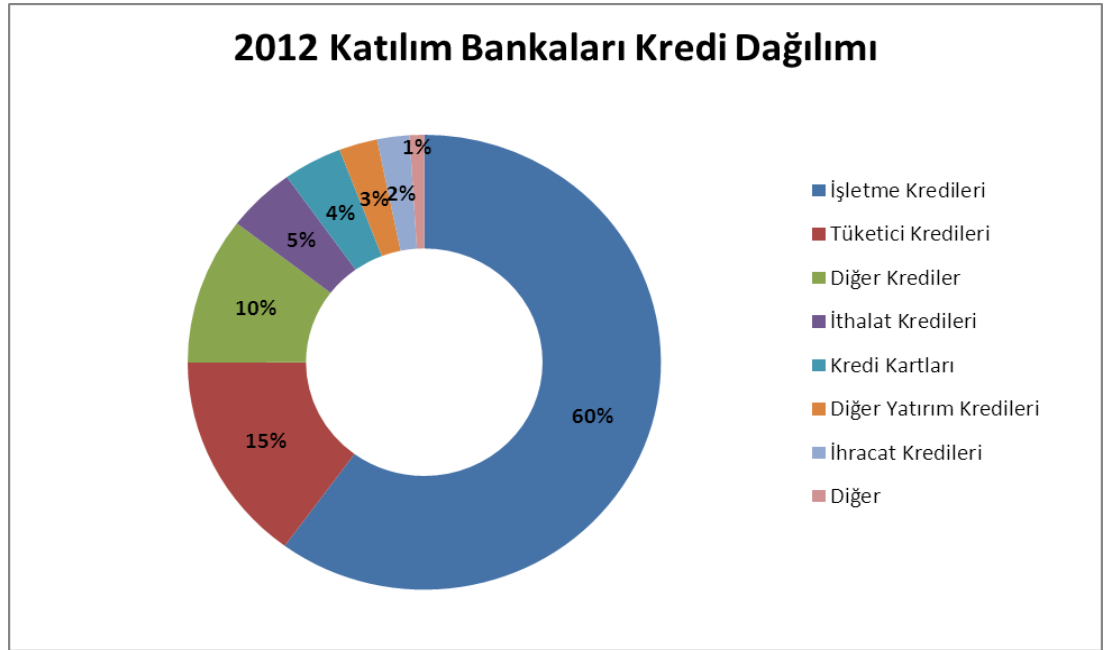
Faiz temelli kriz sonrasında kredi kullanmak isteyen müşterilerin davranışlarında ve kredi eğilimlerinde değişiklikler gözlemlenmiştir. Bütün ülkeler, finansal piyasalarda başlayan krize çare ararken, Katolik dünyasının merkezi Vatikan'dan Papa 16. Benediktus Mortgage krizinin sebebini, gerçek Tanrının yerine "ihtiras tanrısının" konulması olarak açıklarken, bu ekonomik hastalığın çaresini "Vatikan'ın resmî yayın organı olan günlük 'L'Osservatore Romano' gazetesinde 'İslamî bankacılık' yani faizden arındırılmış bankacılık sistemi olarak işaret etmiştir. İlgili yazıda İslamî bankacılığın dayandığı etik kurallarına dikkat çekilmiş İslam'a uygun yatırım araçlarının suni ekonomi balonlarının oluşmasını engellediği, faizi, aşırı borçlanmayı, finans piyasalarında manipülasyon ve spekülasyonları yasakladığı ifade edilmiştir. Papalığın dahi faizsiz bankacılık modelini önerdiği bir süreçte Türkiye'de katılım bankacılığı sisteminin büyümesini ve buna bağlı olarak fon kullandırım oranlarındaki genişlemesinin beklenen bir durum olduğu düşünülmektedir.

Tablo 15. Kredilerin Vadeye Göre Dağılımı

	2011		2012	
	Kısa Vadeli	Uzun vadeli	Kısa Vadeli	Uzun vadeli
Sektör	34%	66%	36%	64%
Katılım Bankaları	32%	68%	34%	66%

Kaynak: www.bddk.org.tr, (2013)

Grafik 5. 2012 Yılı Sonu İtibariyle Katılım Bankaları Kredi Dağılımı

Kaynak: www.bddk.org.tr, (2013)

Kredilerin vadeye göre dağılımına bakıldığında katılım bankalarının ve sektörün bir önceki döneme göre %2 değişim gösterdiği gözlemlenmektedir. Bu değişim kredi vadelerinin kısalması şeklinde gerçekleşmiştir. Sektörün kısa vadeli kredileri her iki yılda da katılım bankalarının %2 üzerinde seyretmektedir. 2012 yılı sonu itibariyle katılım bankalarının orta ve uzun vadeli kredilerinin toplam kredilerine oranı %66, sektörün oranı ise %64 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlardan katılım bankalarının sektör ile paralellik gösterdiği söylenebilir. Toplanan fonların krediyi karşılayabilme

oranın önemi gereği kredilerin kısa vadeli olması daha olumlu tablolar ortaya koyabilmektedir. Türk bankacılık sistemine genel olarak bakıldığında ise uzun vadeli kredilerin yüksek olmasından dolayı daha riskli bir yapının ortaya çıktığı görülmüştür.

Kredi türlerinin artış oranları kredi türleri itibariyle incelendiğinde katılım bankacılığında iki kalemde büyük değişiklikler görülmektedir. Kredi kartları geçmiş yıla göre %35, bireysel kredileri oluşturan konut, taşıt ve ihtiyaç kredi üçlüsü ile toplamda %24 kredi büyümesi sağlanmıştır. Kredi kartlarının büyüme oranı katılım bankalarının kredi kartları pazarında daha etkin olmaya başladıklarına yorumlanabilir. Bu değişimin altında katılım bankalarının küçük ve orta büyüklükteki (KOBİ) işletmeleri yoğun desteklemelerinden dolayı üzerlerinde yoğunlaşan kredi riskini tabana yayma isteğinin yattığı söylenebilir. 2012 yılı içerisinde katılım bankalarının bireysel pazarlama faaliyetlerine hız vermesi de bu tezi doğrular niteliktedir.

Nakit Değerler ve Merkez Bankasından Alacaklar Türkiye’de tedavülde bulunan Türk Lirası banknot ve madeni paralar ile yabancı paraların izlendiği hesaptır. Hesabın bakiyesi kasadaki mevcut parayı gösterir. Bu iki kalem aktif toplamda 2011 yılında %9 paya sahip iken 2012 sonunda bu oran %7 olarak gerçekleşmiştir. Nakit Değerler ve Merkez Bankasından alacaklar ayrı ayrı incelendiğinde 2012 yılı sonunda Nakit değerlerde %8,6 artış, Merkez bankasından alacaklar da %13,2 azalış görülmektedir. Sektöre bakıldığında ise Nakit değerlerde %18 artış, Merkez bankasından alacaklar da %27 azalış ile aynı eğilimin izlendiği görülmektedir. Bankalar likit olması gereken kurumlardır. İlgili sonuçlardan katılım bankalarının ve geleneksel bankaların 2012 yılsonu itibariyle likiditesini artırdığı görülmektedir.

Bankalardan alacaklar hesabı bankaların diğer bankalara, katılım bankalarına ve özel kanunlarına göre katılım fonu, mevduat kabulüne yetkili bulunan kuruluşlara yatırdıkları Türk parası mevduat ile anılan kurum ve kuruluşlarla yapılan işlemlerden doğan borç ve alacakların kaydına özgü bir hesaptır. Hesap bakiyesi bankanın diğer bankalar ve özel kanunlarına göre katılım fonu, mevduat kabulüne yetkili bulunan kuruluşlar nezdindeki mevcut Türk parası mevduatının miktarını gösterir. Bu kalem katılım bankalarında geçen yıla göre tutar bazında %28,1 artış ile 2,7 Milyardan 3,5 milyara çıkmasına rağmen toplam aktif payında her iki yılda da %5’lerde kalmıştır. Bu oranın değişmemesini katılım bankalarının güçlü performansının sonucu olarak aktif

genişlemesine bağlayabiliriz. Sektör toplamında katılım bankalarının tam tersine bu kalem % 9,2 azalış göstermektedir.

Maddi Duran Varlıklar kalemi 2011'den 2012'ye tutar bazında % 39,3'lük artış göstermesine rağmen bu kalemin katılım bankaları aktifi içindeki payının yalnızca %0,1'lik bir etkiyle % 1,5'ten % 1,6'ya çıktığı görülmektedir. Maddi Duran Varlıklar (MDV); menkuller, gayrimenkuller ve özel maliyet bedellerinden oluşur. Arazi ve arsalar, binalar, döşeme ve demirbaşlar, taşıt araçları, yedek maddi duran varlıklar ve yapılmakta olan yatırımlardan oluşmaktadır. Toplam bankacılık sektörüne bakıldığında aktif toplamın % 4,6'sının MDV olduğu görülmektedir.

Finansal Kiralama Alacakları katılım bankacılığında 2012 yılsonunda %59,4 artışla 509 bin TL'den 811 bin TL'ye yükselmiştir. Bu değişim sonucunda finansal kiralamanın aktifteki payı % 0,03 artarak % 1,2 seviyesine yükselmiştir. Artış oranının bir yıl için çok küçük olmasına mukabil katılım bankalarının kendi bünyesinde finansal kiralama işlemlerini herhangi bir iştirak şirket kurmaksızın yapabilmelerinden dolayı toplam finansal kiralama işlemlerinin % 96,3'ü katılım bankalarına aittir. 2012 yılının sonlarına doğru çıkarılan "Finansal Kiralama, Faktoring Ve Finansman Şirketleri Kanunu" leasing işlemlerinde yenilikler ortaya koymuştur. Örneğin; işletme sermayesi açığı olan şirketler aktiflerindeki bina ve makineleri leasing şirketine satıp, satış bedeli peşin olarak leasing şirketinden tahsil etmek suretiyle bilançolarını likit hale getirip, ortaya çıkan bu fonu işlerine kanalize edebileceklerdir. Leasing şirketine geri ödemeleri ise uzun vadeye yayılmış finansal kira bedelleri şeklinde ödeyebileceklerdir. Bu işlem finansal kiralama şirketlerine bir nevi nakit kredi kullandırma yetkisi tanımaktadır. Ayrıca finansal kiralama şirketlerine, müşterileri ile yapacağı sözleşmeler çerçevesinde ve yaptığı işlemin bir parçası olarak müşterilerine ilave finansman sağlamak amacıyla toplamı ödenmiş sermayesinin % 1'ini geçmeyecek şekilde nakdi kredi kullandırılması imkânı getirilmiştir. Bu değişiklikler neticesinde 2013 yılsonu itibariyle katılım bankaları dışında finansal kiralama yapan şirketlerin pastaki payının artacağını öngörmek mümkündür. Kanundaki bu önemli değişikliklerin katılım bankalarınca - faizsiz finans anlayışı gereği- fonlama aracı olarak kullanılamayacağı görüşündeyiz. Bununla birlikte 2013 yılı geleneksel bankaların ve diğer finansal kiralama şirketlerinin

getirilen avantajlardan yararlanmak isteyeceği ve leasing piyasası açısından daha hareketli bir yıl olacaktır.

Katılım bankaları tüm aktiflerinin kalan % 17'si Diğer Aktiflerden oluşmaktadır. Bu başlık altında zorunlu karşılıklar tutar olarak % 118,3'lük dramatik bir değişim göstererek 2,8 Milyar TL'den 6,2 Milyar TL'ye yükselmiştir. Zorunlu karşılıklar bankaların TCMB tarafından belirlenen oranlar dâhilinde tutması gereken zorunlu karşılıkları ifade etmektedir. TCMB'nin 2011 ve 2012 para politikası stratejileri çerçevesinde 2012 Türk lirası ve yabancı para zorunlu karşılık oranları geçmiş yıla oranla daha yüksektir. Bu bilgilerin ışığında % 118,3'lük büyük artışın sebebini 2012 yılında hem TL hem YP yükümlülük oranlarının arttırılması ve altın depo hesaplarının zorunlu karşılığa tabi olarak yükümlülük oluşturması olarak değerlendirebiliriz.

Türkiye'de aktif büyüklüğüne göre ilk 20 içinde yer alan bankalar ve katılım bankaları aşağıdaki şekildedir.

Tablo 16. Aktif Büyüklük Sıralaması

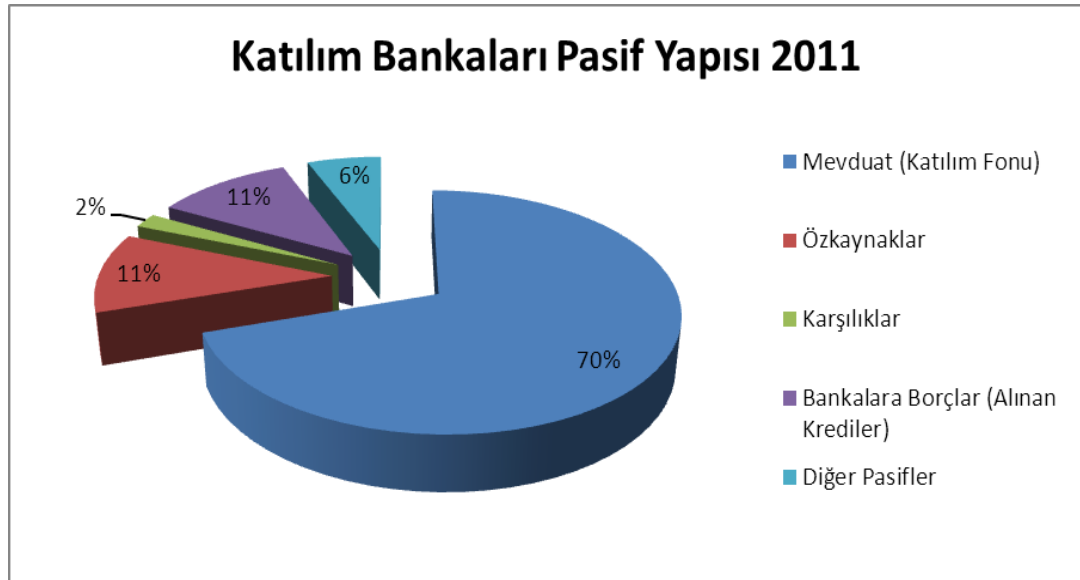
SIRA	BANKA ADI	Ara.11	Ara.12	YILLIK DEĞİŞİM %	SEKTÖRDEKİ PAYI (%)
1	İŞ BANKASI	161,669	175,444	8.52%	13.66%
2	ZİRAAT BANKASI	160,681	162,868	1.36%	12.68%
3	GARANTİ	146,642	160,192	9.24%	12.47%
4	AKBANK	133,552	155,854	16.70%	12.13%
5	YAPI KREDİ	108,103	122,180	13.02%	9.51%
6	HALKBANKASI	91,124	108,282	18.83%	8.43%
7	VAKIFBANK	89,184	104,580	17.26%	8.14%
8	FİNANSBANK	46,199	54,402	17.76%	4.23%
9	DENİZBANK	35,983	44,198	22.83%	3.44%
10	TEB	38,092	43,532	14.28%	3.39%
11	HSBC	24,132	25,299	4.83%	1.97%
12	ING BANK	21,066	25,115	19.22%	1.96%
13	BANKASYA	17,190	21,390	24.43%	1.67%
14	KUVEYT TÜRK	14,898	18,911	26.94%	1.47%
15	TÜRKİYE FİNANS	13,528	17,617	30.22%	1.37%
16	ŞEKERBANK	14,399	14,518	0.82%	1.13%
17	ALBARAKATÜRK	10,461	12,328	17.85%	0.96%
18	ALTERNATİFBANK	6,445	7,969	23.64%	0.62%
19	ANADOLUBANK	5,781	6,291	8.81%	0.49%
20	TEKSTİLBANK	3,489	3,677	5.40%	0.29%
	TOPLAM	1,142,618	1,284,646	12.43%	100.00%

Kaynak: www.bddk.gov.tr, (2013)

1.2. Katılım Bankaları 2011 – 2012 Yılları Pasif Yapısının Analizi

Bu başlık altında ise Türkiye’de faaliyet gösteren dört katılım bankasının pasif yapıları öncelikle kendi içinde, daha sonra sektörün toplam pasifleri temel alınarak değerlendirilip katılım bankalarının Türk bankacılık sistemindeki payı incelenecektir. Aşağıda katılım bankalarının 2011 ve 2012 yılındaki pasif performansı grafiklerle gösterilmiştir.

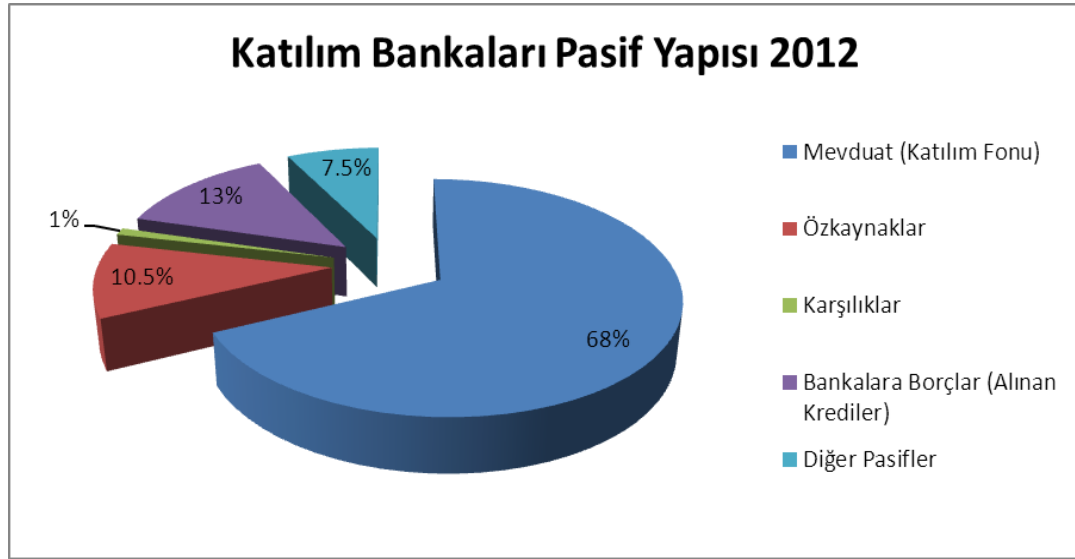
Grafik 6. Katılım Bankaları Pasif Yapısı 2011

Kaynak: www.bddk.gov.tr, (2013)

2011 yılı sonunda katılım bankalarının pasifleri % 70 oranında Toplanan Fonlar (Katılım Fonu), % 11 oranında Özkaynaklar, % 11 oranında Alınan Krediler (Bankalara Borçlar), % 2 oranında Karşılıklar, % 6 oranında Diğer Pasiflerden oluşmuştur. 2012 yılında da benzer şekilde % 68 oranında Toplanan Fonlar (Katılım Fonu), % 10,5 oranında Özkaynaklar, %13 oranında Alınan Krediler (Bankalara Borçlar), % 1 oranında Karşılıklar, % 7,5 oranında Diğer Pasifler yer almıştır.

Grafik 7. Katılım Bankaları Pasif Yapısı 2012

Kaynak: www.bddk.gov.tr, (2013)

Toplanan fonlar incelememize konu tarihlere bakıldığında geçmiş yıllarda olduğu gibi katılım bankalarının en önemli fon kaynağı olmaya devam etmiştir. 2012 yılında bir önceki yıla göre % 22,2 oranında artış sağlanmıştır. 2011 yılında 39,2 milyar TL toplam katılım fonuna sahip olan katılım bankaları 2012 sonunda bu rakamı 47,9 milyar TL'ye yükseltmiştir. Mevduat bankaları ise 2012 yılında topladıkları mevduatta 2011 yılına göre % 11'lik bir artış kaydetmiştir. Bu sonuçla katılım bankaları aktif yapı büyümesinde olduğu gibi pasif büyüme oranında da Türk bankacılık sistemine kıyasla 2 kat daha büyük gelişim göstermiştir. Katılım bankacılığının bu performansı sonrasında sektördeki toplam payı toplanan fonlarda % 5,6'dan 6,1'e yükselmiştir. Yaygın toplanan fon tabanı katılım bankalarının aktiflerinin finansmanı açısından olumlu bir durum ortaya koymaktadır. % 22,2'lik toplanan fonlar büyümesinde en büyük paya katılım bankalarının geleneksel bankalara göre daha hızlı ve erken girdiği altın hesabı işlemlerinin sahip olduğunu belirtmek yanlış olmayacaktır. Kuveyt Türk Katılım Bankası altın işlemlerinde hem katılım bankalarının hem de geleneksel bankaların öncüsü durumundadır. Bu duruma Kuveyt Türk Katılım Bankası ATM'lerinden belirli gramajlarda altın verilışı en güzel örnektir. Altın ile ilgili devlet politikaları da bankacılık sektörünün bu konuya teveccüh göstermesinde önemli destek sağlamıştır. Bu

noktada Türk bankacılık sisteminde 2011 yılında hız verilen altın hesapları işlemleri hakkında bilgi vermek gerekecektir.

Türkiye’de yastık altında 5 bin ton altın olduğu hesaplanmaktadır. Bu inanılmaz gömülü servetin (parasal karşılığı 250-300 milyar dolar arasında) Türkiye ekonomisine kazandırılması konusunda bankalar büyük çaba ve yarış içindedirler. Bu rakam aynı zamanda neredeyse sektördeki tasarruf mevduat rakamlarıyla eşdeğerdir. Yastık altında sahibinden başka hiç kimseye yararı olmayan bu tür altınlar sisteme kazandırıldıkça tasarruf oranı çok zayıf (milli gelirin % 12-13'lerde) olan Türkiye'nin cari açık konusunda eli güçlenmektedir. Aynı zamanda evde saklama yerine banka ve katılım bankalarının yolunu tutan vatandaş varlığını güvenli bir alana park etmiş de olmaktadır. Önce, banka zorunlu karşılıklarının altın üzerinden tutulabileceği ardından hurda altının bankalarda değerlendirilebileceğine ilişkin yasal düzenlemeler bankaların yastık altındaki altının kendilerine yöneltilmesi noktasında çaba göstermelerinde önemli rol oynamıştır. Bankacılık sistemi bu çabalarının meyvesini de almıştır. 2011'in ikinci yarısı 1.800 ABD Dolarına dayanan altının ons fiyatı Eylül’de 1.895 dolarla tarihi zirvesine ulaşınca vatandaş bankaları tercih etmeye başlamıştır. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) verilerine göre, vatandaşların bankalarda açtığı kıymetli maden hesapları 2010 sonunda 2,3 milyar, 2011 Temmuz ayında ise 5.9 milyar Türk Lirası idi. Asıl patlamanın yaşandığı Ağustosta ise altın fiyatları 1.500 dolardan 1.750 dolar seviyesine ulaşınca altın hesaplarının tutarı 11 milyar Türk Lirasına yükselmiştir. 2011 yılı sonunda ise altın hesapları 13,4 milyar Türk Lirası seviyesine ulaşmıştır. Son veri Ağustos 2012’de ise altın hesapları toplamı 15,5 milyar lira seviyesindedir. Özetle altın hesapları 2011'de 6 kat, 2011 ile Ağustos 2012 arasında 7 kat artış göstermiştir (<http://www.sabah.com.tr> (25 Mart 2013)).

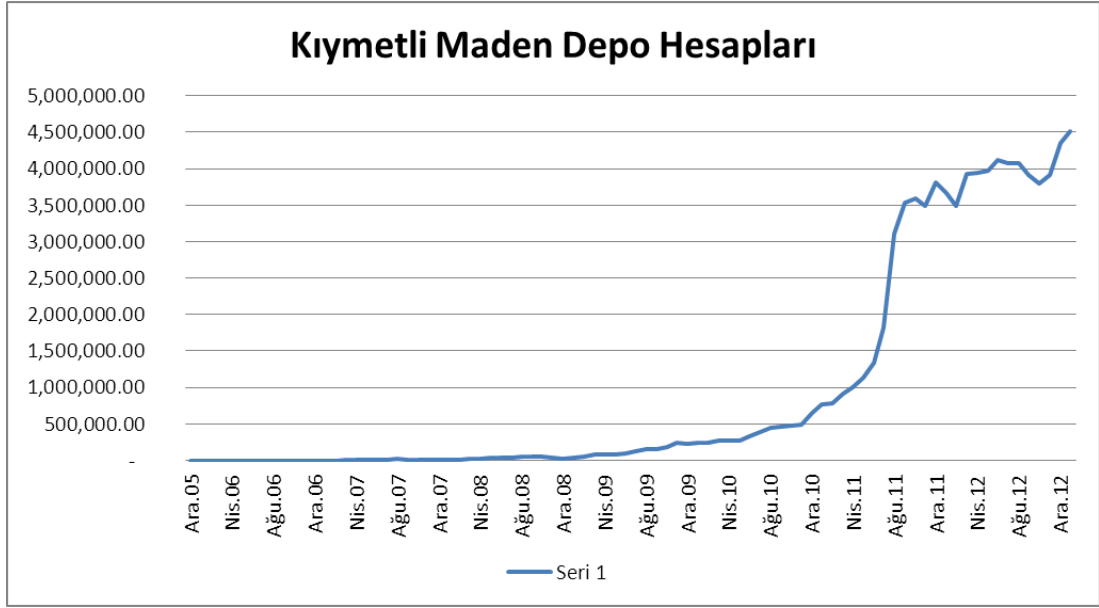
2008-2009 Küresel Finansal Krizin etkilerinin 2013 yılı itibariyle de sürdüğü görülmektedir. Kriz sonrası ülke ekonomileri küçülmüş, işsizlik artmış, bazı ülkeler iflas noktasına gelmiştir. Hükümetler krizin olumsuz etkilerini azaltmak ve ekonomiyi canlandırmak için çeşitli tedbirler almak durumunda kalmıştır. Bunlar arasında Merkez Bankalarının uyguladığı genişletici para politikaları 2012 yılında oldukça öne çıkmıştır. Amerikan Merkez Bankası (FED) Başkanı Ben Bernanke'nin ABD'deki işsizlik oranı %6,5'in altına düşene kadar FED'in varlık alımını sürdüreceğini ifade etmesi,

Japonya'da halen devam eden resesyondan kurtulmak için hükümet değişikliğinin ardından Japon Merkez Bankasının (BoJ) da genişletici para politikasına geçmesi, Yunanistan, İspanya ve İtalya gibi ülkelerin iflasa sürüklenmelerini önlemek için Avrupa Merkez Bankası (ECB) Başkanı Mario Draghi'nin tahvil alımı yaparak bu ülkelere destek olunacağını açıklaması küresel çapta ekonomiler üzerinde etkili olmuştur. Altın da bu politikalardan etkilenmektedir. Parasal genişleme (quantitative ease) politikaları, piyasaları likiditeye boğmuş ve bu hem risk iştahını artırmış hem de enflasyon riskini yükseltmiştir. Bollaşan likidite, gelişmekte olan ülkelerin sermaye piyasalarına yönelmiş; bu ülkelerdeki enflasyon üzerinde baskı yaparak dünyaya bir nevi risk ihracı yapmıştır. Bunun sonucunda enflasyondan korunmak isteyen yatırımcının güvenli liman olarak gördüğü altına talep artmış ve altın fiyatları rekor seviyelere ulaşmıştır. 2013 yılının ilk aylarında yayınlanan FODC tutanaklarından, FODC üyelerinin Başkan Ben Bernanke ile aynı fikirde olmadığı ve parasal genişlemeye artık bir son verilmesi gerektiği görüşlerinin yükseldiği görülmüş ve altın fiyatları düşmeye başlamıştır. Buradan da görüldüğü gibi, parasal genişleme ile altın fiyatları arasında doğrudan bir ilişki olduğu sonucuna varılmaktadır. Aynı yılın Mart ayında Ben Bernanke'nin politika değişikliğine gidilmeyeceği konusunda son sözü söyleyerek piyasaları rahatlattığı görülmektedir. Altın talebi, uygulanan sıkı veya gevşek para politikalarına göre değişiklik arz edeceğinden altın ile ilgili beklentiler dile getirilirken bu konu gözden uzak tutulmamalıdır⁴.

Değerlendirmelerimize göre tasarruf konusu katılım ve geleneksel bankaların 2013 yılında en önemli gündem maddelerinden biri olmaya devam edecektir. Türkiye'deki bireylerin tasarruf aracı olarak altını öne çıkardığı, toplu tasarrufunu değerlendirmek isteyenlerin de yine altını ilk seçeneklerden biri olarak algıladığı düşünülmektedir. Bankacılık sisteminde altın hesaplarının son 2 yıl içinde olduğu gibi, önümüzdeki dönemde de hem yatırım hem de birikim aracı olarak kendine ciddi bir yer bulmaya devam edeceği düşünülmektedir.

⁴ Asya Katılım Bankası A.Ş. Genel Muhasebe Müdürlüğü personeli Emel Kabataş'ın görüşlerinden faydalanılmıştır.

Grafik 8. Katılım Bankaları Kıymetli Maden Depo Hesapları Gelişimi

Kaynak: <http://evds.tcmb.gov.tr>, (2013)

Katılım bankalarının özkaynakları 2012 yılsonunda % 19,1 büyüme ile 6,2 Milyar seviyesinden 7,4 Milyar Türk Lirası seviyesine yükselmiştir. Özkaynaklar katılım bankalarının pasifinde % 10,5 paya sahiptir. Toplam bankacılık sisteminde bakıldığında ise geçmiş yıla göre özkaynak gelişimi % 25,8 ile katılım bankalarının üzerinde gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının özkaynak artışını büyük oranda Türkiye Finans Katılım Bankasının 800 milyon TL olan ödenmiş sermayesinin 275 milyon TL'si nakden, 700 milyon TL'si de içsel kaynaklardan karşılanmak üzere toplam 1.775 Milyon TL'ye ve Albaraka Türk Katılım bankasının 539 milyon TL olan sermayesinin 900 milyon TL'ye yükseltmesine bağlayabiliriz. Ayrıca katılım bankalarının geçmiş yıla oranla daha fazla kâr etmelerini ve bunun sonucunda özkaynaklarını arttırdıklarını söylemek gerekmektedir. 2012 yılsonunu Asya Katılım Bankası hariç diğer üç katılım bankası geçmiş yıla göre daha fazla kâr elde ederek kapatmıştır. 2013 yılsonu itibariyle katılım bankalarının kâr artış eğiliminin devam edeceği öngörülmektedir. Başbakan Yardımcısı Ali BABACAN'ın katılım bankacılığı sektöründe rekabeti daha da artırmak için 2 yeni lisans verilmesi için düğmeye basıldığını açıklaması, Ziraat Bankası ve Halk Bankasının katılım bankacılığı yapacağı bilgisinin verildiği bir dönemde önümüzdeki

birkaç yılın katılım bankacılığı adına hareketli olacağı öngörülmektedir. Bu gelişmeler sonucunda dinamik yapısıyla katılım bankacılığının daha güçlü bir seviyeye kavuşacağı açıktır.

Karşılıklar; Bankalar Kanununa göre TL ve yabancı para krediler üzerinden ayrılan karşılıklar ile kıdem tazminatı, gelir ve kurumlar vergisi karşılıkları ile diğer karşılıklardan oluşmaktadır. Hesap dönemine ait olmasına rağmen bilânçonun düzenlendiği tarihe kadar kesin tutarı netleşmemiş giderleri için karşılık ayrılması, dönem kârının doğru hesaplanması açısından gerekli bir uygulamadır. Katılım bankalarının Karşılıklar kalemi toplamının, 2011'den 2012'ye % 13,1 artış göstermesine rağmen pasif içindeki payının % 1,51'den % 1,37'ye düştüğü görülmektedir. Toplam bankacılık sektöründe karşılıkların pasifteki payı katılım bankalarına oranla üç kat daha fazla artmıştır. Ayrıca katılım bankalarının 2012 yılsonu itibariyle sektör toplam pasiflerindeki karşılıklarının payı yalnızca % 3,3 seviyesindedir.

Bankalara Borçlar veya Alınan Krediler; bankaların yurt içinden ve yurt dışından sağladığı kaynakları ve kullandığı kredileri içermektedir. TCMB kredileri, Eximbank kredileri, sendikasyon kredileri ve sair krediler bu hesapta izlenir. Alınan krediler 2012 yılsonunda bir önceki yıla oranla % 49,7 artış göstererek pasif içindeki payını % 11 den % 13'e çıkartmıştır. 6,1 Milyar liradan 9,2 Milyar liraya çıkan Alınan Krediler tutarı bankacılık sektöründe ise % 5,3'lük yere sahiptir. Bu veriler ışığında katılım bankalarının fon ihtiyaçlarını katılım hesapları ve cari hesaplar dışında farklı kaynaklardan sağlanan girdilerle kapadığı görülmektedir. Toplam bankacılık sektöründe Toplanan fonların (mevduatın) büyük kısmının kısa vadeli oluşu bankaların dışarıdan kendilerini fonlamalarına neden olmaktadır. Kredilerin toplanan fonlar ile karşılanması ve daha az riskli kredi kullanılması adına devletin bankalara teşvikleri bulunmaktadır. Vadeler uzadıkça zorunlu karşılık oranının düşmesi buna örnek olarak gösterilebilir. 2001 krizi ve sonrasında kendini yurtdışından fonlayamayan Türk bankalarının yurtdışından sağladığı kredilerin artışı, kredilerin uzun vadeli oluşu Türk bankacılık sisteminin geldiği noktayı göstermektedir. Bu duruma Asya Katılım Bankasının Mart 2013'te uluslararası piyasalardan sukuk ihracı yoluyla 10 yıl vadeli 250 milyon dolar sermaye benzeri kredi sağlamasını örnek olarak gösterebiliriz. Sonuç

olarak Türk bankacılık sistemi uluslararası piyasalarda kredibilitésini arttırmış ve güvenilir bir konuma ulaşmıştır.

Diğer (pasifler) olarak ele aldığımız kalemler ise 2012 yılında geçmiş yıla göre % 2 artarak katılım bankaları toplam pasifinde % 8 paya sahip olmuştur. Bu başlık altında Alacaklı geçici hesaplar büyük yer tutmaktadır. Örneğin; Peşin tahsil edilen Komisyonlar 392 hesaplar altında alacaklı olarak çalışmaktadır. Muhasebenin dönemsellik ilkesi gereği vadesine göre 392 hesaba atılan kayıtlar reeskont edilerek ilgili gelir hesaplarına aktarılmaktadır. Fon kullandırma komisyonlarının bu hesap altında izlendiğini düşünürsek oranın bu seviyelerde olması normal görülmektedir.

1.3. Katılım Bankaları Gelir Tablosunun Karşılaştırmalı Analizi

Gelir tablosu, işletmenin belli bir dönemde elde ettiği bütün gelirler ile aynı dönemde katlandığı bütün maliyet ve giderleri ve bunların sonucunda işletmenin elde ettiği dönem net kârı veya zararını gösteren tablodur. Bu tablo, işletmenin kazanma gücünü, karlılık durumunu göstermektedir. Gelir tablosu belli bir tarihi değil bir dönemi kapsar (Rende, 2012: 17). Bu başlık altında Türkiye’de faaliyet gösteren dört katılım bankasının gelir tablosu analiz edilerek katılım bankacılığının Türk bankacılık sistemindeki yeri incelenecektir. Gelir tablosundaki sırasıyla kâr payı gelirleri, kar payı giderleri, kar payı dışı gelirler ve kar payı dışı giderler olarak konu analiz edilecektir.

Kâr Payı Gelirleri:

Katılım bankalarının kâr payı gelirleri incelendiğinde 2011 yılına göre % 25 artış sağlandığı görülmektedir. 2011 yılını 3,7 Milyar TL kâr payı geliri ile kapatan katılım bankaları 2012 sonunda 5 Milyar TL’ye ulaşmıştır. Sektör toplamında ise bu rakam % 20 büyüme ile 88 Milyar TL’den 110 Milyar TL’ye ulaşmıştır. Kâr payı gelirlerinin 2012 sonunda bu denli artış göstermesi istikrarlı şekilde büyüyen Türk bankacılık sisteminin ispatı şeklindedir. Kâr payı gelirleri detayında Kredilerden Alınan Kâr Payları, Takipteki Alacaklardan Alınan Kâr Payları, Bankalardan Alınan Gelirler, Satılmaya Hazır Menkul Değerlerden Alınan Kâr Payları, Menkul Değerlerden Alınan

Gelirler, Finansal Kiralama Gelirleri ve Diğer Gelirleri bulunmaktadır. Kredilerden Alınan Kâr Payları hesabı; tüm TL ve döviz, kısa, orta ve uzun vadeli kredilerden alınan kâr paylarını kapsamaktadır. Bankalar kâr payı gelirlerinin büyük bir kısmını bu hesaptan elde etmektedir. Sektör toplamında % 72 payı bulunan bu kalemin katılım bankalarında % 95 seviyesinde olduğu görülmektedir. Bu oran kar payı gelirlerinin katılım bankalarının kârlılığın ana belirleyicisi olduğunu göstermektedir. Bu durum aynı zamanda önemli riskler içermektedir. Katılım bankaları kâr payı gelirlerini çeşitlendirmeli ve riskini dağıtmalıdır. Tavsiye olarak finansal kiralama işlemlerini kendi bünyelerinde yapabilen katılım bankalarının bu işlemler sonucunda elde ettikleri ve % 1 seviyesinde kalan gelirlerini arttırması düşünülebilir. Bankacılık sektörüne bakıldığında ise kar payı gelirleri oranı daha küçük olmakla beraber benzer bir tablo karşımıza çıkmaktadır.

Takipteki alacaklardan elde edilen kar payları bir önceki yıl 41 Milyon TL iken % 36'lık bir düşüşle 30 Milyon TL'ye gerilemiştir. Sektöre bakıldığında ise katılım bankaları ile paralellik göstererek bir önceki yıl 1,2 Milyar TL iken % 27'lik bir düşüşle 973 Milyon TL'ye gerilemiştir. Katılım bankalarının bir önceki döneme göre takipteki alacakları % 22 artarak 1,5 milyar TL'ye ulaşmıştır. Toplam bankacılık sektörüne bakıldığında da takipteki alacakların % 23 artarak 23.4 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir. Buna karşılık takipteki alacaklara ayrılan karşılıklara bakıldığında katılım bankaları % 40 ile takipteki alacaklarının üzerinde karşılık ayırmış, sektör toplamında ise ayrılan karşılıklar % 16,9 seviyesinde kalmıştır. Bu veriler ışığında katılım bankalarının sektöre göre daha ihtiyatlı davrandıklarını söyleyebiliriz. Aynı zamanda hem katılım hem geleneksel bankaların takipteki alacaklarının tahsil kabiliyetini giderek kaybettiği de görülmektedir. Bunun sebepleri arasında 2012 yılında Türkiye'nin ekonomik büyümesinin beklentilerin aksine % 2,5 seviyesinde kalması sayılabilir. İlgili yılda Türkiye ihracatının büyük oranda bağımlı olduğu Avrupa pazarının krizden çıkamaması ve bu nedenle Avrupa'ya yapılan ihracatın azalması, bu durumu telafi etmek için Türkiye'nin Afrika pazarına yönelmesine rağmen çabaların yetersiz kalması ve iç pazardaki cansız talep sebebiyle istenen büyüme sağlanamamıştır. Bu ekonomik ortamda takipteki alacakların tahsil kabiliyetinin azalması normal karşılanabilir.

Bankalardan Alınan Gelirler; yurt içi ve yurt dışı bankalardaki mevduat hesaplarından elde edilen kâr paylarının, geleneksel bankacılık için faizlerin izlendiği hesaptır. Katılım bankaları ve geleneksel bankalar birbirleri nezdinde vadeli hesap bulundurabilmekte ve buradan kâr payı (faiz) elde edebilmektedirler. Katılım bankalarının bir önceki dönem 24 Milyon TL olan gelir rakamı 2012 yılında % 14 azalarak 21 Milyon TL'ye gerilemiştir. Sektör toplamında ise % 8'lik bir artışla gelir rakamı 1,3 Milyar TL'ye ulaşmıştır. Kâr payı ve faiz oranlarının son 10 yıldır düştüğünü göz önüne alırsak geleneksel bankaların başka bankalarda tuttıkları mevduatların arttığını, katılım bankaları içinse yurt içi veya yurt dışı katılım bankalarında tuttuğu fonların artmasına rağmen kar payı gelirlerinin düştüğü görülmektedir.

Katılım bankalarının Para Piyasası İşlemlerinden dolayı herhangi bir geliri bulunmamaktadır. Geleneksel bankalar ise bu kalemden 2012 yılsonunu itibariyle 74 Milyon TL gelir elde etmiştir.

Katılım bankalarının Menkul Değerlerden Alınan Gelirler kalemi 2012'de % 30 düşüş göstermiştir. Bu düşüş satılmaya hazır finansal varlıklardan elde edilen gelirler ile vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar kalemindeki azalışlardan kaynaklanmıştır. Katılım bankalarının satılmaya hazır finansal varlıkları kira sertifikaları (Sukuk), gelire endeksli senetler (GES), Tarsim Tarım Sigortaları Havuz İşletmesi A.Ş. hisseleri ve diğer hisse senetlerinden oluşmaktadır. Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar ise yine GES'lerden oluşmaktadır. Katılım bankalarının faizsiz finans anlayışı sebebiyle portföyünde devlet iç borçlanma senedi bulunmamaktadır. Katılım bankalarının menkul değerlerindeki olumsuz görünen bu büyük değişimin sebebi Karaman'ın GES'ler hakkında "caiz" olduğuna dair içtihadını geri çekmesi olduğu düşünülmektedir (<http://www.hayrettinkaraman.net> (02 Mart 2012)). Bu nedenle katılım bankalarınca ellerinde bulunan GES'ler vadesi geldikçe kapatılmaktadır. Yeni alımlar ise tamamen durdurulmuştur.

Finansal Kiralama Gelirleri incelendiğinde bir önceki döneme göre % 50 gelir artışı sağlanmıştır ve bu katılım bankalarının toplam kâr payı gelirlerinin % 1'ini oluşturmaktadır. Daha önceki bölümlerde değindiğimiz üzere finansal kiralama işlemleri pazarının % 97'sinin katılım bankalarına ait olmasına rağmen elde ettikleri

gelir 57 Milyon TL’de kalırken pazarın % 3’üne sahip olan kesim 59 Milyon TL gelir elde ederek katılım bankalarının önüne geçmiştir. Bu çarpık durum katılım bankalarının bu gelir kaleminden yeterince kâr elde edemediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Bir önceki dönem ile karşılaştırıldığında katılım bankalarının toplam kâr payı gelirlerinde % 25, sektörün toplam faiz gelirlerinde ise % 20 artış görülmektedir. Türk bankacılık sistemi adına katılım bankalarının ve geleneksel bankaların göstermiş olduğu performans olumlu görülmektedir.

Kâr Payı Giderleri:

Kâr Payı Giderleri; bankaların kullandığı yabancı kaynaklara ödemiş olduğu kâr paylarını göstermektedir. Bankaların asli görevi fon toplayıp bu fonları talep edenlere dağıtmaktır. Toplanan fonlar daha önceki analizlerde görüldüğü üzere bankaların pasifinde en büyük kısmı oluşturduğu gibi, bunlara verilen kâr payları da bankanın en büyük gider kalemini oluşturmaktadır. Bu hesap gelir tablosuna bakıldığında Katılım Fonlarına Ödenen Kâr Payları, Bankalara Verilen Giderler, Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kâr Payları, İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Verilen Kâr Payları, Repo İşlemlerine Verilen Kâr Payları, Finansal Kiralama Giderleri ve Diğer Kâr Payı Giderlerinden oluşmaktadır. Ancak aşağıda da değineceğimiz üzere katılım bankalarının kâr payı giderleri yalnızca şu 3 başlıktan oluşmaktadır.

- a. Katılım Fonlarına Ödenen Kâr Payları,
- b. Bankalara Verilen Kâr Payı Giderleri
- c. Finansal Kiralama Giderleri

Katılım bankaları müşterilerine kullandıkları fonlardan elde ettikleri kârı belirli oranlarda müşterileriyle paylaşırlar. Katılım Fonlarına Ödenen Kâr Payı Giderlerine bakıldığında bir önceki döneme göre % 22 artış olduğu görülmektedir. 1.7 Milyar TL olan Kâr payı Giderleri 2012 sonunda 2.2 Milyar TL’ye ulaşmıştır. Mevduata ödenen Faizler sektörün toplam faiz giderlerinin % 76’sı iken katılım bankaları kâr payı giderleri pastasında bu oran % 90 seviyesindedir. Katılım bankalarının toplam gelirlerinin % 95’i kâr payı gelirleri iken kâr payı giderlerinin de bu seviyede olması olağandır. Ayrıca % 22 büyüme gösteren toplanan fonlar artışına paralel olarak gider artışının da aynı yüzdede olması analizimizin doğruluğunu kanıtlamaktadır. Katılım

bankalarının belirli bir oranda zarara ve kara paylaşım stratejisi yoktur. Genel teamülde % 70'e % 30 oranında paylaşım kabul görürken katılım bankaları kendi inisiyatiflerince vadeye, tutara veya müşteriye göre farklı uygulamalar geliştirmektedir. Aşağıdaki tablo tutara göre kâr paylaşım oranlarının farklılığına bir örnektir.

Tablo 17. Vadeye Göre Değişen Paylaşım Oranları

Vade Dağılımı	Kâr-Zarara Katılma Oranları
1 Ay Vadeli Hesap	% 70 - % 30
3 Ay Vadeli Hesap	% 80 - % 20
1 Yıl Vadeli Hesap	% 85 - % 15
1 Yıllan Uzun Vadeli Hesap	% 90 - % 10

Bankalara Verilen Kâr Payı Giderleri, yurt içi veya yurt dışı bankaların diğer bankalar nezdinde bulundurduğu vadeli hesaplara ödenen giderleri kapsamaktadır. Katılım bankalarının bankalara ödediği kâr payı giderleri % 9 ile kâr payı giderleri toplamında ikinci sırada yer almaktadır. Sektör toplamına bakıldığında ise % 10 ile benzer bir seyir gözlemlenmektedir. Katılım bankaları bilançolarına bakıldığında bankalara borçlar bir önceki döneme göre toplamda % 30 büyümesine rağmen bunun yanında giderlerin % 9 artmış olması katılım bankalarının kendilerini daha düşük maliyetle fonladığının bir göstergesidir.

İslami bankacılık anlayışı gereği katılım bankalarının Para Piyasaları İşlemlerine Ödenecek Kâr payı giderleri, İhraç Edilen Menkul Kıymetlere Ödenen Kar Payları ve Repo İşlemlerine Verilen Kâr payı giderleri bulunmamaktadır. Geleneksel bankacılık sistemine bakıldığında ise bu kalemlerin toplamda 7.8 Milyar TL faiz gideri oluşturduğu görülmektedir. Bu rakam geleneksel bankacılık sisteminin toplam faiz giderlerinin % 14'üne eşittir.

Katılım bankalarının Finansal kiralama giderleri bir önceki döneme göre % 82 gibi ciddi bir artış göstererek 3 Milyon TL seviyesinden 14 Milyon TL seviyesine ulaşmıştır. Sektör toplamında ise % 40 gider artışı ile toplam finansal faaliyet giderleri

46 Milyon seviyesine ulaşmıştır. Finansal faaliyet gelirlerinde ki çarpık durum giderler için de söz konusudur. % 97 Leasing işlemlerinin sahibi olarak katılım bankaları toplam giderlerin % 31'ini yaparken %3'lük küçük kesim ise toplam giderlerin % 69'unu gerçekleştirmektedir. Bu durumdan katılım bankalarının finansal kiralama işlemlerinde gider avantajına sahip olduğunu görebiliriz. Öte yandan bu gelir olanağını da avantaja çeviremediği görülmektedir. Ayrıca büyük gibi gözükken % 82'lik değişimin geçmiş dönem giderinin küçük olmasına da bağlayabiliriz. Yukarıda da belirttiğimiz üzere katılım bankaları birçok avantaja sahip olduğu ancak yeterince efektif kullanamadığını düşündüğümüz finansal kiralama işlemlerine hız vermeli ve sağlıklı bir gelir politikası izlemelidir.

Bir önceki dönem ile karşılaştırıldığında katılım bankalarının toplam kâr payı giderlerinde % 23, sektörün toplam faiz giderlerinde ise % 15 artış görülmektedir.

Katılım bankaları tarafından düzenli aralıklarla kredi portföyü incelenmekte ve kullanılan kredilerin tahsil kabiliyetine ilişkin şüphelerin belirmesi durumunda söz konusu krediler, 1 Kasım 2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yayımı tarihinde yürürlüğe giren “Bankalarca Kredilerin ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar için Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”te yer alan esaslar çerçevesinde sınıflandırılmakta ve buna göre özel karşılıklar ayrılmaktadır. Yapılan kısmi tahsilatlar, alacağa ilişkin karşılık ayrılan yıl içerisinde gerçekleştirildiklerinde, karşılık işleminin kısmen iptali yoluna gidilmekte, geçmiş yıllarda gerçekleşmiş ise “Geçmiş Yıllar Giderlerine Ait Tahsilatlar” hesabında izlenmektedir. Eksi bir değer olarak net kâr payı gelirinden düşülen Takipteki Alacaklar Özel Karşılığı kalemi katılım bankalarında bir önceki döneme nazaran % 46 büyüme göstererek 398 Milyon TL seviyesinden 737 Milyon seviyesine ulaşmıştır. Sektör toplamında ise özel karşılıklar artışı % 48 artış göstererek 4.1 Milyar TL'den 7.8 Milyar TL'ye ulaşmıştır. Katılım bankaları ile geleneksel bankaların özel karşılıklar oranının birbiri ile paralellik gösterdiği görülmektedir. Oranın büyük olduğunu düşünmekle beraber her iki bankacılık sisteminin de bu olumsuz durumdan aynı şekilde etkilendiği görülmektedir. Kredi riski Katılım Bankalarının ticari ilişki içinde bulunduğu karşı tarafın; Katılım Bankası ile yaptığı sözleşme gereklerine uymayarak yükümlülüğünü kısmen veya tamamen zamanında yerine getirememesinden oluşabilecek risk ve

zararları ifade eder. Özel karşılıkların artışı da kredi riskinin artmış olduğunun bir göstergesidir. Merkez bankası kredi riskinin önüne geçmek amacıyla 2013 yılında % 15 kredi büyümesinin bankalarca aşılmasını talep etmiştir. Ancak katılım bankalarının % 30 kredi büyümesi dahi ilk 5'te bulunan bankaların % 15'ine tekabül etmeyeceği düşünülmektedir. Bu nedenle 2013 yılında katılım bankacılığı adına % 25 ile % 30 kredi genişlemesi olacağı öngörülmektedir.

Kâr Payı Dışı Gelirler:

Bu kalem; Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar, Bankacılık Hizmetleri Gelirleri, Aktiflerimizin Satışından Elde Edilen Gelirleri ve Diğer Kâar payı Dışı Gelirler olmak üzere dört ana gelir kaleminden oluşmaktadır.

Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar; bankaların kullandığı kaynaklardan kâr payı (veya faiz) geliri dışında elde ettiği gelirleri göstermektedir. Katılım bankaları bu başlık altında bir önceki yıla göre % 13'lük artış sağlayarak gelir rakamını 639 Milyon TL'den 737 Milyon TL'ye çıkarmıştır. Toplam bankacılık sektöründe ise % 14'lük paralel bir büyüme görülmektedir. Kalem kendi içinde de Nakdi Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar ve Gayrinakdi Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar olarak ikiye ayrılmaktadır. Katılım bankalarının 76,5 Milyon TL gelirini nakit kredilerden alınan ücret ve komisyonlardan, kalan 21,6 Milyon TL'nin ise gayri nakit kredilerden alınan ücret ve komisyonlardan sağlandığı görülmektedir. Bunun sonucu olarak katılım bankalarının 2012 yılında büyük oranda nakit kredi kullandırmalarında büyüdüğü görülmektedir. Kredilerden Alınan Ücret ve Komisyonlar kalemi katılım bankalarının kâr payı dışı gelirler toplamında % 44 ile en büyük paya sahip iken sektör toplamında ise % 16'lık pay ile üçüncü en büyük kalemdir. Bu durum katılım bankaları ile geleneksel bankaların ücret komisyon politikalarının farklı olduğunu göstermektedir. Katılım bankalarının geleneksel bankalara nazaran daha düşük komisyon tutarlarının rekabet edebilme amacıyla alınan kararların sonucu olduğu düşünülmektedir.

Bankacılık hizmet gelirleri (BHG) bankaların müşterilerine sağlamış oldukları hizmetler sonucunda elde ettikleri komisyon ve ücretlerden oluşmaktadır. Bankacılık hizmet gelirin örnek olarak, çek ve senetlerden alınan komisyonlar, havale ve EFT

ücretleri, hesap işletim ücretleri, kredi kartı ücretleri, ekstre ücretleri, sigorta ve aracılık komisyonları, ekspertiz ücretleri, kiralık kasa ücretleri, ipotek ücretleri, rehin ücretleri, pos ücretleri veya fatura ödeme ücretleri bu başlık altında incelenmektedir. Katılım bankalarının bir önceki yıla oranla % 24 büyüme ile bankacılık hizmet gelirlerini 500 Milyon TL' ye çıkardığı görülmektedir. Katılım bankalarının kâr payı dışı gelirlerinde % 30'luk paya sahip olan bu kalem Geleneksel bankalarda % 55'lik payla ilk sırada yer almaktadır. Sektör toplamı ise bir önceki yıla göre % 10 büyüme sağlamış toplam BHG 14.8 Milyar TL seviyesine ulaşmıştır. İlgili verilerden katılım bankalarının geleneksel bankalara nazaran daha az BHG'si olduğu görülmüştür. Katılım bankaları politika olarak uzun yıllar hesap işletim ücreti, kredi kartı yıllık bedel ücreti almama veya cüzi bir miktar karşılığında işlem yapma politikasıyla çalışmışlardır. Ancak bu durumun günümüz katılım bankalarında değişkenlik arz edebildiği görülmektedir. Bu duruma örnek olarak 2006 yılından bu yana kredi kartı piyasasında Asyacard isimli kredi kartıyla yer alan Asya Katılım Bankasının kredi kartı ücreti almaması verilebilmektedir. Basit bir hesaplama 2 Milyon aktif kredi kartı kullanıcısına sahip olan bankanın yıllık olarak 40 TL ücret aldığı varsayılırsa 80 Milyon TL elde edeceği görülmektedir. 2012 yılsonu karınının 196 Milyon TL olduğu göz önüne alındığında ciddi bir gelir kaynağı olduğu görülmektedir. İlerleyen yıllarda kredi kartı pazarında daha güçlü bir pozisyona geldikçe bu durumun değişeceği öngörülmektedir.

Aktiflerimizin Satışından Elde Edilen Gelirler hesabı tek düzen hesap planında gayrimenkul satış gelirleri, menkuller satış gelirleri, İştirak hisse senedi gelirleri, Satış amaçlı elde tutulan duran varlıklar gelirleri ve Diğer Aktiflerimizin Satışından Elde Edilen Gelirler olmak üzere beşe ayrılmaktadır. Katılım bankalarının kâr payı dışı gelir sağladığı enstrümanlar arasında % 4 ile en düşük paya sahip kalem olduğu görülmüştür. Katılım bankaları bir önceki yıla göre % 26 artış sağlayarak 56 Milyon TL'den 75 Milyon TL'ye ulaşmıştır. Sektör toplamına bakıldığında % 3 seviyesinde kalan bu kalemin katılım bankaları aksine geçmiş yıla göre % 91 oranında düşüş gösterdiği görülmektedir. Dramatik gibi gözükse de bu düşüşün yalnızca tutarın küçük olmasından kaynaklandığı görülmüştür. Bankacılık esas faaliyet konusu içine pek girmeyen bu kalemin değişkenlik göstermesi normal görülmektedir.

Katılım bankalarının kâr payı dışı gelirler toplamında % 22 paya sahip olan Diğer kâr payı dışı gelirler bir önceki döneme göre % 20 artış göstererek 371 Milyon TL seviyesine ulaşmıştır. Sektör toplamında ise benzer bir oranla % 21 paya sahip olan bu kalemde % 22 oranında gelir düşüşü görülmektedir.

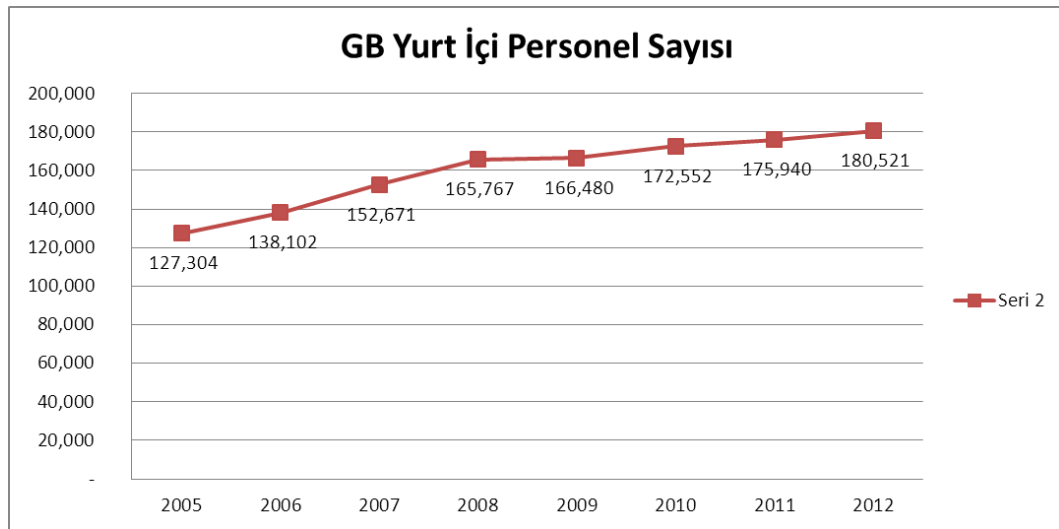
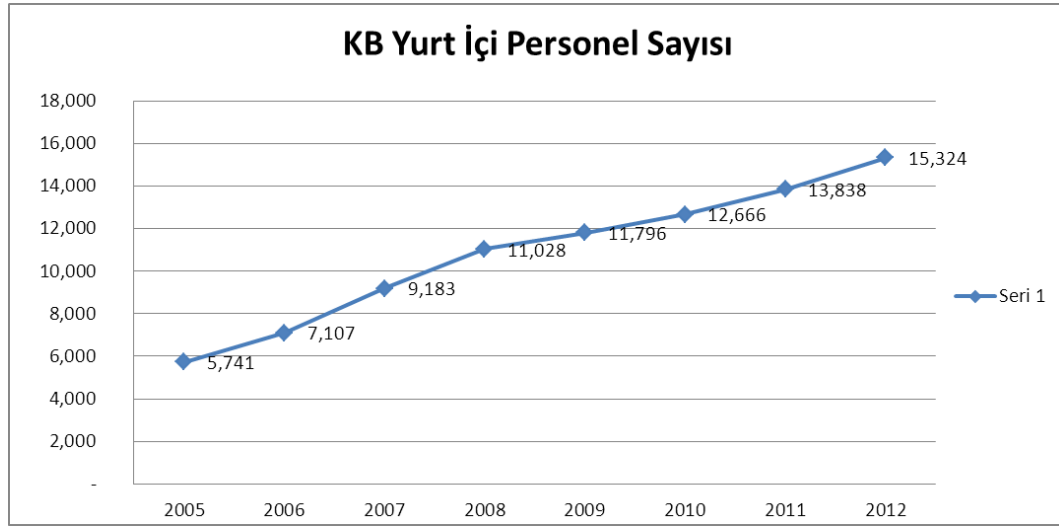
Veriler ışığında, katılım bankalarının bir önceki döneme nazaran % 19 toplam kâr payı dışı gelir artışı sağladığı görülmektedir. Bu oranın % 2 toplam kâr payı dışı gelir artışı sağlayan sektör ile karşılaştırılması sonucunda katılım bankalarının geleneksel bankacılık sistemine göre daha iyi bir performans ortaya koyduğu görülmüştür.

Kâr Payı Dışı Giderler:

Banka faaliyetlerinin yürütülmesi için bilanço dönemi içinde yapılan personel giderleri karşılık giderleri, yatırılan vergi ve harçlar ile çeşitli Türk parası işlemlerinden dolayı verilen ücret ve komisyonlar, ayrılan amortismanlar, kambiyo işlemleri ile ilgili zararlar, sermaye piyasası zararları ve diğer işletme giderleri “ Kâr payı dışı (Faiz dışı)” giderler bölümünün altında gösterilen mizan hesaplarında izlenir (Yıldırım, 2008:265).

Personel giderleri; bankada çalışan bütün personele ödenen aylık ücretler, ödenek ve tazminatlar, yapılan sosyal yardımlar, yolluk ve sigorta primleri gibi çalışan haklarına özgü gider hesabıdır. Katılım bankaları personel giderlerinin bir önceki döneme oranla % 20 artış gösterdiği ve 795 Milyon TL olan gider rakamının 992 Milyon TL'ye ulaştığı görülmektedir. Bu sonuçla personel giderlerinin kâr payı dışı giderler toplamında % 40 ile en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. Sektör toplamında % 9 artış gösteren personel giderleri 14,2 Milyar TL seviyesine ulaşmıştır. Bu sonuç sektörün toplam kâr payı dışı giderler toplamının % 33'üne tekabül etmektedir. Geleneksel bankacılık ve katılım bankacılığı adına en büyük gider kaleminin personelden kaynaklanan giderler olduğu görülmektedir. 2012 yılı içinde katılım bankalarında 1,486, Mevduat bankalarında ise 4,581 personel istihdam edildiği görülmektedir. Sektör toplamında ise 6,128 istihdam sağlanmıştır. 31 adet mevduat bankasının personel artışı yanında yalnızca 4 adet katılım bankasının bu denli personel artışı dikkat çekmektedir. Bu alımların katılım bankası giderlerinin artması noktasında etkili olduğu anlaşılmaktadır.

Grafik 9. Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Personel Sayısı Gelişimi

Kaynak: <http://ebulten.bddk.org.tr>, (2013)

Personel sayısı artışında en yüksek oran % 10,87 ile katılım bankalarında gerçekleşmiştir. Katılım bankalarının yurt dışı dâhil 2011 yılında 13 bin 857 olan personel sayısı 2012 yılında 15 bin 356 kişiye ulaşmıştır. 2011 yılında 685 adet şubeye sahip olan katılım bankaları 2012 yılında ise şube sayılarını 829'a yükseltmiştir.

Katılım bankalarının personel alımları istihdam açısından olumlu değerlendirilebilir ancak personel giderlerinin geleneksel bankacılığa kıyasla daha fazla olacağı görülmektedir. Öte yandan katılım bankaları özelinde 2008 küresel kriz

sürecinde dahi personel alımlarına devam eden bu kurumlar için gerçekleşen durumun bilinçli bir politika olduğu düşünülmektedir.

Genel karşılıklar hesabı, bankaların kullandırmış oldukları fonlara (kredilere) ve diğer alacaklara ilişkin Karşılıklar yönetmeliği uyarınca ayırdıkları karşılıkların kaydedilmesine mahsus hesaptır. Katılım bankalarının 2013 yılında genel karşılıklarının % 41 ile ciddi bir artış gösterdiği görülmektedir. Sektörde ise bu artış yalnızca % 3 seviyesindedir. Bu durum % 24,5 kredi büyümesi sağlayan katılım bankaları için olağan görülmektedir.

Kıdem tazminatı iş sözleşmesinin sona ermesi sonucunda işçinin yıpranması karşılığı geleceğini güvence altına almak amacıyla ödenen bir tazminattır. Bir yıldan fazla bir işverene bağlı olarak bir işyerinde çalıştığını ispat eden işçi, iş ilişkisinin yasanın öngördüğü koşullarda sona ermesi durumunda bu tazminatı hak eder. Kıdem Tazminatı karşılıkları ise bu tutarların 35001 kıdem tazminatı karşılığı hesabına alacak, gider hesabına borç verilerek kayıt altına alınmasıdır. Katılım bankalarında bir önceki döneme göre % 49 sektör toplamında ise bir önceki döneme göre % 53 artış göstermiştir. Kıdem tazminatı karşılıkları geleneksel ve katılım bankacılığı sisteminde de toplam kâr payı dışı giderler toplamının % 1'lik kısmına denk gelmektedir. Bankacılık sektörü toplam kıdem tazminat karşılığının 637 Milyon TL olduğu görülmektedir. Kıdem tazminatı karşılıklarının toplu istifalar, üst yönetimin istifası veya uzun yıllar çalışmış personellerin toplu istifası gibi olağan dışı durumlar haricinde artış gösterme eğilimi olağan görülmektedir.

Yukarıda belirtilenler dışında kalan diğer karşılıklarla ilgili provizyonlarda katılım bankalarında % 46 oranında düşüş görülmektedir. Bu oranın yüksek olmasının sebebi katılım bankalarının küçük oluşu ve orana etkisinin daha büyük oluşudur. Sektör toplamında ise tersi bir seyirle % 48 artış görülmektedir. Bu artışın sebepleri arasında 5 yıllık çeklere ayrılan karşılıklar, dava karşılıkları, izin karşılıkları yer almaktadır. Katılım bankalarında pasta payı % 5 olan diğer karşılıklar sektör toplamında ise % 9 seviyesindedir.

Verilen Ücret ve Komisyonlar, bankaların diğer ortaklık veya kuruluşlardan sağladığı Türk parası (TP) veya yabancı para (YP) döviz cinsi kaynaklar ile TP veya YP

üzerinden yapılan işlemler nedeniyle ödediği tutarlardır. Katılım bankalarının bir önceki yıla göre % 22, sektörün ise benzer bir şekilde % 21 daha fazla ücret ve komisyon ödemesi yaptığı görülmüştür. Bu sonuçla bankacılık sektörünün 2012 yılında kendini yabancı kaynaklardan fonladığını ve buna paralel olarak giderlerinin arttığı söylenebilmektedir. Katılım bankalarının kâr payı dışı giderlerinin % 9'u olan bu kalem sektör toplamının ise % 8'ine eşittir. Borçlanma piyasasının her iki bankacılık sistemini de benzer şekilde etkilediği görülmektedir.

Amortisman giderleri, işletme faaliyetlerinin gerçekleştirilmesinde kullanılmak üzere alınan duran varlıkların muhasebenin dönemsellik kavramı gereğince aşınma, yıpranma veya eskime payları için ayrılan giderleri ifade etmektedir. Katılım bankalarında % 12 sektörde ise % 9 yıpranma payı gider artışı görülmektedir. Bankacılık sektörünün toplam 1,8 Milyar TL yıpranma payı gideri olduğu görülmektedir.

Diğer Faiz / Kâr Payı Giderlerde bir önceki döneme göre katılım bankalarında % 23 sektör toplamında ise % 14 artış gerçekleşmiştir. Bu kalem toplam kâr payı dışı giderlerde ciddi bir orana sahiptir. Sektör toplamında 2012 sonunda 14 Milyar TL'ye ulaşmıştır. 82002, 870, 872, 874, 878, 890, 894, 896 ile 898 no'lu hesaplar dışında kalan ve hesap kodu "8" ile başlayan Faiz / Kâr Payı Dışı Giderler bu grup altında izlenmektedir.

Bir önceki dönem ile karşılaştırıldığında 2012 yılında katılım bankalarının karlılıklarında % 14 artış gerçekleştiği görülmüştür. 2011 yılında 803 milyon TL kâr elde eden katılım bankaları, 2012 yılı sonunda karlılıklarını 916 milyon TL seviyesine ulaştırmışlardır. 2013 yılı sonunda ise analizlerde değinilen olumlu trend devam ettiği takdirde kârın 1 Milyar TL seviyesini aşmakta güçlük çekmeyeceği düşünülmektedir.

1.4. CAMELS Analizi

CAMELS analizi sonucunda ortaya çıkan veriler aşağıdaki tabloda belirtilmiş olup her başlık altında yorumlara ayrı ayrı yer verilmiştir.

Tablo 18. CAMELS Analiz Sonuçları

	Rasyolar	2011			2012			Ortalama
		Sektör	Mevduat	Katılım	Sektör	Mevduat	Katılım	
C (Capital) Sermaye yeterliliği								
C1	Sermaye Yeterlilik Rasyosu	16,6%	15,5%	14,0%	17,9%	17,3%	13,9%	15,9%
C2	(Nakdi Krediler + Gayrinakdi Krediler)/ Özkaynaklar	16,1%	17,7%	13,3%	15,1%	16,2%	16,1%	15,8%
C3	Toplam Aktifler / Özkaynaklar (Özkaynak Çarpanı)	8,42	9,10	9,07	7,53	7,92	9,53	8,59
A (Asset) Varlık kalitesi								
A1	Takipteki Krediler/Toplam Krediler	2,70%	2,72%	3,08%	2,86%	2,93%	3,01%	2,88%
A2	Nakdi Krediler / Toplam Aktifler	56,0%	55,0%	69,0%	58,0%	57,0%	68,0%	60,5%
A3	(İştirakler+Bağlı Değerler+Sabit Kıymetler)/ Toplam Aktifler	2,20%	2,22%	2,08%	2,40%	2,45%	2,15%	2,25%
A4	Menkul Kıymetler / Toplam Aktifler	23,4%	24,8%	3,5%	19,7%	21,0%	3,5%	16,0%
A5	Net Dönem Karı/Toplam Aktifler	1,74%	1,73%	1,62%	1,84%	1,84%	1,47%	1,71%
M (Management) Yönetim kalitesi								
M1	Takipteki Krediler/Toplam Krediler	2,70%	2,72%	3,08%	2,86%	2,93%	3,01%	2,88%
M2	Şube Başına Net Kar (Milyon)	1,900	1,870	1,177	2,142	2,129	1,110	1,721
M3	Faaliyet Gideri/Toplam Aktifler	2,88%	2,90%	3,28%	2,70%	2,70%	3,41%	2,98%
M4	Faaliyet Kârı / Personel Sayısı	10,16%	10,29%	5,80%	11,68%	11,89%	5,96%	9,30%
E (Earnings) Kazançlar								
E1	Net Dönem Karı/Toplam Aktifler	1,74%	1,73%	1,62%	1,84%	1,84%	1,47%	1,71%
E2	Net Dönem Karı/Özkaynaklar	15,7%	16,9%	14,7%	15,5%	16,8%	14,8%	15,7%
E3	Toplam Giderler / Toplam Gelirler	74,1%	74,4%	76,9%	73,4%	73,8%	74,7%	74,5%
E4	Karpayı-Faiz Gelirleri / Krediler	12,9%	13,3%	9,7%	13,8%	14,3%	10,4%	12,4%
E5	Faaliyet Kârı / Personel Sayısı	10,16%	10,29%	5,80%	11,68%	11,89%	5,96%	9,30%
L (Liquidity) Likidite durumu								
L1	Likit Aktifler/Toplam Aktifler	8,6%	7,6%	13,2%	6,8%	5,7%	11,6%	8,9%
L2	YP Likit Aktifler/YP Pasifler	22,8%	20,9%	34,5%	18,9%	16,5%	29,5%	23,8%
L3	Net çalışma sermayesi/Toplam Aktifler	11,9%	11,0%	11,0%	13,3%	12,6%	10,5%	11,7%
L4	Dönen Varlıklar / Kısa Vadeli Borçlar	43,0%	42,1%	22,6%	38,1%	36,9%	21,4%	34,0%
S (Sensitivity to market risk) Piyasa riskine duyarlılık								
S1	Menkul Kıymet Cüzdanı/Toplam Aktifler	19,5%	20,7%	2,6%	14,9%	15,7%	3,0%	12,7%
S2	YP Aktifler/YP Pasifler	83,8%	85,5%	53,2%	85,1%	86,9%	57,3%	75,3%
S3	Net Karpayı/Faiz Geliri/ Ortalama Toplam Aktifler	3,46%	3,43%	3,68%	4,07%	4,08%	3,98%	3,8%
S4	Döviz Pozisyonu/Yasal Özkaynak	0,39%	0,45%	0,56%	2,00%	2,26%	0,50%	1,0%

1.4.1. Sermaye Yeterliliği (C)

Toplam bankacılık sektörü sermaye yeterliliği rasyoları incelendiğinde, C1 Sermaye Yeterlilik Rasyosunun (SYR) bankacılık sistemimizde yer alan kurumlarda yasal sınır olan % 8'in üzerinde olduğu bunun yanında BDDK'nın şubeleşme için gerekli kıldığı % 12 sınırınında üstünde olduğu görülmektedir. Bir önceki döneme göre sektör ve mevduat bankalarında iyileşme, katılım bankalarında ise durağan bir seyir görülmektedir. 2001 Krizinden ders alan ve bankacılık sistemi üzerinde denetimini sıkılaştıran Türkiye'nin, gelişen ekonomisinin sonucu olarak sermaye yeterliliği açısından sağlam bir bankacılık sektörüne sahip olduğu görülmektedir.

C2 rasyosu nakdi ve gayrinakdi krediler toplamının özkaynaklara oranı, bankanın risk durumunu gösteren bir diğer rasyodur. Oran ne kadar yüksekse risk de o kadar yüksek demektir. Geleneksel bankalar bir önceki döneme göre riskini düşürürken katılım bankalarının riskini %2,85 oranında arttırdığı görülmektedir. Bu verilere rağmen katılım bankalarının her iki dönemde de sektör ortalamasının altında olduğu da ayrıca belirtilmelidir. Katılım bankalarının riskinin büyümesini daha öncede belirttiğimiz kredi genişlemesine bağlayabiliriz. Sonuç olarak % 15 seviyesinde olan sektör ortalamasının bankalar açısından ciddi risk oluşturmadığı kanaatine varılmıştır.

C3 rasyosuna özkaynak çarpanı da denilmektedir. Varlık toplamının özkaynaklara bölünmesiyle hesaplanır. Bu rasyo ne kadar yüksek ise risk o kadar fazla olmaktadır. Buna karşılık, riskin az olduğunu bu rasyonun düşük olması göstermektedir. Geçmiş yıla göre geleneksel bankalar oranının 7,9 kattan 9,1 kata yükseldiği görülmektedir. Katılım bankalarının ise 9.5 kattan 9 kat büyüklüğe düştüğü görülmektedir. Katılım bankalarının öz sermaye yapısını güçlendirdiği görülmüştür. Tüm bankacılık sistemine bakıldığında ise benzer büyüklüklerde riskler taşındığı söylenebilir. Son dönemde katılım bankalarında gerçekleşen sermaye artırımları ve katılım bankalarının toplam kârının yükselmesi bu oranın iyileşmesinde etkili olan faktörler arasında sayılabilir.

1.4.2. Varlık Kalitesi (A)

Varlık kalitesini ölçerken kullanılan rasyolardan ilki olan A1 takipteki kredilerin toplam kredilere oranının mümkün olduğunca düşük tutulması gerekmektedir. Kredilerin donuk hale gelmesi, banka kaynaklarının akıcılığını kaybetmesine ve daha fazla özel karşılık ayrılmasına neden olmaktadır. Bu yüzden, bu oran düşük tutulmaya çalışılmalıdır. Türk bankacılık sisteminde artış eğiliminde olan bu oran % 2,9 seviyesindedir. Sektör özelinde ise katılım bankalarının takipteki kredilerinin oranının azaldığı mevduat bankalarının ise oranının % 2 artış gösterdiği görülmüştür. Sonuç olarak bakıldığında bankacılık sistemimizde bu oranın düşük olduğu görülmektedir. Katılım bankalarının daha önceki dönemlerde mevduat bankalarına nazaran yüksek takip oranlarına sahip olmasından dolayı son dönemde fon kullandırmalarında daha ihtiyatlı davrandığı ve bunun neticesinde takip oranlarının düştüğü görülmüştür.

A2 kredilerin aktif içindeki payı ne kadar yüksek olursa bankanın riski de o derece artar. Krediler bankaların önemli bir gelir kaynağı olup, banka kârlılığı üzerinde pozitif bir etkiye sahip olması beklenmektedir. Diğer değişkenler sabit olmak üzere, daha çok fon/mevduat krediye dönüştükçe, daha yüksek net kâr payı / faiz gelirin ve aktif kârlılığın oluşması beklenmektedir. Ancak, artan kredi hacmi ile birlikte, kredi riskinin artış göstermesi durumunda kârlılık olumsuz etkilenebilecektir. Bununla birlikte fon/kredi sağlamak, bankanın asli görevidir. Bu nedenle, banka kredi riskini üstlenmektedir. Mevduat bankalarının oranının katılım bankaları oranından 2011’de % 14, 2012’de ise %11 daha düşük olduğu, dolayısıyla daha az risk üstlendiği söylenebilir. Bu farkın ise geleneksel bankacılık sisteminin menkul kıymetleri enstrüman olarak daha yoğun kullanmasından kaynaklandığı görülmüştür. Katılım bankalarında düşüş eğilimi gösteren rasyo, geleneksel bankacılık sisteminde ise yükseliş eğilimdedir. Sonuç olarak, bankalardan bu riski iyi yönetmeleri beklenmektedir.

A3 rasyosunda İştirakler, Bağlı Değerler ve Sabit Kıymetler “Duran aktifler” olarak değerlendirilmektedir. Duran aktifler kâr payı / faiz getirisi olmayan aktifleri içermektedir. Dolayısıyla, bilanço içinde kâr payı / faiz getirisi olmayan duran aktiflerin payının artması, kâr payı / faiz gelirlerinin azalmasına yol açarak, kârlılık performansının olumsuz etkilenmesine sebep olmaktadır. Bilanço içinde kâr payı / faiz

getirisi olmayan duran aktiflerin payının azaltılmasının aktif kârlılığı arttırması beklenmektedir. Türk bankacılık sistemine bakıldığında hem geleneksel bankalarda hem de katılım bankalarında bu oranın % 2-2,5 seviyelerinde olduğu ve yüksek risk içermediği görülmüştür. Bankaların bilanço içinde kâr payı / faiz getirisi olmayan duran aktiflerini sınırladığı ve risk almadığı görülmektedir.

A4, menkul kıymetlerin toplam aktiflere oranıdır. Geleneksel bankalarda % 21 seviyesinde olan bu oran katılım bankalarında % 3,5 seviyesindedir. Bunun temel sebebi katılım bankalarının faiz ödemesi içeren devlet iç borçlanma senetleri (DİBS) ürünlerini kullanmamasından kaynaklanmaktadır. Hazine Müsteşarlığı yurtiçi tasarrufların artırılması, DİBS'lerin yatırımcı tabanının genişletilmesi, özellikle katılım bankalarının finansman araçlarının çeşitlendirilmesi amacıyla Ocak 2009, Nisan 2009, Şubat 2010, Ağustos 2010 ve Şubat 2011 tarihlerinde, getirileri Kamu İktisadi Teşebbüsü statüsündeki kurumlardan bütçeye aktarılan hasılat paylarına endekslenen Gelire Endekli Senet (GES), Eylül 2012 ve Şubat 2013 tarihlerinde ise gayrimenkul satım geri kiralama modeline dayalı (İcara Sukuk Modeli) kira sertifikası ihraçları gerçekleştirmiştir. Menkul kıymetlerin bankalar açısından avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Hazine bonusu veya devlet tahvilinin faiz getirisi geleneksel bankalar açısından kredi riski içermeyen ancak getirisi olması sebebiyle güvenilir bir üründür. Bilançoyu büyütür. Yerel para biriminde DİBS'lerin riski "0" olup SYR'yi olumlu etkilerken yabancı para da etkisi tam tersi risk % 100 olarak SYR'yi olumsuz etkilemektedir. Piyasa (kâr payı / faiz) riskini minimize etmesi sebebiyle SYR'yi olumlu olarak etkilemektedir. DİBS'ler likit varlıklar olup anında nakde çevrilebilir durumdadır. Ancak özel sektörün ihraç ettiği borçlanma senetleri daha az likit varlıklar olup elden çıkarılması daha zordur ve piyasa değerinin altında satılma riski mevcuttur. Menkul kıymetler faiz riski içermesine karşın bu oranın mevduat bankalarında 4 puan birden düşüş göstermesi nedenlerinden biride politika faizlerinin (o/n faizleri) düşmesine bağlanabilir. Faizlerin düşmesi Hazinesinin borçlanma ihtiyacının azaldığına, ekonomik iyileşmeye ve buna paralel olarak ortaya çıkan kredi genişlemesine bağlanmaktadır.

A5 aktif kârlılığı rasyosu bankanın aktiflerini ne kadar verimli kullandığını tespit amacıyla hesaplanmaktadır. Bu oranın yüksek olması beklenmektedir. Sektör ve

mevduat bankalarının kârlılıklarını arttırdığını katılım bankalarının ise düşüş yaşadığı görülmektedir. Katılım bankalarının net dönem kârlarını arttırmalarına karşın gerçekleşen bu durum aktif büyüme oranlarının net dönem karlarındaki büyüme oranlarından daha büyük olmasından kaynaklandığı görülmektedir.

1.4.3. Yönetim Kalitesi (M)

M1 rasyosu yukarıda da bahsettiğimiz gibi takipteki kredilerin toplam kredilere oranıdır ve bu oran mümkün olduğunca düşük olmalıdır. Bu oran geleneksel bankalarda küçük de olsa bir artış, katılım bankalarında ise azalış şeklinde gerçekleşmiştir. Bunu ekonomik faaliyetlerde yaşanan ısınmaya bağlayabiliriz. Katılım bankalarının takipteki kredi oranının düşmesi fon kullandırım sürecinde yeterli analizlerin yapıldığı ve sonucunda başarıya ulaşıldığı söylenebilir.

M2 rasyosu şube karlılığını göstermektedir. Sektörü domine eden geleneksel bankalara bakıldığında şube başına net kârlılığın % 26 artış gösterdiği görülmektedir. Katılım bankalarında ise toplam kârlılıklarının artmasına rağmen şube başına net kârlılığın % 7 azalış gösterdiği görülmektedir. Buradan katılım bankalarının hızlı şubeleşmelerine paralel olarak kârlılık sağlanamadığı görülmektedir. Geleneksel bankaların bu dengeyi daha iyi yönettiği görülmüştür. Sektör ortalamasının 2,1 Milyon TL olduğu 2012 yılsonu itibariyle şube başı net kârlılığın iyi seviyelerde olduğu düşünülmektedir.

M3 bankacılıkta faaliyet giderleri, kar payı dışı giderlerinden genel karşılık giderlerinin çıkartılması sonucunda ulaşılan toplam giderleri ifade etmektedir. Sektör ve geleneksel bankacılık adına azalış eğilimi gösteren bu giderler, katılım bankalarında artış eğilimi göstermektedir. Bunu da katılım bankalarının şube başına düşen personel sayısının ve buna bağlı personel giderlerinin geleneksel bankalara nazaran daha yüksek olması önemli rol oynamaktadır.

M4 dönem net karının personel sayısına oranlanmasıyla ilgili dönemde personelin ne kadar verimli çalıştığı görülür. Rasyo ne kadar yüksek çıkarsa personel o kadar verimli çalışıyor demektir. Karşılaştırmalı tablolar analizleri yapılırken katılım bankalarının geleneksel bankalara oranla daha fazla personel çalıştırdığını dolayısıyla

daha fazla gidere katlandığını görmüştük. Bunun doğal bir sonucu olarak bu rasyo katılım bankalarının personel verimliliğinin geleneksel bankalara göre daha düşük seviyelerde olduğunu göstermektedir. Rakamlara bakıldığında katılım bankaları % 5,96 personel verimliliğine sahipken geleneksel bankalar bu oranın 2 katına yakın olan % 11,89 seviyesindedir. Geleneksel bankaların bir önceki döneme göre personel artışı yalnızca % 3 seviyesinde iken bu oran katılım bankalarında % 10,87 seviyesindedir. Bu oranların ciddi farklılıklar olduğu düşünülmektedir. Kârlılık analizlerinde de kullanacağımız bu rasyo ışığında geleneksel bankaların personel verimliliği sürecini katılım bankalarına göre daha iyi yönettiği görülmektedir. Ayrıca Türk bankacılık sisteminin karlılığına paralel olarak personel verimliliğinin de her iki bankacılık sistemi için artış gösterdiği görülmüştür.

1.4.4. Kazançlar (E)

E1 rasyosunun mümkün olduğunca yüksek olması beklenmektedir. Mevduat bankalarının karlılıklarını arttırdığı katılım bankalarının ise karlılıklarında düşüş yaşadığı görülmektedir. Katılım bankalarının net dönem karlarını arttırmalarına karşın gerçekleşen bu durum aktif büyüme oranlarının net dönem karlarından daha yüksek seviyelerde olmasından kaynaklandığı görülmüştür. Geçmiş yıla oranla sektörde gerçekleşen % 10'luk büyüme, bankacılık sistemimizdeki karlılığın olumlu eğilimini göstermektedir. Son dönem verilerine göre katılım bankalarının aktif karlılığı ile bankacılık sektörünün aktif karlılığı arasındaki makasın gittikçe genişlediği görülmüştür.

E2 rasyosuna özkaynağın karlılığı veya diğer bir adı ile Finansal Karlılık Oranı da (Mali Rantabilite) denmektedir. Vergi sonrası kar rakamının kullanıldığı bu oran, öz kaynakların ne kadar karlı bir şekilde kullanıldığını gösterir. Özellikle hissedarlar açısından işletmenin karlılığının saptanması açısından önemli bir orandır. Mümkün olduğunca yüksek olmalıdır. Sektör ortalaması karşılaştırılan 2 yılda da % 15 seviyelerindedir. Özkaynak karlılığının geleneksel bankacılık sisteminde katılım bankalarına nazaran daha iyi bir seviyede olduğu görülmektedir. Bankalar finansal kaldıraç etkisiyle kaynak yapısında borçlara yer vererek özkaynak karlılığını

artırabilirler. Yabancı kaynak tercih edildiğinde, bankalar bu fonları karlı bir şekilde kullanarak toplam karı artıracabilecekleri gibi faiz riskini de üstlenmiş olmaktadır.

E3 rasyosu gelirlerin giderleri karşılama rasyosudur. Bu oranın %100'ün altında çıkması beklenir. Oranın % 100'ün üzerinde çıkması yapılan giderlerin elde edilen gelirlere fazla olduğu anlamına gelmektedir. Bankacılık sektör toplamına bakıldığında bir önceki döneme göre iyileşme olduğu görülmektedir. Katılım bankalarındaki iyileşme % 2,21 seviyelerinde iken mevduat bankalarında bu seviye % 0,65 seviyesinde kalmıştır. Bankaların toplam gelirleri toplam giderlerinden ne kadar fazla olursa bu oran o kadar düşecektir ve oranın düşmesi bankanın mali durumu açısından olumlu bir göstergedir. 2012 yılı sonu itibarıyla mevduat bankalarında % 73,8 ve katılım bankalarında % 74,7 seviyesinde olan bu oranın düşüş eğilimi gösteriyor olması bankacılık sistemimizin karlılığı adına olumlu bir gösterge olarak görülmektedir. Katılım bankalarının toplam gelirleri içinde ücret ve komisyonların payının artırılması, bu oranın daha iyi seviyelerine gelmesini sağlayabileceği düşünülmektedir.

E4 Kâr Payı / Faiz gelirlerinin kredilere oranı, kredilerden ne kadar kâr payı / faiz geliri elde edildiğini göstermektedir. Oran yüksek olması bankanın kredilerinden yüksek gelir sağladığı anlamına gelmektedir. Oranlara bakıldığında sektörün eğilimi pozitif yönlüdür. Geleneksel bankacılığın her iki dönemde de kredilerden katılım bankalarından daha fazla gelir sağladığı görülmüştür. Son dönemde katılım bankalarının oranı % 10,4 seviyesinde kalırken mevduat bankaları ise % 14,3'lük oran yakalamıştır. Sonuç olarak geleneksel bankaların kredi kârlılığının katılım bankalarından daha yüksek olduğu söylenebilir.

E5 rasyosu yönetim kalitesi rasyoları içerisinde değerlendirildiğinden konuya başlık altında detaylı değinilmeyecektir.

Personel artışı bir yere kadar kâr artışını getirirse de doyum noktasına ulaştığında, artık mevcut personelden daha fazla verim almanın yolları aranmalıdır. Personelden daha fazla verim alındığında kârlılık artacak ve rasyo yükselecektir.

1.4.5. Likidite (L)

Bankaların, likit aktiflerinin toplam aktifler içerisindeki payını gösteren L1 rasyosu bankaların aktiflerinin ne derece likit olduğunun analizi için kullanılmaktadır. Oran özellikle kriz dönemlerinde önemli bir yapısal gösterge olmaktadır. Bu oranın yüksek oluşu, bankaların beklenmedik durumlardaki manevra yeteneğini arttırmaktadır. Oranın çok düşük olması bankanın likiditesinin yetersiz olduğu anlamına gelirken, çok yüksek olması ise kaynakların verimsiz kullanıldığını gösterir. Analiz sonucunda bir önceki döneme göre tüm bankacılık sisteminin likit aktiflerinde azalış eğiliminde olduğu görülmektedir. Oranlara bakıldığında geleneksel bankalar %5,7 oranında likit iken katılım bankaları % 11,6 ile mevduat bankalarına nazaran iki kat daha fazla likit durumdadır. Veriler ışığında katılım bankalarının likit kalma tercihlerinin geleneksel bankalara göre daha yüksek olduğu aynı zamanda kaynaklarını verimsiz kullanmalarına sebebiyet verecek ölçüde yüksek bir rasyoya sahip olmadıkları anlaşılmaktadır.

L2 rasyosu bankanın kısa vadeli yabancı para yükümlülüklerini yabancı para pozisyonu ile yerine getirebilme gücünü göstermektedir. Oranın yüksek olması, bankanın yabancı para yükümlülüklerini hazır yabancı para aktifleri ile ne kadar hızlı şekilde karşılayacağına dair bilgiler vermektedir. Türk bankacılık sektöründe genel olarak rasyo düşüş eğilimindedir. Oranlara bakıldığında geleneksel bankalar için bir önceki dönem % 21 olan oranın % 16,5 seviyelerine düştüğü görülmektedir. Analizler sonucunda geleneksel bankalara göre daha hazır görünen katılım bankalarının ise bir önceki dönemde % 34,5 olan oranının % 29,5 seviyesine düştüğü görülmektedir. Sonuç olarak istikrarlı ekonomik yapıda sektör ortalaması olan % 19'larda ani YP mevduat çıkışı beklenmemekte olup oranların makul derecede olduğu görülmüştür.

L3 oranı, banka özkaynaklarının toplam aktiflere oranıdır. Bankanın aktiflerinin yüzde kaçının sermaye tarafından karşılanabildiğini ve dolayısıyla özkaynaklarının ne kadar güçlü olduğunu göstermektedir. "Öz Sermaye Oranı" olarak da adlandırılan bu oranın yüksek olması uzun vadeli kredi kullandıran bankalar için olumlu görülmektedir. Piyasada oluşabilecek -kredi geri ödemelerindeki sıkıntılar gibi- beklenmedik durumlar göz önüne alındığında yüksek oran sahibi bankalar avantajlı durumda olmaktadır. Geleneksel bankalara bakıldığında oranın %1,64, sektör toplamına bakıldığında ise

%1,39 artış gösterdiği görülmektedir. Katılım bankalarında ise oran yarım puan düşüş göstermiştir. Bunu katılım bankalarının yüksek oranda aktif büyüme sağlamasına ve diğer tüm aktörlerin net kâr artışı sağlarken Asya Katılım Bankası A.Ş.'nin net kârında düşüş yaşamasının etkili olduğu görülmüştür.

Cari oran olarak tanımlanan L4 oranı, bankaların kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirebilme kabiliyetini göstermektedir. (Nakit Değerler + TCMB Hesabı + Bankalar + Menkul Değerler) / (TCMB Borçları + Mevduat Toplamı) şeklinde hesaplanan oranın ne çok yüksek ne de çok düşük olması beklenmektedir. Bir önceki dönem geleneksel bankalarda %42 olan cari oranının %37'ye düştüğü, katılım bankalarında ise %22,6 olan oranın %21,4 seviyesine düştüğü görülmektedir. Bu sonuçlar ışığında tüm bankacılık sisteminin likiditesini azalttığı görülmektedir. Bir önceki döneme nazaran her iki bankacılık sisteminde artış gösteren aktif hesapların yükümlülüklerde yaşanan artışın altında kalmasının bu oranın düşüş göstermesinde etkili olduğu görülmüştür.

1.4.6. Piyasa Riskine Duyarlılık (S)

S1 rasyosu, menkul kıymetlerin varlık toplamı içindeki payını göstermektedir. Bu oranın mümkün olduğunca düşük olması beklenmektedir. Menkul kıymetlerin aktif toplamına oranı ne kadar yükselirse banka asli işi olan fonlama işlevinden bir o kadar uzaklaşmış demektir. Bankacılık faaliyetlerinin tatmin edici kârlar sağlamaması ya da menkul kıymet getirisinin çok daha cazip olduğu dönemlerde bankalar bu yöne doğru bir kayma gösterebilir. Geleneksel bankalar menkul kıymetler açısından katılım bankalarının faiz hassasiyeti nedeniyle daha avantajlı durumdadır. Katılım bankaları GES'lerin portföyden çıkışı sonrasında menkul kıymet olarak yalnızca kira sertifikası enstrümanını kullanmaktadır. Bu nedenle, geleneksel bankaların varlıkları içerisindeki menkul kıymet oranı %15 iken katılım bankalarının sadece %3 seviyesinde kalmıştır. Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de yaşanan faiz düşüşü nedeniyle geleneksel bankaların bir önceki döneme göre menkul kıymetler cüzdanının (%5) azaldığı görülmektedir. İlerleyen dönemlerde sukuk ihraçlarının yaygınlaşmasıyla ve yeni enstrümanların ortaya çıkmasıyla katılım bankalarının menkul kıymetler payının daha da artacağı düşünülmektedir.

S2 yabancı para aktiflerin yabancı para pasiflere oranı, bankanın döviz pozisyonunu gösteren bir rasyodur. Döviz yükümlülüklerin karşılama gücü olarak ifade edilebilecek bu rasyonun, kur riski ihtimaline karşı dikkate alınarak dengede tutulması gerekir. İncelenen dönemlerde, bu oranın artışı göz önüne alındığında sektörün Türk Lirasının değer kaybetmesi nedeniyle yaşanabilecek riski gördüğü ve açık pozisyonunu kapatma yönünde adımlar atıldığı görülmüştür. Geleneksel bankalarda %87 seviyesinde olan bu oranın katılım bankalarında %57 seviyesinde olduğu, bunun sonucu olarak katılım bankalarının YP aktiflerle YP pasifler arasındaki dengeyi daha iyi sağlamaları gerektiği ve kur artışlarının yüksek olduğu bir ortamda daha yüksek risk taşıdığı söylenebilir.

S3 rasyosu kârlılığın ölçülmesinde kullanılmaktadır. Net kâr payı / faiz gelirlerinin toplam varlıklara oranı, bankanın aktiflerini ne kadar verimli yönettiğini gösterir. Oran ne kadar yüksek olursa, banka aktiflerinden o kadar çok gelir sağlıyor demektir. Kâr payı / faiz dışı giderlerin kâr payı / faiz dışı gelirlerden yüksek olmasının oluşturduğu negatif etkiyi ortadan kaldırması amacıyla kâr payı / faiz gelirlerinin kâr payı / faiz giderlerinden yüksek olması gerekir. Tüm bankacılık sektöründe bu oranın bir önceki döneme göre yükseliş gösterdiği görülmektedir. Basit bir hesap ile geleneksel bankaların son dönemde her 100 TL'lik aktif karşılığında 4,08 TL, katılım bankalarının ise 3,98 TL gelir sağladığı görülmektedir. Bir önceki dönemde aktif getirisinde geleneksel bankalardan önde olan katılım bankaları son dönemde geleneksel bankaların gerisinde kaldığı ve bunun sonucu olarak geleneksel bankaların aktif kârlılıklarının daha iyi seviyede olduğu görülmüştür.

S4 rasyosu, yabancı para pozisyonunun özkaynaklar standart oranına bölünmesi ile elde edilmektedir. Bu oranın %20'yi aşmaması gerektiği bilinmektedir. Toplam bankacılık sektörü bir önceki dönemde sifıra yakın bir orana sahipken sektör ve mevduat bankalarının oranı son dönemde %2'lik artış göstermektedir. Katılım bankaları ise oransal olarak durağanlığını korumakta olup bu durağanlık rasyo özelinde olumlu olarak değerlendirilmektedir. Başabaş noktası olarak kabul edebilecek 0'a yakın orana sahip toplam bankacılık sektörünün kur riski almayarak oldukça ihtiyatlı davrandığı ve piyasada oluşacak muhtemel risklere karşı daha az duyarlı olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Bankacılık sisteminin gücü, istikrarlı ve işleyen bir ekonomide performansının en önemli belirleyicilerinden biridir. Türkiye'nin 2001 krizinden bu yana ekonomide kat ettiği yolda bankacılık sektörünün ciddi payı bulunmaktadır. Bankacılık sektörü son 10 yıl içerisinde birikimli olarak hemen her yıl büyüme göstermiş ve bu büyüme 2003-2012 yılları arasında % 537 oranında oldukça yüksek bir orana ulaşmıştır. Bugün Türk Finansal Sistemi içinde bankacılık sektörünün payı ise %85 seviyesindedir. Bu payı ilerleyen yıllarda da koruyacağı düşünülmektedir. 2005 yılından itibaren Avrupa ülkeleri ile kıyaslandığında Türkiye bankacılık sektörünün aktif kârlılığının ve varlıklardan elde edilen gelirinin daha yüksek seviyede olduğu görülmektedir. Bunun doğal bir sonucu olarak, son 10 yılda uluslararası bankaların Türk bankacılık sektörüne olan ilgisi artmış ve bu ilgi günümüzde de devam etmektedir. Bu sebeplerle Türk bankacılık sektörünün ve en genç oyuncularını olan katılım bankalarının performansının incelenmesi gerektiği düşünülmektedir.

Faizsiz bankacılık Dünyada ve Türkiye'de hızla büyüyen sektörlerden biridir. Bu nedenle sistemin iyi tanıtılması, verimliliğinin ve performansının iyi analiz edilmesi çok önemlidir. Bu çalışmada katılım bankalarının sisteme katkılarının tespit edilmesi, çalışma şekillerinin açıklanması, kullandığı enstrümanların tanıtılması, en son aşamada ise mali analiz yöntemleri kullanılarak sektördeki payının belirlenmesi ve buna bağlı performans analizinin yapılması amaçlanmıştır.

Çalışma hazırlanırken, öncelikle "Yatay Analiz" tekniği kullanılarak karşılaştırma tarihlerine ait mali tablolarında yer alan kalemler arasındaki değişiklikler incelenmiş ve sonuçlar değerlendirilmiştir. Bu yöntemle, incelemeye konu bankaların gelişim yönü hakkında doğrudan veriler sağlanmıştır. Yatay analizde değişiklikler mutlak tutar farkları ve yüzdelik değişim olarak ifade edildikten sonra önemli değişim gösteren kalemler daha ayrıntılı olarak incelenmiştir. Daha sonra, "Dikey Analiz" yapılarak finansal tablolarda yer alan her bir hesap kalemi hem içinde bulunduğu ana hesap toplamı hem de aktif/pasif toplamı ile oranlanmış ve bunlara ilişkin yüzdelik paylar bulunmuştur. Diğer mali analiz yöntemlerinden farklı olarak bu analiz yöntemi ile her bir kalemin toplam içerisindeki payı yüzdesel olarak görülebilmektedir. Ve son

olarak malî tablolarda yer alan ve aralarında anlamlı bağlantılar kurabileceğimiz belirli kalemler CAMELS rasyoları bağlamında değerlendirilmiştir.

CAMELS değerlendirme sisteminin bileşenleri olan “C” sermaye yeterliliğini (capital adequacy), “A” varlık kalitesini (asset quality); “M” yönetim yeterliliğini (management adequacy); “E” kazanç durumunu (earnings); “L” likiditeyi (liquidity); “S” piyasa riskine olan duyarlılığı (sensitivity to market risk) ifade etmektedir. Bu başlıklar altında literatürde yoğun olarak kullanılan belirli oranlar uygulanmış ve sonuçları incelenmiştir. Risk bazlı denetimleri sırasında bankaların genel durumunun tespitinde kullanılan CAMELS analizinin performans ölçümlerinde en uygun ve en sağlıklı sonuçları sağladığı ayrıca BDDK’nın yurtiçi bankalara ilişkin raporlamalarında bunlara benzer rasyolar talep ettiği bilinmektedir.

2011-2012 verileri ile yapılan analizler çerçevesinde katılım bankalarının kâr paylaşım anlayışıyla topladığı fonları %28 oranında arttırarak önemli bir gelişim kaydettiği ve bu gelişimde kıymetli maden (altın) hesapları alt sektörüne erken giriş yapmalarının etkili olduğu görülmüştür. Katılım bankalarının bankacılık sektörü toplam mevduatı içindeki paylarını 2005-2012 yılları arasında %3,2’den %6,2’ye çıkardığı görülmektedir. Ortaya koyulan büyümenin sonucu olarak katılım bankalarının toplum tarafından benimsendiği ve tasarruf eğilimlerinin bu doğrultuda değişime uğradığı anlaşılmaktadır. Katılım bankalarının toplanan fonlar pastasındaki paylarını ilerleyen yıllarda da arttıracığı düşünülmektedir.

Bankaların esas faaliyet konusu fon toplayıp bu fonu ihtiyaç sahiplerine kullandırmaktır. Elde edilen gelirin büyük bir kısmı bu alanlardan sağlanmaktadır. Katılım bankalarının son dönemde fon kullandırmalarında gösterdiği büyüme de dikkat çekicidir. Katılım bankaları 2012 yılsonu itibariyle %25 kredi büyümesi sağlamış olup, bu oran mevduat bankaları ortalamasının iki katıdır. Bu büyüme, katılım bankalarının ilerleyen süreçte fon kullandırma konusunda ne kadar aktif olacağının bir işareti niteliğindedir. 2013 yılı için Merkez Bankasının referans olarak %15’lik bir kredi büyümesi belirlemiş olmasına rağmen katılım bankalarının son dönemde yakalamış olduğu trendi devam ettireceği düşünülmektedir.

Yeni bir sermaye piyasası aracı olarak kira sertifikalarını (Sukuk) 2012 yılında yoğun bir şekilde kullanmaya başlayan katılım bankaları bu şekilde sektöre yeni enstrümanlar da kazandırmıştır. Eylül 2012’de Hazine Müsteşarlığı tarafından 1,5 milyar dolarlık sukuk ihraç edilmiş olup talep ihraç tutarının 6 katına yakın seviyede gerçekleşmiştir. Yoğun ilgi gören bu ilk ihracı yenileri takip etmiştir. Devlet eliyle yapılan bu ihraçlar Türkiye’de sukuk piyasasının oluşması ve gelişmesi açısından önem arz etmektedir. Bu ihraçları sırasıyla Asya Katılım Bankası A.Ş., Türkiye Finans Katılım Bankası A.Ş. ve Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş. kaynaklı ihraçlar takip etmiştir. Son yıllarda işlem hacmi gerek yerel gerekse dünya çapında giderek artan kira sertifikalarının, bundan sonraki dönemde de ilgi gören finansman araçları olmaya devam edeceği düşünülmektedir.

Katılım bankaları 2011’in başlangıcından itibaren ödenmiş sermayelerini de %42 oranında arttırarak özkaynak yapısını güçlendirmiş ve sektörde daha sağlam ve güvenli bir konuma ulaşmıştır

CAMELS analizi sonucunda katılım bankalarının ve sektörün sermaye yeterliliği açısından güçlü bir durumda olduğu, varlık kalitesi noktasında da iyi seviyeleri yakaladığı görülmektedir. Varlık kalitesi göz önünde bulundurulduğunda; katılım bankalarının özellikle aktifleri içinde büyük paya sahip olan kredi portföyünü, geleneksel bankaların ise kredilerin yanı sıra aktifleri içerisinde %21’lik paya sahip menkul kıymet portföyünü iyi yönetmeleri gerekmektedir. “Kazançlar” ve “Yönetim Kalitesi” rasyoları hem geleneksel bankalar hem de katılım bankaları için iyi derecede olmasına rağmen katılım bankalarının “Personel Yönetimi” ve “Personel Kârlılığı” rasyolarının mevduat bankalarına nazaran daha düşük seviyede olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Şube başına düşen personel sayısı fazlalığı ve personel sayısı artış oranları (şube başına) kârlılığı olumsuz etkileyen unsurlar olarak yer almaktadır. Aktif yapıları incelendiğinde, katılım bankalarının “Likidite” konusunda geleneksel bankalara göre iki kat daha başarılı olduğu ancak kısa vadeli borçları ödeme gücü açısından sektörün katılım bankalarından daha iyi durumda olduğu görülmektedir. Likidite hususunda genel olarak ne katılım bankaları ne de sektör için risk oluşturacak bir durumun söz konusu olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. “Piyasa Riskine Duyarlılığa” ilişkin oran analizi neticesinde, menkul kıymet portföyünde çeşitliliğin ve büyüklüğün sınırlı olması

sebebiyle katılım bankalarının geleneksel bankalara oranla daha az duyarlı oldukları değerlendirilmiştir.

Türk bankacılık sistemi içinde kendine iyi bir yer edinen katılım bankacılığı son yıllarda ciddi bir ivme kazanmasına rağmen istediği konuma henüz ulaşamamıştır. Katılım bankaları lehine yaşanan olumlu gelişmelerin önümüzdeki yıllarda da devam edeceği düşünülmektedir. Katılım bankalarının yalnızca kendi aralarında değil sektördeki tüm oyuncularla rekabet içinde olacakları beklenmektedir. Hizmet ve ürün çeşitliliğine paralel olarak daha geniş kitlelere ulaşma imkânı bulacaklar, şube ve çalışan sayılarını artırmaya devam edeceklerdir. Katılım bankalarının bu süreçte göstereceği performans yakından takip edilmeli ve ciddi biçimde değerlendirilmelidir.

2013 yılı sonunda 1 milyar TL'lik kâr sınırını aşacağını düşündüğümüz katılım bankalarının ilerleyen yıllarda potansiyel yeni oyuncularında sektöre girişiyle beraber aktiflerini ve sermaye yapılarını güçlendireceği, piyasayı takip edici rolden sıyrılarak piyasa yapıcı rolü üstleneceği beklenmektedir.

KAYNAKLAR

Akdoğan, N. ve Tenker, N., (1998), *Finansal Tablolar Ve Mali Analiz Teknikleri*, Gazi Büro Kitabevi, Ankara

Akın, C., (1986), *Faizsiz Bankacılık ve Kalkınma*, Kayıhan Yayınları, İstanbul.

Aktepe, İ.E., (2012), *Sorularla Katılım Bankacılığı*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), İstanbul.

Argun, D., İbiş, C., Demir, V., (2008) *Mali Tablolar Analizi Uygulamaları*, İSMMMMO Yayınları, İstanbul

Arslan, İ., (1988), *Türk Hukukunda Özel Finans Kurumları*, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Konya

Atıa, J.,(1995), *Banking in Islamic Framework*, (Ed.) F. Khan, *Islamic Financial Institutions* içinde, Islamic Financial Institutions Seminar Proceedings series No.27, Islamic Development Bank-Islamic Research and Training Institute, Jeddah, ss. 23-34

Aydın, N., (2012), *Finansal Analiz*, (Ed.) Sevil, G. ve Başar, M., *Finansal Yönetim-I* içinde, Açık öğretim Fakültesi Yayını, Eskişehir, ss. 84-112

Bayındır, A., (2007), *Ticaret Ve Faiz*, Süleymaniye Vakfı Yayınları, İstanbul.

Bayındır, S., (2005), *İslam Hukuku Penceresinden Faizsiz Bankacılık*, Rağbet Yayınları, İstanbul

BDDK, (2012), *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü - Mart 2012*, www.bddk.org.tr (01 Aralık 2012)

BDDK, (2013), *Türk Bankacılık Sektörü Genel Görünümü – Aralık 2012*, http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Raporlar/TBSGG/11706tbs_genel_gorunu_mu_aralik_2012.pdf, (16 Mart 2013).

Bernstein, L.A., Wild J.J., (1998), *Financial Statement Analysis: Theory, Application, And Interpretation, 6th ed.*, Irwin/McGraw-Hill, Boston.

Canbaz, M., (2012), *Katılım Bankacılığı ve Türkiye'deki Gelişimi*, (Ed.) F.Kaya, *Bankacılık Giriş ve İlkeleri* içinde, Beta Yayıncılık, İstanbul, ss.137-198.

Čihák, M. ve Hesse, H., (2008), "Islamic Banks and Financial Stability: An Empirical Analysis", International Monetary Fund Working Paper, Washington, s.3.

Çankaya, İ., (2006), *Serbest Muhasebecilik-Malî Müşavirlik Staja Başlama*, Meslek Yapıtları Yayınevi, Ankara

Çinko, M. ve Avcı, E., (2008), "CAMELS Dereceleme Sistemi ve Türk Ticari Bankacılık Sektöründe Başarısızlık Tahmini", *BDDK Bankacılık ve Finansal Piyasalar*, II, S.2, ss.25-48, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/BDDK_Dergi/6079makale%202.pdf, (20 Şubat 2013).

Çolak, Ö. F., (2001), *Finansal Piyasalar ve Para Politikası*, Nobel Yayınevi, Ankara

Değirmenci, N., (2003), *Sermaye Yeterliliği Konusundaki Basel Standartları ve Seçilmiş Bazı Ülkelerdeki Uygulamaların Değerlendirilmesi*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Diyanet İşleri Başkanlığı, (2012), *Dini Kavramlar Sözlüğü*, <http://www.diyanet.gov.tr>, (13 Aralık 2012).

Döndüren, H., (2008), "Osmanlı Tarihinde Bazı Faizsiz Kredi Uygulamaları ve Modern Türkiye'de Faizsiz Bankacılık Tecrübesi", T.C. Uludağ üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, Cilt No: 17, Sayı No: 1,ss.1-24, http://ktp.isam.org.tr/pdfdrgr/D00193%5C2008_17_1/2008_17_1_DONDURANH.pdf, (01 Ocak 2013).

Döndüren, H., (1988), *Çağdaş Ekonomik Problemlere İslâmî Yaklaşımlar*, İklim Yayınları, İstanbul

Durmuş, A., (2010), Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukûk Ve FikhîAçıdan Tahlîli, (Ed.) Köse, S.,İslam Hukuku AraştırmalarıDergisi - İslam İktisadı Özel Sayısı içinde, Mehir Vakfı, Konya, ss. 141-156

Eken, M.F., (2005), *Faizsiz Bankacılık Modelleri ve Türkiye Uygulamaları*, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

El-Gari, M.A., (1997), *A Short Term Financial Instrument Based on Salam Contract*, (Ed.) A. Ausaf, *Islamic Financial Instruments for Public Sector Resource Mobilization*, içinde, Islamic Research and Training Institute Seminar Proceedings No.39, Islamic Development Bank,Jeddah, ss.249-266.

Eskici, M.M., (2007), *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması Ve Katılım Bankaları’nın Müşteri Özellikleri*, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Isparta.

Gadır, A.M., (1980), *Jurisprudence of Mudarabah*, International Association of Islamic Banks, Cairo.

Gökmen, B., (2007), *Bankalarda Finansal Tablolar Analizi*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Gül, A.R., (2005), “Faizsiz Bankacılığın Dini Temeli Açısından Mudarabe ile Selef Yöntemlerinin Mukayesesi”, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Defteri, XLVI, Sayı No: 1,ss. 43-83, www.dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/37/738/9417.pdf, (25 Aralık 2012).

Hassan, M.K. ve Lewis, M.K., (2007), *Handbook of Islamic Banking*, Edward Elgar Publishing Limited ve Edward Elgar Publishing, Inc., Cheltenham, UK. ve Massachusetts, USA.

Hassan, S.M., (2004),“Issues in the Regulation of Islamic Banking (Case of Sudan)”, *Research and Studies Series Issued by Bank of Sudan*, Sayı: 5, ss.11

Johns, C. H. W., (2005), “The Oldest Code of Laws in the World, by Hammurabi, King of Babylon”, <http://www.gutenberg.org/files/17150/17150-h/17150-h.htm>, (28 Kasım 2012).

Kaplan, H., (2002), *Özel Finans Kurumlarının Finansal Analizi ve Performans Değerlendirmesi*, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sivas

Kaya, Y.T., (2001), *Türk Bankacılık Sektöründe CAMELS Analizi*, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu / Mali Sektör Politikaları Dairesi, Ankara, http://www.bddk.org.tr/websitesi/turkce/Raporlar/Calisma_Raporlari/12732001-6.pdf, (12 Aralık 2012)

Kurnaz, N., (2013), “Finansal (Mali) Tablolar Analizi”, [http://www.niyazikurnaz.net/malitalblolar/Finansal\(Mali\)TablolarAnalizi-1.pps](http://www.niyazikurnaz.net/malitalblolar/Finansal(Mali)TablolarAnalizi-1.pps), (29 Ocak 2013).

Küçükbuçakcı, R., (2004), *Banka Yeniden Yapılandırma Programları ve Ekonomik Sonuçları*, Uzmanlık Yeterlilik Tezi, TCMB Bankacılık ve Finansal Kuruluşlar Genel Müdürlüğü, Ankara.

Milham, A.S., (1989), *Beyu'l-murâbaha ve tatbîkatuhâ fi'-mesârifi' İslâmiyye*, Amman

Özel Finans Kurumları Hakkında 83/ 7506 Sayılı Kararname Eki, Karara İlişkin Tebliğ (25 Şubat 1984), Resmi Gazete.

Özel Finans Kurumlarının Kurulması Hakkında 16/12/1983 gün ve 83/7506 Sayılı Kararname (19 Aralık 1983), Resmi Gazete.

Özer, Ö., (2012), “Mali Tablolar Analizi: Bir Hastane Örneği”, [Electronic Version], *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Elektronik Dergisi*, S.6, ss.184-199, <http://sbedergi.gumushane.edu.tr/belgeler/sbe-cilt3-sayi6/sayi6-916OzlemOzer6.pdf> (19 Şubat 2013).

Özsoy, İ., (1987), *Türkiye’de Özel Finans Kurumları ve İslam Bankacılığı*; Timaş A.Ş., İstanbul.

Özsoy, İ., (2011), *Türkiye’de Katılım Bankacılığı*; Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), İstanbul.

Özsoy, Ş., (2012), *Sağlam Bankacılık Modeli İle Katılım Bankacılığına Giriş*, Kuveyt Türk Katılım Bankası, İstanbul

Özulucan, A. ve Deran, A., (2009), “Katılım Bankacılığı ile Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri Ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması”, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt No: 6, Sayı No: 11,ss.85-108,

http://old.mku.edu.tr/image/sosyalbilimleri/file/sayi_onbir/Microsoft%20Word%20-%202011_05_ozulucan_deran.pdf, (01 Ocak 2013)

Pamuk, Ş., (1988), 100 Soruda Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi, Gerçek Yayınevi, İstanbul

Polat, A., (2009), Katılım Bankacılığı :Dünya Uygulamalarına İlişkin Sorunlar-Fırsatlar; *Türkiye için Projeksiyonlar*(Ed.) Yabanlı, A., Finansal Yenilik ve Açılımları ile Katılım Bankacılığı içinde, Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), İstanbul, ss.77-120.

Rende, Z., (2012), Dönemsonu İşlemleri, (Ed.) S. Selimoğlu, E. Kaya, Envanter Ve Bilanço içinde, T.C. Anadolu Üniversitesi Yayını, Eskişehir, ss.2-24.

Sağlam, D., (1976), Türkiye Ekonomisi, Sanem Matbaası, Ankara

Saripudin, K.N., Mohamad, S., Razif, N.F.M., Andullah, L.H. ve AbdulRahman, N.N., (2012), “Case Study on Sukuk Musharakah Issued in Malaysia”, *Middle-East Journal of Scientific Research* 12, S.2, Kuala Lumpur, ss.168-175, [http://idosi.org/mejsr/mejsr12\(2\)12/6.pdf](http://idosi.org/mejsr/mejsr12(2)12/6.pdf), (18 Mayıs 2013).

Söyler, İ., (2012), “Kira Sertifikalarına Yönelik Vergisel Teşvikler”, Vergi Raporu Dergisi, S. 05/

2012,http://www.maliyeokulu.org.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=466:kira-sertifikalarna-yoenelik-vergisel-tevikler&catid=57:tax&Itemid=193, (23 Mayıs 2013)

Tabakoğlu, A., (2008), *İslam İktisadına Giriş*, Dergah Yayınları, İstanbul

TKKB, (2013), *Sukuk (İslami Finansman Bonosu)*, www.tkbb.org.tr (08 Ocak 2012)

Yakar, S., Kandır, S.Y. ve Önal, Y.B., (2013), “Yeni Bir Finansman Aracı Olarak “Sukuk-Kira Sertifikası” ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi”, *Bankacılar*, S.84, İstanbul, ss.72-94, www.tbb.org.tr/Content/Upload/dergiler/dosya/58/dergi84.pdf (18 Mayıs 2013)

Yalkın, Y. K., (1981), *İşletmelerde Mali Analiz Teknikleri*, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları No: 482, Ankara

Yazman, İ., (1964), *Mecelle Hukukunda Selem Akdi*, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, ss.281-307, <http://auhf.ankara.edu.tr/dergiler/auhfd-arsiv/AUHF-1964-21-01-04/AUHF-1964-21-01-04-Yazman.pdf>, (03 Ocak 2013).

Yıldırım, M., (2008), *Banka Muhasebesi*, Türkiye Bankalar Birliği Yayını, No: 258, İstanbul

Yılmaz, O.N., (2010), *Faizsiz Bankacılık İlkeleri Ve Katılım Bankacılığı*, Türkiye Katılım Bankaları Birliği (TKBB), İstanbul.

Yozgat, F., (2010), *Faizsiz Ekonomi Sosyo-Ekonomik Yaklaşım*, Araştırma Yayınları, Ankara

İNTERNET KAYNAKLARI

<http://www.constitution.org/ime/hammurabi.htm> (28 Kasım 2012)

<http://fikih.ihya.org/islam-fikhi/murabaha.html> (09 Nisan 2013)

http://www.kuveytturk.com.tr/Files/?KT/pdf/finansal_bilgiler/faaliyet_raporlari/Faaliyet_Raporu_2011.pdf (18 Mayıs 2013)

http://www.turkiyefinans.com.tr/tr/bireysel_bankacilik/hesaplar/katilma-hesab-turleri.aspx (06 Nisan 2013)

http://www.tmsf.org.tr/documents/ilanlar/tr/30072001_bddk.htm (06 Nisan 2013)

<http://ebulten.bddk.org.tr/AylikBulten/Basit.aspx> (6 Nisan 2013)

<http://fikih.ihya.org/islam-fikhi/murabaha.html> (9 Nisan 2013)

<http://www.tcmb.gov.tr/yeni/iletisimgm/sozluk.htm#likiditerisk> (23 Nisan 2013)

<http://www.vergidegundem.com/documents/10156/460359/SIRKULER-121-KIRASERTBSMV.pdf> (18 Mayıs 2013)

<http://www.hazine.gov.tr/default.aspx?nsw=1/Hlx/ggWdIwELnwrhKq4g==H7deC+LxBI8=>, 20 Eylül 2012

http://www.kuveytturk.com.tr/Files/?KT/pdf/finansal_bilgiler/faaliyet_raporlari/Faaliyet_Raporu_2011.pdf (18 Mayıs 2013)

<http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2012/10/17/altin-hesaplara-hucum> (25 Mart 2013)

<http://www.sabah.com.tr/Ekonomi/2011/11/18/avrupanin-en-girisimci-ulkesi> (23 Aralık 2012)

https://www.deloitte.com/assets/Dcom-Global/Local%20Assets/Images/Business%20Graphics/dtt_tax_alert_luxembourg_alert_image1_445.gif (20 Mayıs 2013)

<http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0237.htm>, (01 Mart 2013)

[http://kitap.hakikatkitabevi.com/cgi-bin/cgi.exe/ilmihal/query=\[jump!3A!27!28uc12!29!27\]/doc/%7B@6092%7D?](http://kitap.hakikatkitabevi.com/cgi-bin/cgi.exe/ilmihal/query=[jump!3A!27!28uc12!29!27]/doc/%7B@6092%7D?) (23 Mayıs 2013)

<http://www.tmsf.org.tr/Aspx/kk/ashx/file.ashx?type=1&uploadId=305> (18 Haziran 2013)

<http://www.hazine.gov.tr/default.aspx?nsw=1/Hlx/ggWdIwELnwrhKq4g==H7deC+LxBI8=> (20 Eylül, 2012)

<http://www.hazine.gov.tr/File/?path=ROOT%2fDocuments%2fGenel+%C4%B0%C3%A7erik%2fKira20Sertifika20Kilavuz.pdf> (18 Mayıs 2013)

<http://kitap.hakikatkitabevi.com>, (23 Mayıs 2013)

<http://www.tmsf.org.tr/Aspx/kk/ashx/file.ashx?type=1&uploadId=305> (18 Haziran 2013)

<http://www.hayrettinkaraman.net/kitap/meseleler/0237.htm> (01 Mart 2013)

<http://www.hayrettinkaraman.net/makale/0850.htm> (02 Mart 2013)

http://www.tmsf.org.tr/documents/ilanlar/tr/30072001_bddk.htm (06 Nisan 2013)